BIBLIOTECA PENTRU TOȚI COPIII

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Ion Creangă

LECTURĂ RECOMANDATĂ ÎN PROGRAMA ȘCOLARĂ

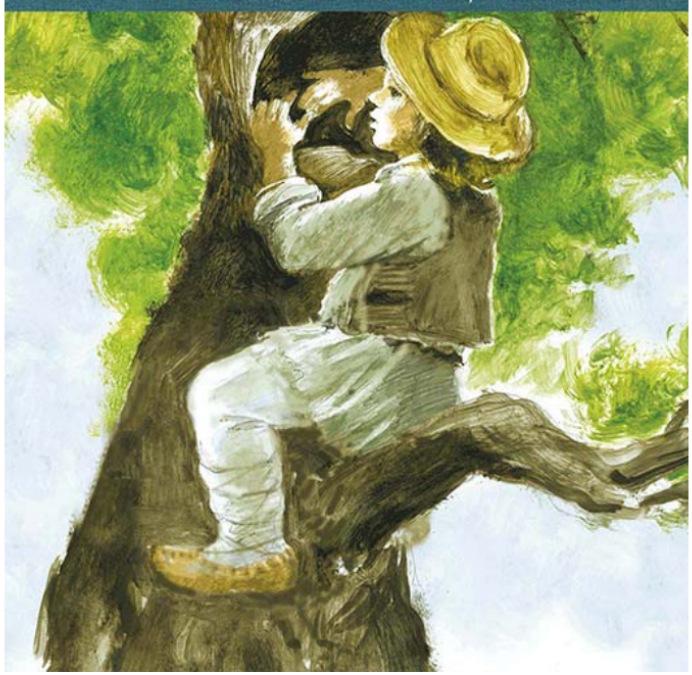

Ion Creangă

Amintiri din copilărie

Povestiri

Editura LITERA
2014

Amintiri din copilărie
Ion Creangă

Ilustrație copertă: Simion Zamșa

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777
e-mail: comenzi@lira.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Copyright © 2014 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Justina Bandol
Copertă: Florentina Tudor
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

ISBN ePUB: 978-606-686-799-3
ISBN Print: 978-606-686-785-6

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

TABEL CRONOLOGIC

1837 La 1 martie, se naşte în satul Humuleşti, judeţul Neamţ, Plasa de Sus, cel care va fi cunoscut în literatura română sub numele Ion Creangă. Părinţii erau: „Ştefan a lui Petrea Ciubotariul din Humuleşti şi soţia sa Smaranda, născută David Creangă, din satul Pipirig, judeţul Neamţului”. (*Fragment autobiografic*, tipărit postum).

1839, 10 iunie Data naşterii lui Ion Creangă este înregistrată în documentele satului Humuleşti.

1846 Ion începe cursul primar în satul natal, la şcoala înfiinţată de preotul Ion Humulescu (Nemţeanu), cu dascălul Vasile a Ilioaiei (Vasilcăi).

1848 Trece la şcoala învăţătorului Neculai Nanu din Broşteni.

1853 Termină clasa a treia primară la şcoala publică de la Târgul Neamţ, avându-l profesor pe Isaia Teodorescu („popa Duhu”).

1854 Toamna, după absolvirea clasei a patra, se înscrie sub numele de Ion Ştefănescu, la şcoala de catiheţi din Fălticeni („fabrica de popi”).

1855 La 6 noiembrie, Ion Creangă este admis în anul al II-lea la seminarul din Socola.

1858 Ion Creangă absolveşte cursul inferior al seminarului.

1859 Enoriaşii de la biserica Patruzeci de sfinţi din Iaşi dau mărturie lui Ion Creangă spre a fi hirotonisit preot.

1860 La 26 octombrie îl găsim înscris ca student în anul I la Facultatea de teologie din Iaşi.

1864 Absolvind un an de studiu la Institutul normal vasilian, Creangă se înscrie la concursul pentru ocuparea postului vacant de institutor la secţiunea a II-a a clasei întâi de la şcoala primară vasiliană Trei Ierarhi. La 13 noiembrie primeşte decretul de numire în post.

1865 La 10 ianuarie, Ion Creangă îşi începe activitatea de institutor.

1868 Apare *Metoda nouă de scriere și citire pentru uzul clasei I primare* de Ion Creangă, C. Grigorescu, Gh. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu și A. Simionescu.

1870 Creangă este mutat la Școala sucursală primară de băieți nr. 1 din Iași (mahalaua Sărărie).

1871 Dat în judecata consistoriului, în septembrie, pentru conduita sa, Creangă e oprit de la „lucrarea diaconiei", „până va da probe de îndreptare". Era învinuit de a fi mers la teatru, de a fi tras cu pușca asupra ciorilor de pe turla bisericii, de a trăi mai mulți ani despărțit de soție și de a se fi tuns.
Apare *Învățătorul copiilor – carte de citit în clasele primare de ambele sexe cu litere, slove și buchi, cuprinzând învățături morale și instructive* de C. Grigorescu, I. Creangă și V. Răceanu.

1872 Apare a doua ediție a *Învățătorului copiilor.*

1874 Apare ediția a III-a a *Învățătorului copiilor.*

1875 Ion Creangă face cunoștință cu Mihai Eminescu (numit într-o comisie de examinare a cărților didactice după care se preda la Iași).
Introdus de Mihai Eminescu la „Junimea", Ion Creangă publică în *Convorbiri literare* (la 1 octombrie) *Soacra cu trei nurori* și (în decembrie) *Capra cu trei iezi*.

1876 Apare *Povățuitoriu la citire prin scriere după sistema fonetică* de Gh. Ienăchescu și Ion Creangă, iar în *Convorbiri literare* – poveștile *Punguța cu doi bani* (1 ianuarie), *Dănilă Prepeleac* (1 martie) și *Povestea porcului* (1 iunie).

1877 Creangă tipărește întâi în broșură, apoi în *Convorbiri literare*, nuvela *Moș Nichifor Coțcariul*. În revistă mai apar *Povestea lui Stan Pățitul* (1 aprilie) și *Fata babei și fata moșneagului* (septembrie).

1878 În *Convorbiri literare* sunt publicate *Ivan Turbincă* (1 aprilie), *Povestea lui Harap-Alb* (1 august), *Povestea unui om leneș* (octombrie).

1879 Apare *Geografia județului Iași* de V. Răceanu, Gh. Ienăchescu și Ion Creangă.

1880 În *Albumul macedo-român* se publică *Moș Ion Roată și Unirea*.

1881 În *Convorbiri literare* apare prima parte a *Amintirilor din copilărie*.
În aprilie apare partea a doua a *Amintirilor*.
În aceeași revistă a „Junimii" pe 1 noiembrie vede lumina tiparului *Popa Duhu.*

1882 *Convorbiri literare* publică partea a treia a *Amintirilor din copilărie.*

1883 Apar povestirile *Cinci pâni* și *Moș Ion Roată și Vodă Cuza.*

1888 Creangă își citește în cenaclul literar al lui N. Beldiceanu ultima parte a *Amintirilor din copilărie.*

1889 La 31 decembrie, în urma unui atac de epilepsie, Ion Creangă se stinge din viață.

1890 Scriitorul este înmormântat, la 2 ianuarie, la cimitirul Eternitatea din Iași. Apar *Scrierile lui Ion Creangă,* vol. I, cuprinzând *Povești* și *Moș Nichifor Coțcariul.*

1892 Sunt publicate *Scrierile lui Ion Creangă,* vol. II, cuprinzând *Amintiri din copilărie, Popa Duhu, Cinci pâni, Moș Ion Roată și Unirea, Moș Ion Roată și Vodă Cuza, Poezii poporane, Poezii proprii, Cuvinte, rostiri.*

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Dedicaţie d-şoarei L.M.

CAPITOLUL I

Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau în părţile noastre pe când începusem şi eu, drăgăliţă-Doamne, a mă ridica băieţaş la casa părinţilor mei, în satul Humuleşti, din târg drept peste apa Neamţului; sat mare şi vesel, împărţit în trei părţi, care se ţin tot de una: Vatra satului, Delenii şi Bejenii.

Ş-apoi Humuleştii, şi pe vremea aceea, nu erau numai aşa, un sat de oameni fără căpătâi, ci sat vechi răzăşesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul şi unul, cu flăcăi voinici şi fete mândre, care ştiau a învârti şi hora, dar şi suveica, de vuia satul de vatale în toate părţile; cu biserică frumoasă şi nişte preoţi şi dascăli şi poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor.

Şi părintele Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic şi cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai pomi s-au pus în ţintirim, care era îngrădit cu zăplaz de bârne, streşinit cu şindrilă, şi ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericii pentru şcoală; ş-apoi, să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădiţa Vasile a Ilioaei, dascălul bisericii, un holtei zdravăn, frumos şi voinic, şi sfătuia pe oameni să-şi dea copiii la învăţătură. Şi unde nu s-au adunat o mulţime de băieţi şi fete la şcoală, între care eram şi eu, un băiat prizărit, roşinos şi fricos şi de umbra mea.

Şi cea dintâi şcolăriţă a fost însăşi Smărăndiţa popii, o zgâtie de copilă ageră la minte şi aşa de silitoare, de întrecea mai pe toţi băieţii şi din carte, dar şi din nebunii. Însă părintele mai în toată ziua dădea pe la şcoală şi vedea ce se petrece... Şi ne pomenim într-una din zile că părintele vine la şcoală şi ne aduce un scaun nou şi lung, şi după ce-a întrebat pe dascăl, care cum ne purtăm, a stat puţin pe gânduri, apoi a pus nume scaunului „Calul Bălan” şi l-a lăsat în şcoală.

În altă zi ne trezim că iar vine părintele la şcoală, cu moş Fotea, cojocarul satului, care ne aduce, dar de şcoală nouă, un drăguţ de biciuşor de curele, împletit frumos, şi părintele îi pune nume „Sfântul Nicolai”, după cum este şi hramul bisericii din Humuleşti... Apoi poftеşte pe moş Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă aşa, din când în când, câte unul, şi ceva mai grosuţ, dacă se poate... Bădiţa Vasile a zâmbit atunci, iar noi, şcolarii, am rămas cu ochii holbaţi

unii la alții. Și a pus părintele pravilă și a zis că în toată sâmbăta să se procitească băieții și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învățat peste săptămână; și câte greșeli va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greșeală să-i ardă școlarului câte un sfânt-Nicolai. Atunci copila părintelui, cum era sprințară și plină de incuri, a bufnit în râs. Păcatul ei, sărmana!

— Ia, poftim de încalecă pe Bălan, jupânească! zise părintele, de tot posomorât, să facem pocinog sfântului Nicolai cel din cui.

Și cu toată stăruința lui Moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărăndița a mâncat papara, și pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă, de sărea cămașa de pe dânsa. Noi, când am văzut asta, am rămas înlemniți. Iar părintele, ba azi, ba mâine, aducând pitaci și colaci din biserică, a împărțit la fiecare, de ne-a îmblânzit, și treaba mergea strună; băieții schimbau tabla în toate zilele, și sâmbăta procitanie.

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, așa, câteodată; căci, din bățul în care era așezată fila cu cruce-ajută și buchile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătaji, de la trătaji la ceaslov, ș-apoi, dă, Doamne, bine! în lipsa părintelui și a dascălului intram în țintirim, țineam ceaslovul deschis, și, cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele, și, când clămpăneam ceaslovul, câte zece-douăzeci de suflete prăpădeam deodată; potop era pe capul muștelor! Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele și, când le vede așa sângerate cum erau, își pune mâinile în cap de necaz. Și cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Bălan și a ne mângâia cu sfântul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari, care din pricina noastră au pătimit.

Nu trece mult după asta, și-ntr-o zi, prin luna lui mai, aproape de Moși, îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, că mai bine nu i-oi zice, să pună pe unul, Nic-a lui Costache, să mă procitească. Nică, băiat mai mare și înaintat în învățătură până la genunchiul broaștei, era sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popii, căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă, pentru că nu-mi dădea pace să prind muște... Și Nică începe să mă asculte; și mă ascultă el, și mă ascultă, și unde nu s-apucă de însemnat la greșeli cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, până la douăzeci și nouă. „Măi!!! s-a trecut de șagă”, zic eu, în gândul meu; „încă nu m-a gătit de ascultat, și câte au să mai fie!” Și unde n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mânios... Ei, ei! acu-i acu. „Ce-i de făcut, măi Nică?” îmi zic eu în mine. Și mă uitam pe furiș la ușa mântuirii și tot scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vină un lainic de școlar de afară, căci era poruncă să nu ieșim câte doi deodată; și-mi crăpa măseaua-n gură când vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Bălan și de blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi. Dar adevăratul Sfânt Nicolai se vede că a știut de știrea mea, că numai iaca ce intră afurisitul de băiat în școală. Atunci eu, cu voie,

fără voie, plec spre uşă, ies repede şi nu mă mai încurc primprejurul şcolii, ci o iau la sănătoasa spre casă. Şi când mă uit înapoi, doi hojmalăi se şi luaseră după mine; şi unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele; şi trec pe lângă casa noastră, şi nu intru acasă, ci cotigesc în stânga şi intru în ograda unui megieş al nostru, şi din ogradă în ocol, şi din ocol în grădina cu păpuşoi, care erau chiar atunci prăşiţi de-al doilea, şi băieţii după mine; şi, până să mă ajungă, eu, de frică, cine ştie cum, am izbutit de m-am îngropat în ţărână la rădăcina unui păpuşoi. Şi Nic-a lui Costache, duşmanul meu, şi cu Toader a Catincăi, alt hojmalău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; şi se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. Şi de la o vreme, nemaiauzind nicio foşnitură de păpuşoi, nicio scurmătură de găină, am ţâşnit odată cu ţărâna-n cap, şi tiva la mama acasă, şi am început a-i spune, cu lacrimi, că nu mă mai duc la şcoală, măcar să ştiu bine că m-or omorî!

A doua zi însă a venit părintele pe la noi, s-a înţeles cu tata, m-au luat ei cu binişorul şi m-au dus iar la şcoală. „Că, dă, e păcat să rămâi fără leac de învăţătură”, zicea părintele; „doar ai trecut de bucheludeazla şi bucheriţazdra: eşti acum la ceaslov, şi mâine-poimâine ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învăţăturilor, şi, mai ştii cum vine vremea? poate să te faci şi popă aici, la biserica Sfântului Nicolai, că eu pentru voi mă strădănuiesc. Am o singură fată ş-oi vedea eu pe cine mi-oi alege de ginere”.

Hei, hei! când aud eu de popă şi de Smărăndiţa popii, las muştele în pace şi-mi iau alte gânduri, alte măsuri: încep a mă da la scris, şi la făcut cădelniţa în biserică, şi la ţinut isonul, de parcă eram băiat. Şi părintele mă ia la dragoste, şi Smărăndiţa începe din când în când a mă fura cu ochiul, şi bădiţa Vasile mă pune să ascult pe alţii, şi altă făină se măcina acum la moară. Nic-a lui Costache, cel răguşit, balcâz şi răutăcios, nu mai avea stăpânire asupra mea.

Dar nu-i cum gândeşte omul, ci-i cum vrea Domnul. Într-una din zile, şi chiar în ziua de Sfântul Foca, scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul. Se zicea că are să treacă Vodă pe acolo spre mănăstiri. Şi bădiţa Vasile n-are ce lucra? Hai şi noi, măi băieţi, să dăm ajutor la drum, să nu zică Vodă, când a trece pe aici, că satul nostru e mai leneş decât alte sate. Şi ne luăm noi de la şcoală şi ne ducem cu toţii. Şi care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanţele, care cu căruţele, care cu coveţile, în sfârşit, lucrau oamenii cu tragere de inimă. Iar vornicul Nic-a Petricăi, cu paznicul, vătămanul şi câţiva nespălaţi de mazili se purtau printre oameni de colo până colo, şi când deodată numai iaca vedem în prund câţiva oameni claie peste grămadă, şi unul din ei mugind puternic. „Ce să fie acolo?” ziceau oamenii, alergând care de care din toate părţile.

Pe bădiţa Vasile îl prinseseră la oaste cu arcanul, îl cetluiau acum zdravăn şi-l puneau în cătuşe, să-l trimită la Piatra... Iaca pentru ce scosese atunci vornicul oamenii la clacă. Aşa, cu amăgele, se prindeau pe vremea aceea flăcăii la oaste... Afurisită privelişte mai fu şi asta! Flăcăii ceilalţi pe dată s-au făcut nevăzuţi, iar

noi, copiii, ne-am întors plângând pe la casele noastre. „Afurisit să fie cânerul de vornic, și cum a ars el inima unei mame, așa să-i ardă inima Sfântul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor săi!” blestemau femeile din sat, cu lacrimi de foc, în toate părțile. Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băiatul la Piatra, bocindu-l ca pe un mort! „Las’, mamă, că lumea asta nu-i numai cât se vede cu ochii, zicea bădița Vasile mângâind-o; și în oaste trăiește omul bine, dacă este vrednic. Oștean a fost și Sfântul Gheorghe, și Sfântul Dimitrie, și alți sfinți mucenici, care au pătimit pentru dragostea lui Hristos, măcar de-am fi și noi ca dânșii!”

Ei, ei! pe bădița Vasile l-am pierdut; s-a dus unde i-a fost scris. Și părintele Ioan umbla acum cu pletele în vânt să găsească alt dascăl, dar n-a mai găsit un bădița Vasile, cuminte, harnic și rușinos ca o fată mare. Era în sat și dascălul Iordache, fârnâitul de la strana mare, dar ce ți-i bun? Știa și el glasurile pe dinafară de biserică, nu-i vorbă, dar clămpănea de bătrân ce era; ș-apoi mai avea și darul suptului... Așadar, școala a rămas pustie pentru o bucată de vreme, și câțiva dintre noi, care ne țineam de părintele Ioan, calea-valea: biserica deschide pe om. Duminicile bâzâiam la strană, și hârști! câte-un colac! Și, când veneau cele două ajunuri, câte treizeci-patruzeci de băieți fugeau înaintea popii, de rupeam omătul de la o casă la alta, și la Crăciun nechezam ca mânjii, iar la Bobotează strigam chiraleisa de clocotea satul. Și, când ajungea popa, noi ne așezam în două rânduri și-i deschideam calea, iar el își trăgea barba și zicea cu mândrie către gazdă:

— Aiștia-s mânjii popii, fiule. Niște zile mari ca aceste le așteaptă și ei, cu mare bucurie, tot anul. Gătitu-le-ați ceva bob fiert, găluște, turte cu julfă și vărzare?

— Gătit, cinstite părinte; poftim de ne blagosloviți casa și masa și poftim de mai ședeți, să ne șadă peștitorii.

Când auzeam noi de masă, tăbăram pe dânsa, ș-apoi, aține-te, gură! Vorba ceea: „De plăcinte râde gura, de vărzare, și mai tare”.

Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul! Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului, cu bucate cu tot, în mijlocul casei, de i-am dogorit obrazul părintelui de rușine. Dar el tot cu bunătate:

— De unde nu-i, de-acolo nu se varsă, fiilor; însă mai multă băgare de seamă nu strică!

Apoi la hramul bisericii se ținea praznicul câte-o săptămână încheiată, și numai să fi avut pântece unde să pui coliva și bucatele, atât de multe erau. Și dascăli, și popi, și vlădici, și de tot soiul de oameni, din toate părțile, se adunau la hramul bisericii din Humulești, și toți ieșeau mulțumiți. Ba și pe la casele oamenilor se ospătau o mulțime de străini. Și mama, Dumnezeu s-o ierte, strașnic se mai bucura când se întâmplau oaspeți la casa noastră și avea prilej să-și împartă pâinea cu dânșii.

— Ori mi-or da feciorii după moarte de pomană, ori ba, mai bine să-mi dau eu cu mâna mea. Că, oricum ar fi, tot îs mai aproape dinții decât părinții. S-au văzut de acestea!

Și când învățam eu la școală, mama învăța cu mine acasă și citea acum la ceaslov, la psaltire și *Alexandria* mai bine decât mine, și se bucura grozav când vedea că mă trag la carte.

Din partea tatei, care ades îmi zicea în bătaie de joc: „Logofete, brânză-n cui, lapte acru-n călimări, chiu și vai prin buzunări!”, puteam să rămân cum era mai bine: „Nic-a lui Ștefan a Petrei”, om de treabă și gospodar în Humulești. Vorba ceea:

Decât codaș în oraș,
Mai bine-n satul tău fruntaș.

Mama însă era în stare să toarcă-n furcă, și să învăț mai departe. Și tot cihăia mama pe tata să mă mai dea undeva la școală, căci auzise ea spunând la biserică, în „Parimei”, că omul învățat înțelept va fi și pe cel neînvățat slugă-l va avea.

Și afară de aceasta, babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobi, toți zodierii și cărturăresele pe la care căutase pentru mine și femeile bisericoase din sat îi băgaseră mamei o mulțime de bazaconii în cap, care de care mai ciudate: ba că am să petrec între oameni mari, ba că-s plin de noroc, ca broasca de păr, ba că am un glas de înger, și multe alte minunății, încât mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că am să ies un al doilea Cucuzel, podoaba creștinătății, care scotea lacrimi din orice inimă împietrită, aduna lumea de pe lume în pustiul codrilor și veselea întreaga făptură cu viersul său.

— Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie! zicea tata, văzând-o așa de ahotnică pentru mine. Dac-ar fi să iasă toți învățați, după cum socoți tu, n-ar mai avea cine să ne tragă ciubotele. N-ai auzit că unul cică s-a dus odată bou la Paris, unde-a fi acolo, și a venit vacă? Oare Grigore a lui Petre Lucăi de la noi din sat pe la școli a învățat, de știe a spune atâtea bongoase și conăcăria pe la nunți? Nu vezi tu că, dacă nu-i glagore-n cap, nu-i, și pace bună!

— Așa a fi, n-a fi așa, zise mama, vreau să-mi fac băiatul popă, ce ai tu?

— Numaidecât popă, zise tata. Auzi, măi! Nu-l vezi că-i o tigoare de băiat, cobăit și leneș, de n-are pereche? Dimineața, până-l scoli, îți stupești sufletul. Cum îl scoli, cere demâncare. Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul și toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cârlani și să-mi dea ajutor la trebi, după cât îl ajută puterea. Iarna, pe gheață și la săniuș. Tu, cu școala ta, l-ai deprins cu năravi. Când s-a face mai mărișor, are să înceapă a-i mirosi a catrință, și cu astă rânduială n-am să am folos de el niciodată.

Și după cum am cinste a vă spune, multă vorbă s-a făcut între tata și mama

pentru mine, până ce a venit în vara aceea, pe la august, și cinstita holeră de la ’48 și a început a secera prin Humulești în dreapta și în stânga, de se auzea numai chiu și vai în toate părțile. Și eu, neastâmpărat cum eram, ba ieșeam la pârleaz, când trecea cu mortul pe la poarta noastră și-l boscorodeam cu cimilitura:

Chițigaie, gaie, ce ai în tigaie?
Papa puilor duc în valea socilor.
Ferice de gangur, că șade într-un vârf de soc
Și se roagă rugului și se-nchină cucului!
Nici pentru mine, nici pentru tine,
Ci pentru budihacea de la groapă,
Să-i dai vacă de vacă și doi boi să tacă,

ba îl petreceam până la biserică și apoi veneam acasă cu sânul încărcat de covrigi, mere turture, nuci poleite, roșcove și smochine din pomul mortului, de se încruceau tata și mama când mă vedeau cu dânsele. Și ca să mă scape de belea, m-au trimis la stână în dumbrava Agapiei, lângă podul Cărăgiței, unde erau și oile noastre, să șed acolo până s-a mai potoli boliștea. Însă peste noapte a și dat holera peste mine și m-a frământat și m-a zgârcit cârcel; și-mi ardea sufletul în mine de sete, și ciobanii și baciul habar n-aveau de asta, numai se întorceau pe ceea parte în țipetele mele și horăiau mereu. Iar eu mă târâiam cum puteam până la fântână, în dosul stânii, și pe nimică pe ceas beam câte-un cofăiel întreg de apă. Pot zice că în noaptea aceea la fântână mi-a fost masul, și n-am închis ochii nici cât ai scăpăra din amnar. Abia despre ziuă s-a îndurat Vasile Bordeianu, strungarul nostru, de s-a dus în Humulești, cale de două ceasuri cu piciorul, și a înștiințat pe tata, de a venit cu căruța și m-a luat acasă. Și pe drum, necontenit ceream apă, iar tata mă amâna cu momele de la o fântână la alta, până a dat Dumnezeu de am ajuns în Humulești. Și, când colo, doftorii satului, moș Vasile Țandură și altul, nu-mi aduc aminte, erau la noi acasă și prăjeau pe foc într-un ceaun mare niște boștine cu seu; și după ce mi-au tras o frecătură bună cu oțet și leuștean, mi-aduc aminte ca acum, au întins hoștinele fierbincioase pe o pânzătură și m-au înfășat cu ele peste tot, ca pe un copil; și nu pot ști cât a fi trecut la mijloc până ce am adormit mort, și d-abia a doua zi pe la toacă m-am trezit, sănătos ca toți sănătoșii; Dumnezeu să odihnească pe moș Țandură și pe tovarășul său! Și, vorba ceea: „Lucrul rău nu piere cu una, cu două”. Până-n seară, am și colindat mai tot satul, ba și pe la scăldat am tras o raită, cu prietenul meu Chiriac al lui Goian, un lainic și un pierde-vară ca și mine. Dar tata nu mi-a mai zis atunci nimica; m-a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme.

Peste iarnă, mama iar s-a pus pe capul tatei, să mă dea undeva la școală. Dar tata spunea că nu mai are bani de dat pentru mine.

— Lui dascălul Vasile a Vasilcăi plăteam numai câte un sorocovăț pe lună. Iar postoronca de dascălul Simeon Fosa din Țuțuieni, numai pentru că vorbește

mai în tâlcuri decât alții și sfârcâiește toată ziua la tabac, cere câte trei husăși pe lună; auzi vorbă! Nu face băiatul ista atâția husăși, cu straie cu tot, câți am dat eu pentru dânsul până acum!

Când a mai auzit mama și asta, s-a făcut foc.

— Sărmane omule! Dacă nu știi boabă de carte, cum ai să mă înțelegi? Când tragi sorocovești la musteață, de ce nu te olicăiești atâta? Petre Todosiicăi, crâșmarul nostru, așa-i că ți-a mâncat nouă sute de lei? Vasile Roibu din Bejeni, mai pe-atâția, și alții câți? Ruștei lui Valică și Măriucăi lui Onofrei găsești să le dai și să le răzdai? Știu eu, să nu crezi că doarme Smaranda, dormire-ai somnul cel de veci să dormi! Și pentru băiat n-ai de unde da? Măi omule, măi! Ai să te duci în fundul iadului, și n-are să aibă cine te scoate, dacă nu te-i sili să-ți faci un băiat popă! De spovedanie fugi ca dracul de tămâie. La biserică mergi din Paști în Paști. Așa cauți tu de suflet?

— Ia taci, măi femeie, că biserica-i în inima omului, și dacă voi muri, tot la biserică am să șed, zise tata; nu mai face și tu atâta vorbă, ca fariseul cel fățarnic. Bate-te mai bine cu mâna peste gură și zi ca vameșul: Doamne, milostiv fii mie, păcătoasei, care-mi tot îmbălorez gura pe bărbat degeaba.

În sfârșit, cât s-a bălăbănit mama cu tata din pricina mea, tot pe-a mamei a rămas; căci într-o duminică, prin cârneleaga, a venit tatăl mamei, bunicu-meu David Creangă din Pipirig, la noi și, văzând cearta iscată între tata și mama din pricina mea, a zis:

— Las', măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atâta; că azi e duminică, mâine luni și zi de târg, dar marți, de-om ajunge cu sănătate, am să iau nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni, cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolai Nanu de la școala lui Baloș, și-ți vedea voi ce-a scoate el din băiat; că de ceilalți băieți ai mei, Vasile și Gheorghe, am rămas tare mulțumit cât au învățat acolo. De douăzeci și mai bine de ani, de când port vornicia în Pipirig, am dus-o cam anevoie numai cu răbușul. Ce folos că citesc orice carte bisericească; dacă nu știi a însemna măcar cătuși de cât, e greu. Însă de când mi-au venit băieții de la învățătură, îmi țin socoteala ban cu ban și huzuresc de bine; acum zic și eu că poți duce vornicia pe viață, fără să te simți. Zău, mare pomană și-a mai făcut Alecu Baloș cu școala ceea a lui, cine vrea să înțeleagă! Și, Doamne, peste ce profesor înțelept și iscusit a dat! Așa vorbește de blând și primește cu bunătate pe fiecare, de ți-i mai mare dragul să te duci la el! Ferice de părinții care l-au născut, că bun suflet de om este, n-am ce zice! Și mai ales pentru noi, țăranii munteni, este o mare facere de bine. Când am venit eu cu tata și cu frații mei, Petrea și Vasile și Nică, din Ardeal în Pipirig, acum șaizeci de ani trecuți, unde se pomeneau școli ca a lui Baloș în Moldova? Doar la Iași să fi fost așa ceva și la Mănăstirea Neamțului, pe vremea mitropolitului Iacob, care era oleacă de cimotie cu noi, de pe Ciubuc Clopotarul de la Mănăstirea Neamțului, bunicul mâne-ta, Smarandă, al cărui nume

stă scris și astăzi pe clopotul bisericii din Pipirig. Ciubuc Clopotarul tot din Ardeal știa puțină carte, ca și mine; și apoi a pribegit de-acolo, ca și noi, s-a tras cu bucatele încoace, ca și moș Dediu din Vânători și alți mocani, din pricina papistășiei mai mult, pe cât știu eu. Și atât era de cuprins, de s-au umplut munții: Hălăuca, Piatra lui Iepure, Bărnariul, Cotnărelul și Boampele, până dincolo peste Pătru-Vodă, de turmele și tamazlâcurile lui. Și se pomenește că Ciubuc era om de omenie; fiecare oaspete ce trăgea la odaia lui era primit cu dragă inimă și ospătat cu îndestulare. Și se dusese vestea în toate părțile despre bunătatea și bogăția sa. Până și Vodă cic-ar fi tras odată în gazdă la Ciubuc, și întrebându-l cu cine mai ține atâta amar de bucate, el ar fi răspuns: „Cu cei slabi de minte și tari de vârtute, Măria Ta”. Atunci Vodă nu s-a putut stăpâni de mirare, spunând: „Ia, aista-i om, zic și eu; de-ar fi mulți ca dânsul în domnia mea, puțină lipsă ar duce țara la nevoi!” Și l-a bătut Vodă cu mâna pe umăr, zicându-i: „Moșule, să știi că de azi înainte ești omul meu, și la domnie ți-i deschisă ușa orișicând”.

Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de omul lui Vodă, încât și până astăzi un deal, în partea despre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamă *Dealul Omului*.

Pe acest deal, Smarandă, am fugit în vremea zaverei, cu mă-ta, cu tine și cu frate-tău Ioan, de frica unei cete de turci, care se bătuse chiar atunci cu volintirii la Secu și apoi se îndreptară spre Pipirig, după jefuit. Iar pe soră-ta Ioana, de grăbit ce-am fost, o uitasem acasă, pe prispă, în albiuță. Și mă-ta, când a dat de copilă că nu-i, a început a-și smulge părul din cap și a boci înnădușit, zicând: „Vai de mine și de mine, copila mea, au străpuns-o turcii!”

Eu însă m-am suit în vârful unui brad și, cum am văzut că apucă turcii spre Plotunul, m-am azvârlit fără sine pe părul unui cal, am alergat acasă și, când colo, am găsit copila teafără, însă răsturnată cu albiuța de niște porci, care grohăiau împrejurul ei, cât pe ce să o rupă. Iar pe la capătul albiuței am găsit câteva rubiele puse de turci, se vede, la capul copilei. Atunci am luat copila și, de bucurie, nici nu știu când am ajuns cu dânsa la mă-ta, în Dealul Omului. Și după ce mi-am venit puțin în sine, am zis și eu în amărăciune, ca mulți înainte de mine: cei care n-au copii nu știu ce-i necazul. Bună minte mai au unii, în felul acesta, de nu se însoară! Și unul dintr-aceștia a fost și Ciubuc mocanul, care, neavând femeie, nici copii, ce i-a venit mai târziu, de evlavia cea multă ce avea, sau din alte împrejurări, a închinat toată averea sa Mănăstirii Neamțului, și el s-a călugărit, mai cu toți haidăii lui, făcând multe pomeniri cât a fost în viață. Iar astăzi petrece în liniște lângă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească întru împărăția cerească! Căci și noi ca mâine avem a ne duce acolo! Așa-i că voi habar n-aveți de toate aceste, de nu v-aș fi spus eu? zise bunicul oftând.

— Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băiatul tău oleacă de carte, nu numaidecât pentru popie, cum chitește Smaranda, că și popia are multe năcăfale, e

greu de purtat. Și decât n-a fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere. Eu, să nu fi știut a citi, de mult aș fi înnebunit, câte am avut pe capul meu. Însă deschid *Viețile sfinților* și văd atâtea și atâtea și zic: „Doamne, multă răbdare ai dat aleșilor tăi!” Ale noastre sunt flori la ureche pe lângă cele ce spune în cărți. Ș-apoi, să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune, și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare. Băiatul văd că are ținere de minte și, numai după cât a învățat, cântă și citește cât se poate de bine.

De aceste și altele ca aceste a vorbit bunicul David cu mama și cu tata, mai toată noaptea, duminica spre luni și luni spre marți; căci la noi mânea când venea din Pipirig la târg să-și cumpere cele trebuitoare.

Iar marți dis-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai și, legându-i frumușel cu căpăstrul: pe cel de-al doilea de coada celui întâi, pe cel de-al treilea de coada celui al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am. Hai, nepoate, gata ești?

— Gata, bunicule, haidem, zisei, necăjindu-mă cu niște costițe de porc afumate și cu niște cârnați fripți, ce mi-i pusese mama dinainte.

Și, luându-mi rămas bun de la părinți, am purces cu bunicul spre Pipirig. Și era un pui de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele! Și din sus de Vânători, cum treceam puntea peste apa Neamțului, bunicul în urmă, cu caii de căpăstru, și eu înainte, mi-au lunecat ciubotele și am căzut în Ozană cât mi ți-i băiatul! Noroc de bunicul! „Și scroambele ieste a voastre îs pocite”, zise el scoțându-mă repede, murat până la piele și înghețat hăt bine, căci năboise apa în toate părțile; și iute mi-a scos ciubotele din picioare, că se făcuseră bocnă. „Opinca-i bună, săraca! îți șede piciorul hodinit, și la ger huzurești cu dânsa”. Și până a vorbit aceste, eram și învelit într-o sarică ghițoasă de Cașina, băgat într-o desagă pe cal, purces pe drum, și hai la Pipirig. Și când m-a văzut bunica în ce hal mă aflam, ghemuit în desagă, ca un pui de bogdaproste, cât pe ce să se prăpădească plângând. Încă n-am văzut așa femeie, să plângă de toate cele: era miloasă din cale-afară. Carne de vită nu mânca în viață, tot din astă pricină; și când se ducea sărbătoarea la biserică, bocea toți morții din țintirim, fie rudă, fie străin, fără deosebire. Bunicul însă era așezat la mintea lui, își căuta de trebi cum știa el și lăsa pe bunica într-ale sale, ca un cap de femeie ce se găsea.

— Oi, Doamne, Davide, cum nu te mai astâmperi; de ce-ai scos băiatul din casă pe vremea asta?

— Ca să te miri tu, Nastasie, zise bunicul, scoțând o piele de porc sălbatic din cămară și croind câte-o pereche de opinci pentru Dumitru și pentru mine; apoi le-a îngruzit frumos și a petrecut câte-o pereche de ață neagră de păr de cal prin

cele nojițe.

Și a treia zi după asta, dându-ne schimburi și câte două perechi de obiele de suman alb, ne-am încălțat cu opincile binișor și, sărutând mâna bunicăi, am luat-o prin Boboiești, iar cu bunicul și cu Dumitru, fratele mamei cel mai mic, și suind pe la fundul Hălăucii, am ajuns după un târziu în Fărcașa, unde ne-a fost și masul, împreună cu părintele Dumitru de la Pârâul Cârjei, care avea o gușă la gât cât o ploscă de cele mari și gârâia dintr-însa ca dintr-un cimpoi, de n-am putut închide ochii de răul său mai toată noaptea. Nu era vinovat bietul preot, și, după cum spunea și el, e mai rău de cei ce au gușă în cap decât de cei ce o poartă pe dinafară...

A doua zi am purces din Fărcașa pe la Borca spre Pârâul Cârjei și Cotârgaș, până ce am ajuns și la Broșteni. Și după ce ne-a așezat bunicul în gazdă, cu toată cheltuiala lui, la una Irinuca, apoi ne-a dus pe la profesor și pe la biserică, de ne-a închinat pe la icoane, și pe urmă ne-a lăsat cu sănătate și s-a întors acasă, trimițându-ne din când în când cele trebuitoare.

Și satul Broștenii fiind împrăștiat, mai ca toate satele de la munte, nu se rușinau lupul și ursul a se arăta ziua-miaza-mare prin el; o casă ici, sub tihăraia asta, alta dincolo de Bistrița, sub altă tihăraie, mă rog, unde i-a venit omului îndemână să și-o facă. Și Irinuca avea o cocioabă veche de bârne, cu ferestrele cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte, pe malul stâng al Bistriței, aproape de pod. Irinuca era o femeie nici tânără, nici tocmai bătrână; avea bărbat, și o fată balcâză și lălâie, de-ți era frică să înnoptezi cu dânsa în casă. Noroc numai că de luni dimineața și până sâmbătă seara n-o mai vedeai; se ducea cu tată-său în munte, la făcut ferestrea, și lucra toată săptămâna ca un bărbat pentru nimica toată; doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga. Ba la mulți se întâmpla de veneau sâmbătă noaptea câte cu un picior frânt sau cu boii stâlciți, și aceasta le era câștig pe deasupra.

Cocioaba de pe malul stâng al Bistriței, bărbatul, fata și boii din pădure, un țap și două capre slabe și râioase, ce dormeau pururea în tindă, era toată averea Irinucăi. Dar și asta-i o avere, când e omul sănătos. Însă ce mă privește? Mai bine să ne căutăm de ale noastre.

Noi, cum a plecat bunicul, a doua zi ne-am dus la școală; și văzând profesorul că purtam plete, a poruncit unuia dintre școlari să ne tundă. Când am auzit noi una ca asta, am început a plânge cu zece rânduri de lacrimi și a ne ruga de toți Dumnezeii să nu ne sluțească. Dar ți-ai găsit; profesorul a stat lângă noi, până ce ne-a tuns chilug. Apoi ne-a pus în rând cu ceilalți școlari și ne-a dat de învățat, după puterea noastră, între una-alta, și „Îngerul a strigat”, pe dinafară.

Și am dus-o noi așa până pe la Mezii-Păresii. Și unde nu ne trezim într-o bună dimineață plini ciucuri de râie căprească de la caprele Irinucăi! Ei, ei! ce-i de

făcut? Dascălul nu ne mai primea în şcoală, Irinuca nu ne putea vindeca, pe bunicul n-avea cine-l înştiinţa, merindele erau pe sfârşit, rău de noi!

Nu ştiu cum se întâmplă, că, aproape de Bunavestire, unde nu dă o căldură ca aceea, şi se topeşte omătul, şi curg pâraiele, şi se umflă Bistriţa din mal în mal, de cât pe ce să ia casa Irinucăi. Şi noi, pe căldurile celea, ne ungeam cu leşie tulbure, şedeam afară la soare cu pielea goală, până se usca cenuşa pe noi, şi apoi ne băgam în Bistriţa de ne scăldam. Aşa ne învăţase o babă să facem, ca să ne treacă de râie. Vă puteţi închipui ce va să zică a te scălda în Bistriţa, la Broşteni, de două ori pe zi, tocmai în postul cel mare! Şi nici tu junghi, nici tu friguri, nici altă boală nu s-a lipit de noi, dar nici de râie n-am scăpat. Vorba ceea: „Se ţine ca râia de om”.

Într-o zi, fiind Irinuca dusă în sat şi având obicei a şedea uitată, ca fata vătămanului, noi n-avem ce lucra? Ne suim pe munte, la deal de casa ei, câte c-o bucată de răzlog în mână, şi cum curgeau pâraiele grozav, mai ales unul alb cum îi laptele, ne pune dracul de urnim o stâncă din locul ei, care era numai înţinată, şi unde nu porneşte stânca la vale, săltând tot mai sus de un stat de om; şi trece prin gardul şi prin tinda Irinucăi, pe la capre, şi se duce drept în Bistriţa, de clocotea apa! Asta era în sâmbăta lui Lazăr, pe la amiază. Ei, ei! ce-i de făcut? Gardul şi casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăţi, nu-i lucru de şagă. Uitasem acum şi râie şi tot de spaimă.

— Strânge repede ce mai ai, până când nu vine baba, şi hai să fugim cu pluta ceea la frate-meu Vasile, în Borca, zise Dumitru, căci plutele începuseră a umbla.

Înşfăcăm noi te miri ce mai aveam, ne ducem degrabă la plută, şi plutaşii, de cuvânt, şi pornesc. Ce-a fi zis Irinuca, în urma noastră, ce n-a fi zis, nu ştiu; dar ştiu atâta, că eram cu gheaţa-n spate, de frică, pân-am ajuns la Borca, unde ne-a fost şi masul. Iar a doua zi, în duminica de Florii, dis-dimineaţă am plecat din Borca pe Plaiul-Bătrân, împreună cu doi plăieşi călări, spre Pipirig. Era o zi frumoasă în duminica aceea, şi plăieşii spuneau că n-au mai apucat aşa primăvară devreme de când îs ei.

Eu cu Dumitru însă o duceam într-un cântec, strângând viorele şi toporaşi de pe lângă plai, şi mergeam tot zburdând şi hârjonindu-ne, de parcă nu eram noi râioşii din Broşteni, care făcusem atâta bucurie la casa Irinucăi. Şi mergând noi tot aşa, cam pe la amiază, deodată s-a schimbat vremea cea frumoasă într-o vijelie cumplită, să răstoarne brazii la pământ, nu altceva! Pesemne baba Dochia nu-şi lepădase toate cojoacele. Începe a bura, apoi o întoarce în lapoviţă, pe urmă o dă în frig şi ninsoare cumsecade şi, într-un buc, ne astupă drumul de nu ştiai încotro să mergi. Şi tot ninsoare şi pâclă până la pământ, de nu se vedea om pe om alăturea fiind.

— Aşă-i că s-a deocheat vremea? zise unul dintre plăieşi oftând. Mă

miram eu să fi mâncat lupul iarna asta așa de în pripă. De pe la Înțărcători am prăpădit drumul. De-acum s-o luăm de-a chioara, și unde ne-a fi scris, acolo vom ieși.

— I-auziți glasul unui cucoș, zise celălalt plăieș. Haideți să apucăm într-acolo și poate să ieșim în sat undeva.

Și ne coborâm noi, și ne tot coborâm, cu mare greutate, pe niște povârnișuri primejdioase, și ne încurcăm printre ciritei de brad, și caii lunecau și se duceau de-a rostogolul, și eu cu Dumitru mergeam zgribuliți și plângeam în pumni de frig; și plăieșii numai icneau și-și mușcau buzele de necaz; și omătul se pusese pe une locuri până la brâu, și începuse a înnopta când am ajuns într-o fundătură de munți, unde se auzea răsunând glasul unui pârâiaș ce venea, ca și noi, din deal în vale, prăvălindu-se și izbindu-se de cele stânci fără voința sa... Numai atâta, că el a trecut mai departe în drumul său, iar noi am stat pe loc și am pus-o de mămăligă, fără apă.

— Ei, măi băieți, ia amu trageți la aghioase, zise un plăieș, scăpărând și dând foc unui brad.

— Ce ți-i scris în frunte ți-i pus; chef și voie bună, zise celălalt scoțând o hrincă înghețată din desagi, pârpâlind-o pe jăratic și dându-ne și nouă câte-o harchină.

Și așa luneca hrinca aceea de ușor pe gât, parcă era unsă cu unt! După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului; și deasupra ninsoare, dedesubt udeală; pe-o parte înghețai, pe una te frigeai, ca la vremea și locul acela. Și tot chinuindu-ne așa, era să ne pască alt păcat: cât pe ce să ne toropească bradul aprins, de nu băga de seamă unul dintre plăieși. Pesemne blestemul Irinucăi ne ajunsese.

În sfârșit, se face ziuă și, după ce ne spălăm cu omăt și ne închinăm după obiceiul creștinesc, apoi pornim cu plăieșii la deal, pe unde ne coborâsem. Ninsoarea mai încetase, și după multă trudă am găsit drumul; și hai, hai! hai, hai! către seară am ajuns la bunicul David din Pipirig. Și când ne-a văzut bunica, de bucurie a și tras un bocet.

— David al meu are de gând să mă bage de vie în mormânt, cu apucăturile lui, cum văd eu. Inca ce rană-i pe dânșii, sărmanii băieți! Cum i-a mâncat râia prin străini, mititeii!

Și după ce ne-a căinat și ne-a plâns bunica, după obiceiul ei, și după ce ne-a dat demâncare tot ce avea mai bun și ne-a îndopat bine, degrabă s-a dus în cămară, a scos un ulcior cu dohot de mesteacăn, ne-a uns peste tot trupul din creștet până în tălpi și apoi ne-a culcat pe cuptor la căldură. Și tot așa ne-a uns de câte două-trei ori pe zi cu noapte, până ce în Vinerea-Seacă ne-am trezit vindecați taftă. Dar până atunci a venit și veste de la Broșteni despre stricăciunea ce făcusem, și bunicul, fără vorbă, a mulțumit pe Irinuca cu patru galbeni.

Apoi, în Sâmbăta Paştilor, m-a trimis la părinţi acasă la Humuleşti. Şi în ziua de Paşti am tras un „Îngerul a strigat” la biserică, de au rămas toţi oamenii cu gurile căscate la mine. Şi mamei îi venea să mă înghită de bucurie. Şi părintele Ioan m-a pus la masă cu dânsul, şi Smărăndiţa a ciocnit o mulţime de ouă roşii cu mine. Şi bucurie peste bucurie venea pe capul meu. Iar la Învierea a doua nu mi-a mai mers aşa de bine, căci toate fetele din sat, venind la biserică şi unele din ele fiind mai drăcoase, cum au dat cu ochii de mine, le-a şi bufnit râsul, şi au început a-mi zice: „Tunsul felegunsul, tunsul felegunsul, câinii după dânsul!”

Bucureşti, septembrie 1880

CAPITOLUL II

Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie! Şi, Doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii, şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ne era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi sturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa.

Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „Ieşi, copile cu părul bălan, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea”, şi vremea se îndrepta după râsul meu...

Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea uşii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pământul, sau peretele, sau vreun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: „Na, na!”, şi îndată-mi trecea durerea... când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt şi vreme rea, sau când ţiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisea cu cleştele, să se mai potolească duşmanul; şi mai mult decât atâta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării ori, mai în grabă, lua funingine de la gura sobei, zicând: „Cum nu se deoache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se deoache copilaşul” şi-mi făcea

apoi câte-un benghi boghet în frunte, ca să nu-şi prăpădească odorul!... şi altele multe încă făcea...

Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte; şi-mi aduc bine aminte, căci braţele ei m-au legănat când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i, gângurind şi uitându-mă în ochi-i cu drag! Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat. Iar înţelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine şi ce-i rău.

Dar vremea trecea cu amăgeli, şi eu creşteam pe nesimţite, şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap, şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet, şi, în loc de înţelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat, şi dorul meu era acum nemărginit; căci sprinţar şi înşelător este gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit şi nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt!

Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiş apa la adânc, şi din veselia cea mai mare cazi deodată în urâcioasa întristare!

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată. Şi, drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieţii, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire. Copilul, încălecat pe băţul său, gândeşte că se află călare pe un cal de cei mai straşnici, pe care aleargă, cu voie bună, şi-l bate cu biciul şi-l struneşte cu tot dinadinsul, şi răcneşte la el din toată inima, de-ţi ia auzul; şi de cade jos, crede că l-a trântit calul, şi pe băţ îşi descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Aşa eram eu la vârsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toţi copiii, de când îi lumea asta şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua, să se odihnească, noi, băieţii, tocmai atunci ridicam casa în slăvi. Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, îngheţat de frig şi plin de promoroacă, noi îl speriam sărindu-i în spate pe întuneric. Şi el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la „baba-oarba”, ne ridica în grindă, zicând: „’tâta mare!” şi ne săruta mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindea opaiţul, şi tata se punea să mănânce, noi scoteam mâţele de prin ocniţe şi cotruţă şi le flocăiam şi le şmotream dinaintea lui, de le mergea colbul; şi nu puteau scăpa bietele mâţe din mâinile noastre până ce nu ne zgârâiau şi ne stupeau ca pe noi.

— Încă te uiţi la ei, bărbate, zicea mama, şi le dai paiele! Aşa-i?... Ha, ha! bine v-au mai făcut, poghibale spurcate ce sunteţi! Că nicio lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceţi otrocol prin cele mâţe şi daţi la om ca câinii prin băţ. Ăra! d-apoi aveţi la ştiinţă că vă prea întreceţi cu dedeochiul! Acuşi iau varga din coardă şi vă croiesc de vă merg peticele!

— Ia lasă-i şi tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură şi ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huţa. Ce le pasă? Lemne la trunchi sunt; slănină şi făină în pod este deavolna; brânză în putină, asemene; curechi în poloboc, slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoşi să mănânce şi să se joace acum, cât îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea când or fi mai mari şi i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta. Ş-apoi nu ştii că este-o vorbă: „Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; şi dacă-i popă, să citească...”

— Ţie, omule, zise mama, aşa ţi-i a zice, că nu şezi cu dânşii în casă toată ziulica, să-ţi scoată peri albi, mânca-i-ar pământul să-i mănânce, Doamne, iartă-mă! De-ar mai veni vara, să se mai joace şi pe-afară, că m-am săturat de ei ca de mere pădureţe! Câte drăcării le vin în cap, toate le fac. Când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga şi el afară şi începe a toca în stative, de pârâie pereţii casei şi duduie fereştile. Iar stropşitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătrarul, face o hodorogeală şi un tărăboi, de-ţi ia auzul. Apoi îşi pun câte-o ţoală în spate şi câte-un coif de hârtie în cap şi cântă „aleluia” şi „Doamne miluieşte, popa prinde peşte”, de te scot din casă. Şi asta în toate zilele de câte două-trei ori, de-ţi vine, câteodată, să-i coşeşti în bătaie, dac-ai sta să te potriveşti lor.

— ’Poi dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ţi-au făcut şi băieţii biserică aici pe loc, după cheful tău, măcar că-ţi intră biserica în casă, de departe ce-i... De-amu puneţi-vă pe făcut privegheri de toată noaptea şi parascovenii câte vă place, măi băieţi; dacă vi-i voia să vă dea mă-ta în toate zilele numai colaci de cei unşi cu miere de la „Patruzeci de sfinţi” şi colivă cu miez de nucă.

— Ei, apoi! minte ai, omule? Mă miram eu, de ce-s şi ei aşa de cuminţi, mititeii; că tu le dai nas şi le ţii hangul. Ia priveşte-i cum stau toţi treji şi se uită ţintă în ochii noştri, parcă au de gând să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, ş-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc şi se sclifosesc, zise mama. Hai! la culcat, băieţi, că trece noaptea; vouă ce vă pasă, când aveţi demâncare sub nas!

Şi după ce ne culcam cu toţii, noi, băieţii, ca băieţii, ne luam la hârjoană, şi nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte-un şurub, două prin cap şi să ne dea câteva tapangele la spinare. Şi tata, săturându-se câteodată de atâta hălăgie, zicea mamei:

— Ei, taci, taci! ajungă-ţi de-amu, herghelie! Ştiu că doar nu-s babe, să chirotească din picioare!

Însă mama ne mai da atunci câteva pe deasupra, şi mai îndesate, zicând:

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteţi! Nici noaptea să nu mă pot odihni de incotele voastre?

Şi numai aşa se putea linişti biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate! Ş-apoi socotiţi că se mântuia numai cu-atâta? Ţi-ai găsit! A doua zi dis-

dimineață le începeam din capăt; și iar lua mama nănașa, din coardă, și iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindiseam de asta?... Vorba ceea: „Pielea rea și răpănoasă ori o bate, ori o lasă.”

Și câte nu ne venea în cap, și câte nu făceam cu vârf și îndesate, mi-aduc aminte de parcă acum mi se întâmplă.

Mai pasă de ține minte toate cele și acum așa, dacă te slujește capul, bade Ioane.

La Crăciun, când tăia tata porcul și-l pârlea, și-l opărea, și-l învelea iute cu paie, de-l înnădușa, ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor și făceam un chef de mii de lei, știind că mie are să-mi dea coada porcului s-o frig și bășica s-o umplu cu grăunțe, s-o umflu și s-o zurăiesc după ce s-a usca; ș-apoi vai de urechile mamei, până ce nu mi-o spărgea de cap!

Și, să nu-mi uit cuvântul! Odată, la un Sfântul Vasile, ne prindem noi vreo câțiva băieți din sat să ne ducem cu plugul; căci eram și eu mărișor acum, din păcate. Și în ajunul Sfântului Vasile toată ziua am stat de capul tatei, să-mi facă și mie un buhai ori, de nu, batâr un harapnic.

— Doamne, ce harapnic ți-oi da eu, zise tata de la o vreme. N-ai ce mânca la casa mea? Vrei să te bușească cei nandralăi prin omăt? Acuși te descalț!

Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpelit-o de-acasă numai cu bășica cea de porc, nu cumva să-mi ia tata ciubotele și să rămân de rușine înaintea tovarășilor. Și nu știu cum s-a întâmplat, că niciunul din tovarăși n-avea clopot. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o iau? În sfârșit, facem noi ce facem și sclipuim de colea o coasă ruptă, de ici o cârceie de tânjală, mai un vătrar cu belciug, mai bășica cea de porc a mea, și, pe după toacă, ne pornim pe la case. Ș-o luăm noi de la popa Oșlobanu, tocmai din capul satului din sus, cu gând să umblăm tot satul... Când colo, popa tăia lemne la trunchi afară și, cum a văzut că ne așezăm la fereastră și ne pregătim de urat, a început a ne trage câteva nașteri îndesate și a zice:

— De-abia s-au culcat găinile, și voi ați început? Ia stați oleacă, blestemaților, să vă dau eu!

Noi, atunci, am pârlit-o la fugă. Iar el, zvârr! cu o scurtătură în urma noastră, căci era om ursuz și pâclișit popa Oșlobanu. Și, din spaima ceea, am fugit noi mai jumătate de sat înapoi, fără să avem când îi zice popii: „Drele pe podele și bureți pe pereți; câte pene pe cucoși, atâția copii burduhoși”, cum obișnuiesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i primesc.

— Măi, al dracului venetic și ceapcân de popă! zicem noi, după ce ne adunăm toți la un loc, înghețați de frig și speriați. Cât pe ce era să ne ologească boaita cea îndrăcită, vedea-l-am dus pe năsălie la biserica Sfântului Dumitru de sub cetate, unde slujește; curat Ucigă-l-crucea l-a colăcit să vie și să-și facă budihacea casă la noi în sat. Ferească Dumnezeu să fie preoții noștri așa, că nu te-ai mai

înfrupta cu nimica de la biserică în vecii vecilor! Și până-l mai menim noi pe popă, până-l mai boscorodim, până una alta, amurgește bine.

— Ei, amu, ce-i de făcut? Hai să intrăm ici, în ograda asta, zise Zaharia lui Gâtlan, că ne trecem vremea stând în mijlocul drumului.

Și intrăm noi la Vasile-Aniței și ne așezăm la fereastră după obicei. Dar parcă naiba vrăjește: cela nu sună coasa, că-i e frig; celuia că-i îngheață mâinile pe cârceie; văru-meu Ion Mogorogea, cu vătrarul subsuoară, se punea de pricină că nu ură, și numa-ți crăpa inima-n tine de necaz!

— Ură tu, măi Chiriece, zic eu lui Goian; și noi, măi Zaharie, să pufnim din gură ca buhaiul; iar ițialalți să strige: hăi, hăi!

Și-odată și începem. Și ce să vezi? Unde nu se ia hapsâna de nevasta lui Vasile-Aniței cu cociorva aprinsă după noi, căci tocmai atunci trăgea focul, să dea colacii în cuptor.

— Vai, aprinde-v-ar focul, să vă aprindă! zise ea, burzuluită grozav; dar cum se cheamă asta? În obrazul cui v-a învățat!...

Atunci noi, la fugă, băieți, mai dihai decât la popa Oșlobanu... „Dar bun pocinog a mai fost ș-aista”, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului din mijlocul satului, aproape de biserică. „Încă una-două de aiestea, și ne scot oamenii din sat afară ca pe niște lăieși. Mai bine să mergem la culcare.” Și după ce ne arvunim noi și pe la anul, cu jurământ, să umblăm tot împreună, ne-am despărțit unul de altul, rebegiți de frig și hămesiți de foame, și hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare. Și iaca așa ne-a fost umblarea cu plugul în anul acela.

D-apoi cu smântânitul oalelor, ce calamandros făceam!

Când punea mama laptele la prins, eu, fie post, fie câșlegi, de pe-a doua zi și începeam a linchi grosciorul de pe deasupra oalelor; și tot așa în toate zilele, până ce dădeam de chișleag. Și când căuta mama să smântânească oalele, smântânește, Smarandă, dacă ai ce...

— Poate c-au luat strigoaicele mana de la vaci, mămucă, ziceam eu, șezând închincit și cu limba scoasă afară dinaintea mamei, jos lângă oale.

— Doamne, prinde-l-voi strigoiul cela odată la oala cu smântână, zicea mama, uitându-se lung la mine, ș-apoi las’! Nănașa din grindă are să-i știe de știre, de nu l-or putea scoate din mâna mea tot neamul strigoilor și al strigoaicelor din lume!... Se cunoaște el strigoiul, care a mâncat smântâna, de pe limbă... Urât mi-a fost în viața mea omul viclean și lingău, drept să-ți spun, dragul mamei! Și să știi de la mine că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtișag, fie lucru de purtat, fie de-a mâncării, fie ori de ce-a fi.

„Ei, apoi! unde-o plesnește mama și unde crapă!” zic eu în gândul meu, că doar tot nu eram așa de prost până pe-acolo, să nu pricep atâta lucru.

D-apoi cu moș Chiorpec ciubotarul, megieșul nostru, ce necaz aveam! Ba

adică, drept vorbind, el avea necaz cu mine; căci una-două, mă duceam la om și-l tot sucăleam să-mi dea curele, ca să-mi fac bici. Și cele mai de multe ori găseam pe moș Chiorpec răbuind ciubotele cu dohot de cel bun, care făcea pielea cum îi bumbacul. Și dacă vedea omul și vedea că nu se poate descotorosi de mine cu vorbe, mă lua frumușel de bărbie cu mâna stângă, iar cu cea dreaptă muia feleștiocul în strachina cu dohot și-mi trăgea un pui de răbuială ca aceea pe la bot, de-i bufnea râsul pe toți ucenicii din ciubotărie. Și când îmi da drumul, mă duceam tot într-o fugă acasă la mama, plângând și stupind în dreapta și în stânga.

— Uite, mamă, Chiorpecul dracului, ce mi-a făcut!...

— Doamne, parcă l-am învățat eu, zicea mama, cu părere de bine; am să-l cinstesc, zău așa, când l-oi întâlni; că șezi lipcă unde te duci și scoți sufletul din om cu obrăzniciile tale, ușernic ce ești!

Dacă auzeam așa, mă spălam binișor pe la gură și-mi căutam de nevoie... Și cum uitam ciuda, fuga iar la moș Chiorpec după curele! Și el, când mă vedea intrând pe ușă, îmi zicea cu chef: „He, he! bine-ai venit, nepurcele!” Și iar mă răbuia, făcându-mă de râs; și eu iar fugeam acasă, plângând, stupind și blestemându-l. Și mama avea un chin cu mine din pricina asta...

— Of! De-ar veni iarna, să te mai dau odată la școală undeva, zicea mama, și să cer dascălului să-mi dea numai pielea și ciolanele de pe tine.

Odată, vara, pe-aproape de Moși, mă furișez din casă și mă duc, ziua miaza-mare, la moș Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur niște cireșe; căci numai la dânsul și încă la vreo două locuri din sat era câte-un cireș văratic, care se cocea-pălea de Duminica Mare. Și mă chitesc eu în mine, cum s-o dau, ca să nu mă prindă. Intru mai întâi în casa omului și mă fac a cere pe Ioan, să ne ducem la scăldat.

— Nu-i acasă Ion, zise mătușa Mărioara; s-a dus cu moșu-tău Vasile sub cetate, la o chiuă din Codreni, s-aducă niște sumani.

Căci trebuie să vă spun că la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații; și se fac multe giguri de sumani, și lăi, și de noaten, care se vând și pănură, și cusute; și acolo, pe loc, la negustori armeni, veniți înadins din alte târguri: Focșani, Bacău, Roman, Târgu-Frumos, și de pe aiurea, precum și pe la iarmaroace în toate părțile. Cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii, răzeși fără pământuri, și cu negustoria din picioare: vite, cai, porci, oi, brânză, lână, oloi, sare și făină de păpușoi; sumane mari, genunchere și sărdace; iței, bernevici, cămeșoaie, lăicere și scorțuri înflorite; ștergare din borangic alese, și alte lucruri, ce le duceau lunea în târg de vânzare, sau joia pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste mână târgul.

— Apoi dar, mai rămâi sănătoasă, mătușă Mărioară! vorba de dinioarea; și-mi pare rău că nu-i vărul Ion acasă, că tare-aș fi avut plăcere să ne scăldăm

împreună... Dar în gândul meu: „Știi c-am nimerit-o? bine că nu-s acasă; și, de n-ar veni degrabă, și mai bine-ar fi!...”

Și, scurt și cuprinzător, sărut mâna mătușei, luându-mi ziua bună, ca un băiat de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat, mă șupuresc pe unde pot și, când colo, mă trezesc în cireșul femeii și încep a cărăbăni la cireșe în sân, crude, coapte, cum se găseau. Și cum eram îngrijit și mă sileam să fac ce-oi face mai degrabă, iaca mătușa Mărioara, c-o jordie în mână, la tulpina cireșului.

— Dar bine, ghiavole, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; coboară-te jos, tâlharule, că te-oi învăța eu!

Dar cum să te cobori, căci jos era prăpădenie! Dacă vede ea și vede că nu mă dau, zvârr! de vreo două-trei ori cu bulgări în mine, dar nu mă chitește. Apoi începe a se aburca pe cireș în sus, zicând: „Stai, măi porcane, că te căptușește ea, Mărioara, acuș!” Atunci eu mă dau iute pe-o creangă, mai spre poale, și odată fac zup! în niște cânepă, care se întindea de la cireș înainte și era crudă și până la brâu de naltă. Și nebuna de mătușa Mărioara, după mine, și eu fuga iepurește prin cânepă, și ea pe urma mea, până la gardul din fundul grădinii, pe care neavând vreme să-l sar, o cotigeam înapoi, iar prin cânepă, fugind tot iepurește, și ea după mine până-n dreptul ocolului pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de lături iar gard, și hârsita de mătușă nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului! Cât pe ce să pună mâna pe mine! Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ; căci, să nu spun minciuni, erau vreo zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s-a ales nimica. Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa, nu știu cum, se încâlcește prin cânepă, ori se împiedică de ceva, și cade jos. Eu, atunci, iute mă răsucesc într-un picior, fac vreo două sărituri mai potrivite, mă azvârl peste gard, de parcă nici nu l-am atins, și-mi pierd urma, ducându-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea....

Dar mai în deseară, iaca și moș Vasile, cu vornicul și paznicul, strigă pe tata la poartă, îi spun pricina și-l cheamă să fie de față când s-a ispășit cânepa și cireșele... căci, drept vorbind, și moș Vasile era un cărpănos ș-un pui de zgârie-brânză, ca și mătușa Mărioara. Vorba ceea: „A tunat și i-a adunat”. Însă degeaba mai clămpănesc eu din gură: cine ce are cu munca omului? Stricăciunea se făcuse, și vinovatul trebuia să plătească. Vorba ceea: „Nu plătește bogatul, ci vinovatul”. Așa și tata: a dat gloabă pentru mine, și pace bună! Și după ce-a venit el rușinat de la ispașă, mi-a tras o chelfăneală ca aceea, zicând:

— Na! satură-te de cireșe! De-amu să știi că ți-ai mâncat lefteria de la mine, spânzuratule! Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?

Și iaca așa cu cireșele; s-a împlinit vorba mamei, sărmana, iute și degrabă: „Că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtișag”. Însă ce ți-i bună pocăința după moarte? D-apoi rușinea mea, unde o pui? Mai pasă de dă ochi cu mătușa Mărioara, cu moș Vasile, cu vărul Ion și chiar cu băieții și fetele din sat; mai ales

duminica la biserică, la horă, unde-i frumos de privit, și pe la scăldat, în Cierul Cucului, unde era bătelișteа flăcăilor și a fetelor, doriți unii de alții, toată săptămâna, de pe la lucru!

Mă rog, mi se dusese buhul despre pozna ce făcusem, de n-aveai chip să scoți obrazul în lume de rușine; și mai ales acum, când se ridicaseră câteva fete frumușele în sat la noi și începuse a mă scormoni și pe mine la inimă. Vorba ceea:

— Măi Ioane, dragi ți-s fetele?

— Dragi!

— Dar tu lor?

— Și ele mie!...

Însă ce-i de făcut?... S-a trece ea și asta; obraz de scoarță, și las-o moartă-n păpușoi, ca multe altele ce mi s-au întâmplat în viață, nu așa într-un an, doi și deodată, ci în mai mulți ani și pe rând, ca la moară. Și doar mă și feream eu, într-o părere, să nu mai dau peste vreo pacoste, dar parcă naiba mă împingea, de le făceam atunci cu chiuita.

Și tocmai-mi-te! Îndată după cea cu cireșele, vine alta la rând.

Mă trezește mama într-o dimineață din somn, cu vai-nevoie, zicându-mi: „Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?...” Căci așa ne amăgea mama cu o pupăză care-și făcea cuib, de mulți ani, într-un tei foarte bătrân și scorburos, pe coasta dealului, la moș Andrei, fratele tatei cel mai mic. Și numai ce-o auzeai vara: „Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!” dis-dimineață, în toate zilele, de vuia satul. Și cum mă scol, îndată mă și trimite mama cu demâncare în țarină, la niște lingurari ce-i aveam tocmiți prășitori, tocmai în Valea-Seacă, aproape de Topolița. Și pornind eu cu demâncarea, numai ce și aud pupăza cântând:

— Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!

Eu, atunci, să nu-mi caut de drum tot înainte? mă abat pe la tei, cu gând să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa: nu numaidecât pentru pupat, cum zicea mama, ci pentru că mă scula în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei. Și cum ajung în dreptul teiului, pun demâncarea jos în cărare pe muchea dealului, mă sui încetișor în tei care te adormea de mirosul... florii, bag mâna în scorbură, unde știam, și norocul meu!... găbuiesc pupăza pe ouă și zic plin de mulțumire: „Taci, leliță, că te-am căptușit eu! îi mai pupa tu și pe dracul de-acum!” Și când aproape să scot pupăza afară, nu știu cum se face, că mă sperii de creasta ei cea rotată, de pene, căci nu mai văzusem pupăză până atunci, și-i dau iar drumul în scorbură. Și cum stam eu acum și mă chiteam în capul meu că șarpe cu pene nu poate să fie, după cum auzisem, din oameni, că se află prin scorburi câteodată și șerpi, unde nu mă îmbărbătez în sine-mi și iar bag mâna să scot pupăza... pe ce-a fi...; dar ea, sărmana, se vede că se mistuise de frica mea prin cotloanele scorburii, undeva, căci n-am mai dat de dânsa nicăieri; parcă intrase în pământ. „Măi!

anapoda lucru ș-aista!” zic eu înciudat, scoțând căciula din cap și tuflind-o în gura scorburii. Apoi mă dau jos, caut o lespede potrivită, mă sui cu dânsa iar în tei, îmi iau căciula și în locul ei pun lespedea, cu gând c-a ieși ea pupăza de undeva până m-oi întoarce eu din țarină. După aceea mă dau iar jos și pornesc repede cu demâncarea la lingurari... Și oricât oi fi mers eu de tare, vreme trecuse la mijloc doar, cât am umblat horhăind cine știe pe unde și cât am bojbăit și mocoșit prin tei, să prind pupăza, și lingurarilor, nici mai rămâne cuvânt, li se lungise urechile de foame așteptând. Ș-apoi, vorba ceea: „Țiganului, când i-e foame, cântă; boierul se primblă cu mâinile dinapoi, iar țăranul nostru își arde luleaua și mocnește într-însul”. Așa și lingurarii noștri: cântau acum îndrăcit pe ogor, șezând în coada sapei, cu ochii păienjeniți de-atâta uitat, să vadă nu le vine mâncarea dincotrova? Când, pe la prânzul cel mare, numai iacată-mă-s și eu de după un dâmb, cu mâncarea sleită, veneam, nu veneam, auzindu-i lălăind așa de cu chef... Atunci au și tăbărât balaurii pe mine, și cât pe ce să mă înghită, de nu era o chirandă mai tânără între dânșii, să-mi ție de parte.

— Hauileo, mo! ogoiți-vă! ce tolocăniți băiatul? Cu tatăl său aveți ce-aveți, iar nu cu dânsul!

Atunci lingurarii, nemaipunându-și mintea cu mine, s-au așternut pe mâncare, tăcând molcom. Și scăpând eu cu obraz curat, îmi iau traista cu blidele, pornesc spre sat, mă abat iar pe la tei, mă sui într-însul, pun urechea la gura scorburii și aud ceva zbătându-se înăuntru. Atunci iau lespedea cu îngrijire, bag mâna și scot pupăza, vlăguită de atâta zbucium; iar ouăle, când am vrut să le iau, erau toate numai o chisăliță. După asta vin acasă, leg pupăza de picior c-o ață ș-o îndosesc de mama vreo două zile în pod prin cele putini hârbuite; și una-două, la pupăză, de nu știau cei din casă ce tot caut prin pod așa des. Însă a doua zi după asta, iaca și mătușa Măriuca lui moș Andrei vine la noi, c-o falcă-n cer și cu una în pământ, și se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care, zicea mătușa cu jale, ne trezește dis-dimineață la lucru de atâția ani?

Grozav era de tulburată, și numai nu-i venea să lăcrimeze când spunea aceste. Și acum văd eu că avea mare dreptate mătușa, căci pupăza era ceasornicul satului. Însă mama, sărmana, nu știa de asta nici cu spatele.

— Ce spui, cumnată?! Da’ că l-aș ucide în bătaie, când aș afla că el a prins pupăza, s-o chinuiască. De-amu bine că mi-ai spus, las’ pe mine, că ți-l iau eu la depănat!

— Nici nu te mai îndoi despre asta, cumnată Smarandă, zise mătușa, căci de zbânțuitul ista al dumitale nimica nu scapă! Ce mai atâta? Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o; gâtul îmi pun la mijloc!

Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era, sar cu dânsa pe sub streașina casei și mă duc de-a

dreptul în târgul vitelor, s-o vând, căci era tocmai lunea, într-o zi de târg. Și cum ajung în iarmaroc, încep a mă purta țanțoș printre oameni, de colo până colo, cu pupăza-n mână, că doar și eu eram oleacă de fecior de negustor. Un moșneag nebun, c-o vițică de funie, n-are ce lucra?

— De vânzare-ți e găinușa ceea... măi băiete?

— De vânzare, moșule!

— Și cât ceri pe dânsa?

— Cât crezi dumneata că face!

— Ia ad-o-ncoace la moșul, s-o drămăluiască!

Și cum i-o dau în mână, javra dracului se face a o căuta de ou și-i dezleagă atunci frumușelața de la picior, apoi mi-o aruncă-n sus, zicând: „Iaca poznă, c-am scăpat-o!” Pupăza, zbrr! pe-o dugheană și, după ce se mai odihnește puțin, își ia apoi drumul în zbor spre Humulești și mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitându-mă după dânsa!... Eu atunci, haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea...

— Ce gândești dumneata, moșule? Te joci cu marfa omului? Dacă nu ți-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul? Că nu scapi nici cu junca asta de mine! Înțeles-ai? Nu-ți pară lucru de șagă! Și mă băgam în ochii moșneagului, și făceam un tărăboi, de se strânsese lumea ca la comèdie împrejurul nostru; dă, iarmaroc nu era?!

— Dar știi că ești amarnic la viață, măi băiete?! zise moșneagul de la o vreme, râzând. În ce te bizui de te îndârjești așa, nepoate? Dec! nu cumva ai pofti să-mi iei vițica pentr-un cuc armenesc? Pesemne te mănâncă spinarea, cum văd eu, măi țică, și ia acuși te scarpin, dacă vrei, ba ș-un topor îți fac, dacă mă crezi, de-i zice „aman, puiule!” când îi scăpa de mâna mea!

— Dă pace băiatului, moșule, zise un humulește an de-ai noștri, că-i feciorul lui Ștefan a Petrei, gospodar de la noi din sat, și ți-i găsi beleaua cu dânsul pentru asta.

— He, he! să fie sănătos dumnealui, om bun; d-apoi chitești dumneata că nu ne cunoaștem noi cu Ștefan a Petrei? zise moșneagul; chiar mai dinioarea l-am văzut umblând prin târg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani, cum îi e negustoria, și trebuie să fie pe-aici undeva, ori în vreo dugheană, la băut adălmașul. Apoi bine că știu a cui ești, măi țică! ian stai oleacă, să te duc eu la tată-tău și să văd, el te-a trimis cu pupeze de vânzare, să spurci iarmarocul?

Toate ca toatele, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muiat gura. Apoi încet-încet m-am furișat printre oameni, și unde-am croit-o la fugă spre Humulești, uitându-mă înapoi să văd, nu mă ajunge moșneagul? Căci îmi era acum a scăpare de dânsul, drept să vă spun. Vorba ceea: „Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!” Tocmai așa pățisem și eu; ba eram încă bucuros că am scăpat numai cu-atâta. Bine-ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar așa, cu mama și

cu mătușa Măriuca, gândeam eu, bătându-mi-se inima, ca-ntr-un iepure, de frică și de osteneală.

Și când ajung acasă, aflu că tata și mama erau duși în târg; și frații îmi spun, cu spaimă, că-i poznă mare cu mătușa lui moș Andrei: a sculat mai tot satul în picioare din pricina pupezei din tei; zice că i-am fi luat-o noi, și pe mama a pus-o în mare supărare cu asta. Știi că și mătușa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul din om; nu-i o femeie de înțeles, ca mătușa Anghilița lui moș Chiriac, s-a mântuit vorba. Și cum îmi spuneau ei îngrijiți, numai ce și auzim cântând în tei:

— Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!

Soră-mea Catrina zise atunci cu mirare:

— I-auzi, bădiță! Doamne, cum sunt unii de năpăstuiesc omul chiar pe sfânta dreptate!

— Mai așa, surioară!... Dar în gândul meu: „Când ați ști voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă!”

Zahei însă ne lăsase vorbind și se ca’ mai dusese în târg, după mama, să-i spună bucurie despre pupăză...

Și a doua zi, marți, taman în ziua de lăsatul secului de postul Sân-Petrului, făcând mama un cuptor zdravăn de alivenci și plăcinte cu poalele-n brâu, și pârpălind niște pui tineri la frigare, și apoi tăvălindu-i prin unt, pe la prânzul cel mic, cheamă pe mătușa Măriuca lui moș Andrei la noi și-i zice cu dragă inimă:

— Doamne, cumnățică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luându-se după gurile cele rele! Ia poftim, soro, mai bine să mâncăm ceva din ce-a da Dumnezeu, să cinstim câte-un pahar de vin în sănătatea gospodarilor noștri și: „Cele rele să se spele, cele bune să s-adune; vrajba dintre noi să piară, și neghina din ogoare!” Căci, dac-ai sta să faci voie rea de toate, zău, ar trebui de la o vreme s-apuci câmpii!

— Așa, cumnată dragă, zise mătușa Măriuca, strângând cu nedumerire din umeri, când se punea la masă. Văzut-ai dumneata? Să mai pui altă dată temei pe vorbele oamenilor!

Apoi începem cu toții a mânca. Și alții ca alții, dar eu știu că mi-am pus bine gura la cale, să-mi fie pe toată ziua. Și îndată ce m-am sculat de la masă, luându-mi rămas bun de la călcâie, fuga la scăldat; și când sar odată voinicește de pe-un mal înalt în știoalnă, din greșeală, drept cu fața-n jos, numai scântei s-au făcut pe dinaintea ochilor de durere; și am crezut că mi-a plesnit pântecele, nu altceva. Și după ce-am ieșit cu mare greu din apă și m-am pus pe mal, ținându-mă cu mâinile de inimă, băieții s-au strâns ciotcă împrejurul meu și m-au înmormântat cu nisip, și m-au prohodit cum știau ei, și de-abia mi-am venit în simțire peste vreun ceas; ș-apoi am început a mă scălda în tihnă, până pe la asfințitul soarelui, potrivind-o să vin acasă odată cu vacile și spunând mamei că, scăpându-le văcarul din ocol pe ale noastre la amiază, eu singur le-am dus la păscut, și de-aceea m-am

întârziat până acum. Și mama, creștină bună, crezându-le toate lăptoase, după răbuș, cum i le spusesem eu cu măguleli, m-a lăudat de vrednicia ce făcusem și mi-a dat și demâncare. Iar eu, mâncând lupește, mă făceam smerit și numai râdeam în mine, mirându-mă tot atunci de ghibăcia minciunilor ce potrivisem, de-mi venea mai-mai să le cred și eu singur pe jumătate.

Iaca, așa se poate înșela omul de multe ori, când nici n-a gândit, dacă nu știe a judeca bine. Însă iar mă întorc și zic: „Tot pățitu-i priceput!”

Într-o zi, pe-aproape de Sânt-Ilie, se îngrămădise, ca mai totdeauna, o mulțime de trebi pe capul mamei: niște sumani să-i scoată din stative; alții să-i nividească și să înceapă a-i țese din nou; un teanc de sumane croite, înalt până-n grindă, aștepta cusutul; pieptănușii în laviță n-avea cine-i ține de coadă; roata ședea în mijlocul casei, și canură toarsă nu era pentru bătătură! Ș-apoi, vorba ceea: „Nu ședea, că-ți șade norocul”; țevi de făcut la sucală; copil de țâță în albie, pe lângă alții vreo cinci-șase, care așteptau să le faci demâncare. Treabă era acolo, nu încurcală; și încă se cerea degrabă, căci venea cu fuga iarmarocul de Fălticeni, care acela este ce este. Și mă scoală mama atunci mai dimineață decât alte dăți și-mi zice cu toată inima:

— Nică, dragul mamei! vezi că tată-tău e dus la coasă, căci se scutură ovăzul cela pe jos; și eu asemenea nu-mi văd capul de trebi; tu mai lasă drumurile și stai lângă mămuca, de-i fă țevi și leagănă copilul; c-apoi și eu ți-oi lua de la Fălticeni o pălăriuță cu tasma ș-o curelușă de cele cu chimire, știi colea, ca pentru tine!

— Bine, mamă! dar, în gândul meu, numai eu știam.

Toate ca toatele, dar la cusut și sărăduit sumane și mai ales la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors; și din astă pricină, răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era urâtă, făcea adeseori în ciuda mea și-mi bătea din pumni, poreclindu-mă „Ion Torcalău”, cum îi zicea unui țigan din Vânători. Însă pentru asta tot îmi era dragă, și torceam împreună cu dânsa, la umbra nucului lor, câte-o movilă de drugi de canură, de mă săruta mama, când i le arătam seara acasă.

Așa ne duceam băieții și fetele unii la alții cu lucrul, ca să ne luăm de urât, ceea ce la țară se cheamă șezătoare și se face mai mult noaptea, lucrând fiecare al său; cum torceam eu, de-a mai mare dragul pe întrecute cu Măriuca, și cum sfârâia fusul roții, așa-mi sfârâia inima-n mine de dragostea Măriucăi! Martor îmi este Dumnezeu! Și-mi aduc aminte că odată, noaptea, la o clacă de dezghiocat păpușoi, i-am scos Măriucăi un șoarece din sân, care era s-o bage în boale pe biata copilă, de n-aș fi fost eu acolo.

D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, cu fetele pe câmpie, pe colnice și mai ales prin luncile și dumbrăvile cele pline de mândrețe, după cules răchițică de făcut gălbenele, sovârf de umplut flori, dumbravnic și sulfină de pus printre straie, cine

umbla? Povestea cântecului:

Fă-mă, Doamne, val de tei
Și m-aruncă-ntre femei!

Și, scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea.

Dar când auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea; căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați. Însă ce era să faci când te roagă mama? Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, era un senin pe cer și așa de frumos și de cald afară, că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile. Văzând eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă, cu gând rău asupra mamei, cât îmi era de mamă și de necăjită. Adevăr spun, căci Dumnezeu e deasupra! De la o vreme, mama, crezând că-s prin livadă undeva, iese afară și începe a striga, de dădea duhul dintr-însa: „Ioane! Ioane! Ioane! Ioane!” și Ion, pace! Văzând ea că nu dau răspuns de nicăieri, lasă toate în pământ și se ia după mine la baltă, unde știa că mă duc; și, când colo, mă vede tologit, cu pielea goală pe nisip, cât mi ți-i gliganul; apoi, în picioare, ținând la urechi câte-o lespejoară fierbinte de la soare, cu argint printr-însele, și aci săream într-un picior, aci în celălalt, aci plecam capul în dreapta și în stânga, spunând cuvintele:

Auraș, păcuraș,
Scoate apa din urechi,
Că ți-oi da parale vechi;
Și ți-oi spăla cofele
Și ți-oi bate dobele!

După aceea zvârleam pietrele, pe rând, în știoalna unde mă scăldam: una pentru Dumnezeu și una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi; apoi mai zvârleam câteva, de încuiam pe dracul în fundul știoalnei, cu bulbuci la gură; ș-apoi, huștiuliuc! și eu în știoalnă, de-a cufundul, să prind pe dracul de un picior, căci așa ne era obiceiul să facem la scăldat, de pe când Adam-Babadam. După asta, mă mai cufundam de trei ori în rând, pentru Tatăl, pentru Fiul și Duhul Sfânt, și înc-o dată pentru Amin. Apoi mă trăgeam încetișor pe-o coastă, la marginea bălții, cât mi ți-i moronul, și mă uitam pe furiș cum se joacă apa cu picioruşele cele mândre ale unor fete ce ghileau pânză din susul meu. Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred!

Toate acestea le privea biata mamă, uitată cu mâinile subsuoară, cum e omul necăjit, de după un dâmb din prund, aproape de mine. Dar eu n-o vedeam pe dânsa, căci eram în treabă. În totului tot, a fi trecut la mijloc vreo jumătate de ceas, cât a zăbovit mama acolo, mai vreo trei-patru de când fugisem de-acasă, ș-ar fi trebuit să înceapă a mi se pune soarele drept inimă, după cum se zice, căci era

trecut de amiază. Însă eu, în starea în care mă aflam, fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăiesc pe lume! În sfârşit, mama, cât era ea de tare de cap, de la o vreme pierde răbdarea şi vine tiptil, în vârful degetelor, pe la spatele mele, când mă uitam la fete, cum vă spun, îmi ia toate hainele frumuşel de pe mal şi mă lasă cu pielea goală în baltă, zicându-mi cu năduf:

— Îi veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ş-apoi atunci vom avea altă vorbă! Şi se tot duce.

Ei, ei! ce-i de făcut, Ioane? Fetele de la ghilit, care văzuseră asta, numa-şi dădeau ghiont una alteia şi chicoteau pe socoteala mea, de răsuna prundul. Iar eu intram în pământ de ruşine, şi cât pe ce să mă înec, de ciudă ce-mi era. Şi din dragostea cea mare de mai dinioarea, îmi venea acum să le strâng de gât, nu altceva. Dar vorba ceea: „Poţi opri vântul, apa şi gurile oamenilor?” De-aceea le-am lăsat şi eu pe fete să râdă, până li s-a duce gura la ureche, şi pândind vreme pe când şed ele plecate şi dau pânza în apă la ghilit, fac ţuşti! din baltă ş-o iau la sănătoasa; şi aşa fugeam de tare pe prund, de săreau pietrele, pe care le stârneam cu picioarele, cât mine de sus. Şi fuga, şi fuga, fără să mă uit în urmă, până ce dau între hudiţe, pe drumul care ducea la noi acasă. Dar nu merg pe drum, de ruşine să nu întâlnesc vreun om, ci sar în grădina lui Costache şi merg tupiluş prin păpuşoi; apoi într-o hudiţă, din hudiţă în grădină la Trăsnea, şi iar prin păpuşoi; şi când aproape să ies din grădină, mă simt câinii lui Trăsnea, şi la mine, să mă rupă! Ce-i de făcut? Auzisem eu din oameni că, dacă vrei să nu te muşte câinii şi să te lase în pace, cum îi vezi că sar la tine, să te tupilezi jos la pământ şi să-i laşi să te latre cât le place, fără să te urneşti din loc; căci ei bat cât bat şi, de la o vreme, te părăsesc şi se duc. Şi adevărat este, căci aşa am scăpat şi eu de câinii lui Trăsnea, atunci când am dat peste păcat cu ei şi ei cu mine. Noroc din cer până-n pământ că nu m-a prins melianul şi haraminul de Trăsnea, care avea mare ciudă pe mine, de când mă zăpsise în grădina lui la furat mere domneşti şi pere sântilieşti, căci m-ar fi snopit în bătaie. Ş-apoi numai asta mi-ar mai fi trebuit acum, cât eram de pricopsit! În sfârşit, după ce m-au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, cum v-am spus, am sărit în răspintenele unui drum; de acolo, în grădină la noi, şi atunci mi s-a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Şi merg eu acum fără păsare prin păpuşoi, până în dreptul ogrăzii, şi mă uit printre gard şi văd pe mama cum se dădea în vânt după trebi, când în casă, când afară; şi-mi era mai mare mila de dânsa, dar şi de pântecele meu cel stocit de apă încă îmi era milă. Vorba ceea: „Milă-mi e de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este”. Şi nemaiputând suferi foamea, încep a mărnăi ugilit printre gard: „Mămucă, iacătă-mă-s!” Ş-odată şi sar în ogradă, mă înfăţişez dinaintea mamei, aşa chipos cum eram, îi apuc mâna cu sila, o sărut şi zic, scâncind: „Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce ştii cu mine; numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!” Vorba ceea: „Golătatea înconjură, iar foamea dă de-a dreptul”. Ea, atunci, cum e mama cu bunătate, se uită

galeș la mine și zice oftând:

— Bine-ți șede, coșcogeamite coblizan, să umbli lelea pe drumuri în halul acesta și să mă lași tocmai la vremea asta fără leac de ajutor! Hai de mănâncă, dar să știi că mi te-ai lehămetit de la inimă; doar să te porți de-acum tare bine, să mai fiu ceea ce-am fost pentru tine; dar nu știu, zău!

Și, scurtă vorbă, văzând că m-am pus rău cu mama, îi juruiesc eu că ce-am făcut n-oi mai face. Apoi umblu tot cu binișorul pe lângă dânsa și nu ies din cuvântul ei afară nici cu fapta, nici cu vorba, căci: „Vorba dulce mult aduce”; la trebi-s hărnicuț cât se poate: dereticam și măturam prin casă ca o fată mare, de n-avea mama grijă când se ducea undeva. Și-ntr-o zi o văz că mă sărută și-mi zice cu blândețe:

— Dumnezeu să te înzilească, Ionică, dragul mamei, și să-ți dea de toate darurile sale cele bogate dacă te-i purta cum văd că te porți de-o bucată de vreme încoace!

Atunci eu, pe loc am început a plânge, și bucuria mea n-a fost proastă. Și mai multă mustrare am simțit în cugetul meu decât oricând. Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci când m-a luat cu binișorul! Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvântul de joi până mai de-apoi, pentru că așa am fost eu, răbdător și statornic la vorbă în felul meu. Și nu că mă laud, căci lauda-i față: prin somn nu ceream demâncare, dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi dea alții; și când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă. Ș-apoi mai aveam și alte bunuri: când mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine; când mă lua cu binișorul, nici atâta; iar când mă lăsa de capul meu, făceam câte-o drăguță de trebușoară ca aceea, de nici Sfânta Nastasia, izbăvitoarea de otravă, nu era în stare a o desface cu tot meșteșugul ei. Povestea ceea: „Un nebun arunc-o piatră în baltă, și zece cuminți n-o pot scoate”.

În sfârșit, ce mai atâta vorbă pentru nimica toată? Ia, am fost și eu, în lumea asta, un boț cu ochi, o bucată de humă însuflețită din Humulești, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cu minte până la treizeci și nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut. Dar și sărac așa ca în anul acesta, ca în anul trecut și ca de când sunt, niciodată n-am fost!

București, aprilie 1881

CAPITOLUL III

— Nu mi-ar fi ciudă, încaltea, când ai fi şi tu ceva şi de te miri unde, îmi zice cugetul meu; dar aşa, un boţ cu ochi ce te găseşti, o bucată de humă însufleţită în sat de la noi, şi nu te lasă inima să taci; asurzeşti lumea cu ţărăniile tale!

— Nu mă lasă, vezi bine, cugete, căci şi eu sunt om din doi oameni; şi satul Humuleşti, în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit şi lipsit de priveliştea lumii, ca alte sate; şi locurile care înconjură satul nostru încă-s vrednice de amintire. Din sus de Humuleşti vin Vânătorii Neamţului, cu sămânţă de oameni de aceia care s-au hărţuit odinioară cu Sobieski, craiul polonilor. Şi mai în sus, mănăstirile Secu şi Neamţu, altădată fala bisericii române şi a doua vistierie a Moldovei. Din jos vin satele Boiştea şi Ghindăoanii, care înjugă numai boi ungureşti la carele lor, unde plugurile rămân singurele pe brazdă în ţarină, cu săptămânile, prisăcile fără prisăcar, holdele fără jitar, şi nimeni nu se atinge de ele; iar oamenii din aceste sate nu ştiu ce-i judecata. Aproape de Boişte vine satul Blebea, care mai mult de jumătate, după ce-şi scapă căciula pe baltă, zice: „Să fie de sufletul tatei!”

Înspre apus miazăzi vin mănăstirile: Agapia, cea tăinuită de lume; Văraticul, unde şi-a petrecut viaţa Brâncoveanca cea bogată şi milostivă, şi satele Filioara, hăţaşul căprioarelor cu sprâncene scăpate din mănăstire; Bălţăteştii, cei plini de saramură, şi Ceahlăieştii, Topoliţa şi Ocea, care alungă cioara cu perja-n gură tocmai dincolo, peste hotar; iar spre crivăţ, peste Ozana, vine Târgul-Neamţului, cu mahalalele Pometea de sub dealul Cociorva, unde la toată casa este livadă mare; Ţuţuienii, veniţi din Ardeal, care mănâncă slănină râncedă, se ţin de coada oilor, lucrează lâna şi sunt vestiţi pentru teascurile de făcut oloi; şi Condrenii, cu morile de pe Nemţişor şi pivele de făcut sumani. Iar deasupra Condrenilor, pe vârful unui deal înalt şi plin de tihărăi, se află vestita Cetatea Neamţului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de streche şi străjuită de ceucele şi vindereii care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa.

Dar asta nu mă priveşte pe mine, băiat din Humuleşti. Eu am altă treabă de

făcut; vreau să-mi dau seamă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și atâta-i tot.

Câți domnitori și mitropoliți s-au rânduit la scaunul Moldovei, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri. Apoi, unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru, și tot lume mai mult bogată și aleasă. Mă rog, la Mănăstirea Neamțului: icoană făcătoare de minuni, casă de nebuni, hram de Ispas și iarmaroc în târg, tot atunci; apoi, tot pe aici, treacăt spre iarmaroace: la Piatra de Duminica Mare, și la Fălticeni de Sânt-Ilie; la Secu, hram de Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul; la Agapia-n deal, hram de Schimbarea la față; la Agapia-n vale, hram de Sf. Voievozi; și la Văratic, hram de Sânta Maria mare; lume și iar lume!

Și câte târnosiri și sfințiri de biserici din nou, și câte soboare și revizii de fețe bisericești și politicești, și câți străini din toată lumea, și câte inimi purtate de dor, și câte suflete zdrobite și rătăcite n-au trecut prin satul nostru spre mănăstiri! Lume, lume și iar lume!

Și câte oștiri străine și o droaie de cătane călări, tot nemți de cei mari, îmbrăcați numai în fir, au trecut în vremea copilăriei mele, cu săbiile scoase, prin Humulești, spre mănăstirile de maice, după Natalița cea frumoasă! Și au făcut nemții mare tărăboi prin mănăstiri, și au răscolit de-a fir-a-păr toate chiliile maicelor, dar n-au găsit-o, căci și beciul privighetorului Parvu din Târgul-Neamțului putea să tăinuiască la nevoie o domniță. Și noroc de vărăticence, care au știut a-i domoli luându-i cu binișorul, și a-i face să-și bage săbiile în teacă, spunându-le că cei ce scot sabia de sabie vor pieri!

Dar ce-mi bat eu capul cu craii și cu împărații, și nu-mi caut de copilăria petrecută în Humulești și de nevoile mele? Așa era cu cale să fac de la început, dar am ținut să arăt că humulești nu-s trăiți ca în bârlogul ursului, ci au fericirea de a vedea lume de toată mâna.

La 1852, în ziua când s-a sfințit paraclisul spitalului din Târgul-Neamțului și s-a deschis școala domnească de acolo, eu, împreună cu alți băieți, isonari ai bisericii, stam aproape de Ghica-Vodă, care era față la acea serbare, înconjurat de o mulțime de lume, și nu ne mai săturam privindu-l. Și el, frumos la chip și blând cum era, văzându-ne pe mai toți de-a rândul, îmbrăcați cu cămeșuice cusute cu bibiluri și albe cum e helgea, cu bundițe mândre, cu ițari de țigaie și încălțați cu opincuțe, spălați curat și pieptănați, cu rușinea zugrăvită pe față și cu frica lui Dumnezeu în inimă, aruncă o privire părintească spre noi și zise:

— Iată, copii, școala și sfânta biserică, izvoarele mângâierii și ale fericirii sufletești; folosiți-vă de ele și vă luminați, și pe Domnul lăudați!

Aceste vorbe, rostite de gură domnească, au brăzdat adânc inima norodului adunat acolo, și fără întârziere școala s-a umplut de băieți doriți de învățătură, între care eram și eu, cel mai bun de hârjoană și slăvit de leneș; leneș fără pereche mă

făcusem, căci mama, după câtă minte avea, nu se îndura să mă mai trimită acum nici la o cofă de apă, numai să învăț carte și să mă fac popă, ca părintele Isaia Duhu, profesorul nostru.

Bun mai era și părintele Duhu, când se afla în toane bune, Dumnezeu să-l ierte! Pus-a el băieții în rânduială cum nu mai văzusem până atunci; cumpăra-ne el vara, din banii săi, cofe de zmeură și fel de fel de poricale de ne da să mâncăm, și mai în toată sâmbăta ne încărca într-o droagă de-a Mănăstirii Neamțului și ne ducea la stăreție, să dăm examen dinaintea starețului Nionil, un bătrân olog, care ne sfătuia cu duhul blândeții să ne ținem de ceaslov și psaltire; căci toate celelalte învățături, zicea el, sunt numai niște ereticii, care mai mult amărăsc inima și tulbură sufletul omului. Dar fost-a scris părintelui Duhu să nu asculte în totul sfaturile cuviosului stareț, ci să ne învețe și câte oleacă de aritmetică, de gramatică, de geografie și din toate câte ceva, după priceperea noastră.

Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la mănăstire, ne dete la regula de trei tema următoare:

— Dacă o para luată pe nedreptul îți mănâncă o sută drepte, apoi șase mii de lei (leafa mea pe un an), care mi-a oprit-o starețul Nionil, pe nedreptul, câte parale drepte vor mânca de la Mănăstirea Neamțului?

— Douăzeci și patru de milioane de parale, cinstite părinte, sau șase sute de mii de lei, răspunse unul din noi, cu crida la tabelă.

— Ia să-mi facă Nică Oșlobanu încredințarea, zise părintele Duhu.

Nică Oșlobanu, ca de obicei, se scoală în picioare, cât mi ți-i melianul, și se roagă de iertare, spunând că-l doare capul. Și atunci, nu știu cum îi cade un urs mare din sân și... de-a dura prin clasă; nu din cei pe care-i joacă ursarii, ci de mămăligă, umplut cu brânză, rotund, prăjit pe jăratic și de pus drept inimă, când ți-e foame. Băieții dau să-l prindă, Oșlobanu se aruncă în mijlocul lor să și-l ia, și se face o chirfoseală ș-un râs în școală din pricina ursului celuia, de-i poznă! Atunci, parcă-l văd cum s-a plesnit părintele Duhu cu palma peste frunte, zicând c-un oftat adânc:

— Pesemne păcatele mele cele mari și grele m-au aruncat și aici, să învăț niște țopârlani sălbatici! Mai fericit erai de-o mie de ori să paști porcii la Cogeasca-Veche, Isaie, decât să mai fi ajuns și zilele aceste! Iar tu, moglanule de Oșlobene, care te robești pântecelui și nu-ți dai câtuși de puțină osteneală minții, te-i face popă ca tată-tău când s-or pustnici toți bivolii din Mănăstirea Neamțului!

Oșlobanu, prost-prost, dar să nu-l atingă cineva cu cât e negru sub unghie, că-și azvârle țărână după cap, ca buhaiul. Cum se duce seara acasă, și spune tătâne-său ce a zis părintele Isaia. Ș-apoi, las' pe popa Niculai Oșlobanu, căci el nu prea știe multe; slujește câte trei liturghii pe zi și pomenește la hurtă: pe monahi și ieromonahi, pe stareți, pe mitropoliți și pe soțiile și copiii lor, de le merge colbul!

Într-o dimineață, n-are ce lucra părintele Duhu?! Ia pe Teofan, alt călugăr

de la spital, și se duc împreună la biserica Sfântului Lazăr de sub dealul Cetății. Și cum intră în biserică, încep a căuta pricină părintelui Oșlobanu, care slujea, că nu se ține de tipic.

— Tipic, boaite fățarnice? Ia să vă dau eu tipic! zise părintele Oșlobanu, lăsând sfintele încolo. Ne-ați luat cu șmecherie pe marele mucenic Dimitrie, izvorâtorul de mir, și ne-ați dat, în locul acestui sfânt vestit, pe Lazăr, un jidan trențuros, care tot moare și iar învie, și învie și iar moare, de nu mai știe nimeni de numele lui. Acesta-i hram? Și după ce ne-ați calicit, luându-ne moșia și închizându-ne biserica cu zid, închideți acum în ciudă și poarta spitalului; ba până și clopotele ni le-au oprit de tras câinerii de doftori, tot din pricina voastră, de ni s-au împrăștiat poporenii; nici chioară de babă nu mai dă pe la biserică! Și încă una: de șaizeci și mai bine de ani, de când slujesc preoția, voi aveți să mă învățați tipicul, pui de năpârcă ce sunteți! Ia stați oleacă să vă scot eu gărgăunii din cap!...

Și zvârr! cu pravila cea mare după călugări. Apoi, umflând un sfeșnic zdravăn de alamă, după dânșii, să-i afurisească!... Și, na! părintele Duhu și Teofan și-au prăpădit papucii, fugind mai mult pe brânci decât în picioare; chiar după tipic!

A doua zi, Nică Oșlobanu ca mai ba să dea pe la școală; dar nici părintele Duhu pe la biserica Sfântului Lazăr, că l-ar fi pironit părintele Oșlobanu pe cruce și l-ar fi pus în podul bisericii, spre păstrare, cu parte din icoanele rămase aici de la Cetatea Neamțului.

Și mi se pare că avea mare dreptate bietul bătrân, căci în locul bisericii Sfântului Lazăr fusese altă biserică, de lemn, al cărei hram era Sfântul Dimitrie, făcută și înzestrată cu moșie de Vasile Lupu-voievod, ca și cea de la noi din Humulești. Însă Mănăstirea Neamțului, bună mehenghe, când a făcut spitalul din Târgul-Neamțului, face și biserica Sfântului Dumitru de piatră, îi schimbă hramul, numind-o Sfântul Lazăr, o închide cu zid în cuprinsul spitalului, și hramul Sfântului Dumitru l-a pus la paraclisul de la spital, iar moșia preoților a păpat-o, ca și pe moșia Humuleștii. Și de aici supărarea părintelui Oșlobanu ajunsese la culme; să nu vadă sămânță de călugăr pe la biserica lui, că-i potopește! Ca prin urechile acului de n-a făcut mucenic pe părintele Duhu, în locul Sfântului Dumitru, izvorâtorul de mir.

Peste câteva zile după asta, auzim că Nică Oșlobanu s-a dus să învețe la școala catihetică din Fălticeni, vorbă să fie! Văru-meu Ion Mogorogea, Gâtlan, Trăsnea și alți cunoscuți ai mei se duseseră tot acolo, mai de demult; bineînțeles, pe socoteala pungii părinților lor. Și eu, rămânând fără tovarăși de ispravă, și mai dându-mi și părintele Isaia un pui de bătaie, așa din senin, cihăiam pe mama să se pună pe lângă tata, că doar m-a da și pe mine la catihet, măcar că eram un ghibirdic și jumătate.

Galbeni, stupi, oi, cai, boi și alte bagatele de alde aceste, prefăcute în

parale, trebuia să ducă dascălii poclon catihetului de la fabrica de popi din Fălticeni; ș-apoi lasă-te în *conta* sfinției-sale, că te scoate poponeț, ca din cutie... Pentru mine însă numai două mierțe de orz și două de ovăz a dat tata cui se cuvine, de am fost primit în Fălticeni, căci școala era numai de mântuială; boii să iasă!

Ajungând acolo toamna târziu, m-am așezat în gazdă la Pavel ciubotarul din ulița Rădășenii, unde erau și ceilalți tovarăși ai mei. Catihetul, care făcea ziua noapte și noaptea zi, jucând stos, rar venea pe la școală. Noi, dacă vedeam așa, ne duceam și mai rar; dar nebunii știu că făceam de-ajuns!

Pavel era holtei, și casa lui destul de încăpătoare: lavițe și paturi de jur-împrejur; lângă sobă, altul, și toate erau prinse. Iar gazda, robotind zi și noapte, se proslăvea pe cuptor, între șanuri, calupuri, astrăgaciu, bedreag, dichici și alte custuri tăioase, mușteа, piedică, hască și clin, ace, sule, clește, pilă, ciocan, ghinț, piele, ață, hârbul cu calaican, clei și tot ce trebuie unui ciubotar.

Cu noi ședea și Bodrângă, un moșneag fără căpătâi, însă de tot hazul. Pentru puțină mâncare și câte-oleacă de pașcă de cea de trei ocale la para, slujea toată casa: tăia lemne, ațâța focul, aducea apă, mătura, ne spunea la povești nopți întregi, șezând cu nasul în tăciuni, și ne cânta din fluier: Doina, care te umple de fiori, Corăbiasca, Măriuța, Horodinca, Alivencile, Țiitura, Ca la ușa cortului, hore și alte cântece sculățele ca aceste, de jucam până ce asudau podelele și ne săreau talpele de la ciubote cu călcâie cu tot, că doar acum o dădusem și eu pe ciubote. Și din pricina lui Pepelea de moș Bodrângă, Pavel mai nu le putea dovedi din cârpit; ba și el, uneori, sărindu-și din minți, își rupea ciubotele ferfeniță, jucând împreună cu noi.

Odată venise lui Oșlobanu rândul să cumpere lemne, și așa, cu toată cărpănoșia lui, iese câine-câinește în medean, aproape de gazda noastră, și găsește un țăran de la Sasca, pare-mi-se, ori de la Baia, cu un car încărcat cu lodbe de fag.

— Cât ceri pe car, bade? zise Oșlobanu, căruia nu-i era a cumpăra lemne cum nu mi-e mie acum a mă face popă.

— Trei husăși, dascăle.

— Ce spui, bădișorule, pentru un braț de lemne? Da’ că le duc în spate pe toate odată pân-acasă.

— Dacă le-i duce, dascăle, ți le dau degeaba.

— Zău, nu șuguiești, bade?

— Nicio șagă, dascăle; să vedem cum le-i duce, și halal să-ți fie!

Oșlobanu ia atunci lemnele din carul omului câte unul-unul și le reazemă în picioare lângă brațu-i, după aceea descinge brâul de pe lângă sine și le împrejură, legându-le frumușel, să nu se hrentuiască; apoi, săltându-le și aburcându-le cam anevoie, le umflă-n spate și la gazdă cu dânsele. Un băietan nebunatic de-alăturea, văzând asta, zise cu glas mare:

— Dascăle-Trascăle, be-he-he; dracul să te ie!

Iar țăranul, făcându-și cruce, a rămas cu gura căscată, fără să bleștească un cuvânt.

Acum nu vă mai spun cât era de încărcat carul cu lemne, care, la așa loc, ținea pe vremea aceea șapte lei și jumătate, și cât era de mare și de tare Nică Oșlobanu, și alți vreo șaizeci ca dânsul, între care mulți, lăsându-și nevestele câte cu doi-trei copii acasă, în creierii munților, venise la Fălticeni să se pricopsească de învățătură...

Ș-apoi carte se învăța acolo, nu glumă! Unii cântau la psaltichie, colea, cu ifos:

Ison, oligon, petasti,
Două chendime, homili,

până ce răgușeau ca măgarii; alții, dintr-o răsuflare, spuneau cu ochii închiși cele șapte taine din catihisul cel mare. Gâtlan se certa și prin somn cu uriașul Goliat. Mustăciosul Davidică de la Fărcașa, până tipărea o mămăligă, mântuia de spus pe de rost, repede și fără greș, toată istoria Vechiului Testament de Filaret Scriban, împărțită în perioade, și pronumele conjunctive de dativ și acuzativ din gramatica lui Măcărescu:

— Mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le; me-te-îl-o, ne-ve-i-le, mi-ți-i, ni-vi-li.

Ce-a fi aceea, ducă-se pe pustiu! Unii dondăneau ca nebunii, până-i apuca amețeală; alții o duceau numai într-un muget, citind până le pierea vederea; la unii le umblau buzele parcă erau cuprinși de pedepsie; cei mai mulți umblau bezmetici și stăteau pe gânduri, văzând cum își pierd vremea, și numai oftau din greu, știind câte nevoi îi așteaptă acasă. Și turbare de cap și frântură de limbă ca la acești nefericiți dascăli nu mi s-a mai dat a vedea; cumplit meșteșug de tâmpenie, Doamne ferește!

De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte, cu barba în furculiță și favorite frumoase, cu pletele crețe și negre ca pana corbului, cu fruntea lată și senină, cu sprâncenele tufoase, cu ochii mari, negri ca murele și scânteietori ca fulgerul, cu obrajii rumeni ca doi bujori, înalt la stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare, Dumnezeu să-l ierte! că n-avu parte să se preoțească. A murit, sărmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive, pieritu-le-ar fi numele să le piară, că au mâncat juvaier de flăcău!

Mai bună minte avea Mirăuță din Grumăzești, care umbla trela-lela, în puterea iernii, pe la tărăbile jidovești, întrebând ba teacă de cosor, ba căpestre de purici, ba cuie de la corabia lui Noe, ba fragi și căpșune pentru cineva care pornise într-adaos, ba cânta în pilda jidovilor:

Nu-mi e ciudă de gândac,
C-a mâncat frunza de fag;
Dar mi-e ciudă pe omidă,
C-a mâncat frunza de crudă:
N-a lăsat să odrăslească,
Voinicii să se umbrească.

Și alte drăcării ce-i trăsneau în cap. Nebun era el să-și piardă viața din pricina lui mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le, ca Davidică?

Eu, ca și Mirăuță, nu mă prea osteneam până-ntr-atâta, să mor învățând; că doar nu-mi plângeau copiii acasă, nici dădusem catihetului cel poclon mare până pe-acolo. Pentru două mierțe de orz și două de ovăz, nu era să las copila popii de la Fălticenii-Vechi nemângăiată. Afară de aceasta, când mă uitam în oglindă, barbă și mustăți ca în palmă; și doar le și pârleam eu într-o privire și le ungeam în toată seara cu seu amestecat cu muc de lumânare și alună arsă, dar degeaba muncă! Ș-apoi, intrat în asemenea școală, mai numai barba și punga, bat-o pustia, te făcea să calci a popă!

D-apoi lui Trăsnea, săracul, ce-i pățea sufletul cu gramatica! Odată îmi zise el, plin de mâhnire:

— Ștefănescule (căci așa mă numeam la Fălticeni), astăzi nu mai mergem la școală, că nu știu tabla și vreau să învăț pe mâine la gramatică. Mă rog ție, hai cu mine la câmp spre Fălticenii-Vechi; vom învăța împreună, sau câte unul, eu la gramatică și tu la ce-i vrea; apoi mi-i asculta, să vedem, nu s-a prinde și de capul meu ceva? Las' că nici la celelalte nu prea pot învăța cu slova asta nouă, care-a ieșit, însă afurisita de gramatică îmi scoate peri albi, trăsni-o-ar fi s-o trăsnească! Parcă ai ce face cu dânsa la biserică? Dar dacă se cere!... Am s-o iau și eu din capăt, și, poate, cu tine, care ai trecut pe la părintele Duhu, să mă pot desluși...

Fiindcă la Fălticenii-Vechi era ceva mângâiere pentru mine, mă potrivesc lui Trăsnea, și ne ducem împreună. Și era un ger uscat prin luna lui noiembrie, și bătea un vântișor subțire în ziua aceea, de-ți frigea obrazul! Cum ajungem la câmp, Trăsnea se tologește pe-un hat și începe la gramatică, din capăt, întrebarea și răspunsul întâi:

Întrebare: Ce este gramatica română?

Răspuns: Gramatica română este cartea ce ne învață a vorbi și a scrie o limbă corect.

Iar în altă ediție: Gramatica este o învățătură ce ne arată modul de a vorbi și de a scrie bine într-o limbă.

Asta-i asta! Din ceaslov și psaltire, și acele bălmăjite rău, ca vai de ele, să treci la gramatică, și încă ce gramatică! Nu ca aceste de acum, puzderie de gramatici; unele „raționate", altele „dezvoltate" și ticsite de „complimente", care,

trebuie spus fără compliment, îți explică... până ce nu se mai înțelege nimica; adică făcute anume pentru copii, de se joacă cu dânsele, de ușoare ce sunt!... Însă ce folos? Peste Trăsnea n-a dat asemenea noroc... să umble într-ales... El, păcătosul, uitați-vă ce fel de gramatică trebuia să învețe: „artea, corect, într-o limbă; silabă numim un sunet deplin, simplu sau compus cu una din consune, sau și cu mai multe consune, care însă să se pronunțe cu o scoatere de voace". Iar în altă ediție: „Prin silabă înțelegem rostitura unei părți de cuvânt ș.c.l."

Ei, ei! de-acum drege-ți „voacea" și descurcă-te, măi Trăsne, dacă poți!

Iar, la a treia pagină, îndată altă năzbâtie:

Întrebare: Câte părți are gramatica română?

Răspuns: Gramatica română are patru părți, care sunt:

1. Etimologia; 2. Sintaxa; 3. Ortografia și 4. Prosodia.

Întrebare: Ce ne învață fiecare din părțile aceste?

Răspuns: 1. Etimologia ne învață a cunoaște părțile vorbei, adică analisul gramatical.

2. Sintaxa ne învață a lega părțile vorbei după firea limbii noastre, adică sintesul gramatical.

3. Ortografia ne învață a scrie bine, adică după regulile gramaticei.

4. Prosodia ne învață a accentua silabele și a le rosti după firea cuvintelor și scopul ce-l avem în vorbire.

Apoi: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le. Și alte iznoave hăzoase ca aceste!

Mai pune la socoteală că și Trăsnea era înaintat în vârstă, bucher de frunte și tâmp în felul său; că profesorul, care și el se mira cum a ajuns profesor, zicea: „Luați de ici până ici", cum mi se pare că se mai face pe une locuri și astăzi, și poate că nu veți aduce bănat nici gramaticului, nici profesorului, nici lui Trăsnea, ci întâmplării, care a făcut pe oameni așa cum sunt: ori cuțite de oțel, ori de tinichea...

Ș-apoi gândiți că Trăsnea citea întrebarea și răspunsul, fiecare pe rând, rar și lămurit, ca să se poată înțelege ceva? Nu așa, necredincioșilor, ci iată cum: „Ce este gramatica română, este... ce este, este... este arata... nu arata, artea... artea... ce... ce... ce ne învață, învață... învață... ce ne învață; a vorbi... bi... bi... ce ne învață... ce este, este... este arata, uite dracu! nu arata, artea ce ne învață... ce este, este...". Și tot așa dondănind foarte repede, bâlbâit și fără pic de cugetare, până la „a scrie într-o limbă corect" rar ajungea, sărmanul! Și după ce turba de cap hăt bine, mă striga să-l ascult, că știe. Luam eu cartea din mâna lui și-l întrebam: „Ce este gramatica, măi Trăsne?" Iar el, închizând ochii, răspundea iute, iute și mormăit, cum cer calicii la pod:

— Ce este gramatica română, este... ce este, este... și celelalte, după obicei, schimonosind cuvintele și îndrugându-le fără nicio noimă, de-ți venea să-i plângi

de milă!

— Nu așa, măi Trăsne!

— Dar cum?

— Nu mai zice română, și spune numai răspunsul; ce ai cu întrebarea?

Și se și opintea el, într-o privire, să răspundă bine, dar degeaba; se încurca și mai rău, începea a ofta și-i venea să-și spargă capul.

— Mai lasă-mă oleacă, zicea el necăjit și, când te-oi striga, să vii iar să mă asculți; și de n-oi ști nici atunci, apoi dracul să mă ia! Dă, gramatica să zicem că n-o înțeleg și s-o lăsăm la o parte; artea, asemenea; corect, tij. D-apoi „română, este... ce... ne învață a vorbi și a scrie bine într-o limbă” parcă-s cuvinte românești, ce naiba! Numai și aici trebuie să fie ceva: „a vorbi și a scrie bine într-o limbă”, îndrăcit lucru! Cum „să scrii într-o limbă”? Poate cu limba, mai știi păcatul? Pesemne că noi, cum s-ar prinde, las’ că, de scris, talpa gâștei, dar apoi și de vorbit, păcatele noastre, se vede că vorbim pogan și rău de tot; nu românește, ci țărănește... Doamne, Doamne! Învățat mai trebuie să fie și acel care face gramatici! Însă și-n gramatică stau eu și văd că masa tot masă, casa tot casă și boul tot bou se zice, cum le știu eu de la mama. Poate celelalte bâzdâgănii: „rostitură, artea, corect, pronunțe, analisul, sintesul, prosodia, ortografia, sintaxa, etimologia, concrete, abstracte, conjunctive: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le” și altele de seama acestora să fie mai românești... și noi, prostimea, habar n-aveam de dânsele! Noroc mare că nu ne pune să le și cântăm, c-ar fi și mai rău de capul nostru cel hodorogit! Decât țăran, mai bine să mori! Hai, du-te, Ștefănescule, că m-apuc de învățat!...

Și lăsându-l, m-am dus și eu în ciudă la fata popii, am găsit-o singură-singurică și m-am jucat cu dânsa în tihnă până-ndeseară; căci mamă n-avea, și tată-său ca popa, umbla după căpătat... Apoi m-am întors la câmp, cu zgărdița de la gâtul copilei, c-o năframă cusută frumos cu flori de mătase și cu sânul plin de mere domnești; și, când colo, zărghitul de Trăsnea dormea pe hat, cu gramatica sub nas, și habar n-avea de frig. „Sărace, sărace! nu ești nici de zeama ouălor; decât așa, mai bine te făcea mă-ta un mânz și te mâncau lupii”, zic eu în mine.

— He! Trăsnea, mă! scoală! știi tabla? Sare el de jos, îl ascult, clei. Haidem acasă, măi Trăsne, că m-au răzbit foamea și frigul, și mor de urât aicea pe câmp!

— Da, că și eu... Ducă-se dracului gramatica! Mi s-a înăcrit sufletul de dânsa! Și osebit de asta, nici nu-mi e bine.

— Un fel de lene, amestecată cu slăbiciune, măi Trăsne, nu-i așa?

— Ba chiar ai nimerit: un fel de leșin la inimă, amestecat cu întinsori, sau cam așa ceva.

— Poate fiorile gramaticii, zic eu.

— Mai știi păcatul? Poate că ș-aceea să fie, zise Trăsnea; căci, dracul s-o

ia! cum pui mâna pe dânsa, îndată-ți vine somn... Flecuștețe de-aceste nu se potrivesc cu rânduiala bisericii, s-a mântuit vorba... „Osmoglasnicul” este ce este... Vorba tatei: „Condacul umple sacul, și troparul hambarul, măi băiete!” Ce umblăm noi chinuindu-ne cu gramatica, Ștefănescule? Haidem!

Și ne întoarcem noi la gazdă pe la asfințitul soarelui, mâncăm ce mâncăm ș-apoi rugăm pe moș Bodrângă să ne cânte; și unde nu se adună o mulțime de dăscălime la noi, căci aici era staniștea lor; și ne întărâtăm la joc, știi colea, ca la vârsta aceea, de nici simțirăm când a trecut noaptea. Și așa am scăpat, și eu de urât, și Trăsnea de bolborosit prin somn: „ce este gramatica română, este... ce este, este...”, ca alte dăți.

Însă veselia nu s-a încheiat numai cu atâta; alta și mai și s-a început din capăt. N-apucase moș Bodrângă a lua bine fluierul de la gură, și iaca ne trezim cu popa Buligă, ce-i ziceau și Ciucălău, din ulița Buciumenii, tămâiat și aghesmuit gata dis-dimineață. Dumnezeu să-l iepure! Și cum ne binecuvântează, după obiceiul său, cu amândouă mâinile, ca vlădicii, ne și trage câte-un ibrișin pe la nas despre fata popii de la Fălticenii-Vechi: ba că-i fată cuminte, ba că-i bună de preoteasă, ba c-ar fi potrivită cu mine, ba că are să mi-o lege tată-său de gât, și câte ponosuri și tâlcuri de-a lui popa Buligă cel buclucaș, pân-a început Gâtlan a-l lua cu măguleli, zicând:

— Ia las’, las’, cinstite părinte! nu mai umbla și sfinția-ta cu scornituri de-aceste chiar în ziua de lăsatul secului. Mai cântă încaltea, moș Bodrângă, un răstimp, să ne veselim de-ajuns, că părintele a fi bun și ne-a ierta...

Moș Bodrângă de cuvânt; iar începe a cânta, și la joc, băieți! Popa Buligă, deși era bătrân, dacă vede că ni-i treaba de-așa, unde nu-și pune poalele anteriului în brâu, zicând:

— Din partea mea, tot chef și voie bună să vă dea Domnul, fiilor, cât a fi și-ți trăi!

Apoi zvârle potcapul deoparte, și la joc de-a valma cu noi, de-i pălălăiau pletele. Și tragem un ropot, și două, și trei, de era cât pe ce să scoatem sufletul din popă. Și așa l-am vlăguit, de-i era acum lehamite de noi. Dar vorba ceea: „Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci!” De la o vreme, văzând bietul popă că s-a pus în cârd cu nebunii, începe s-o întoarcă la șurub:

— Mă așteaptă niște fii de duhovnicie, dragii mei, și trebuie să mă duc mort-copt, căci acesta ni-i plugul.

Pavel, gazda noastră, și pune atunci un talger de uscături ș-o carafă cu vin dinaintea părintelui Buligă, zicând:

— Ia poftim, cinstite părinte, de-ți lua din masa noastră oleacă de gustare ș-un pahar, două de vin, ș-apoi vă-ți duce, dacă spuneți c-aveți așa de mare grabă.

Sfinția-sa, nemaipunându-se de pricină, încrucișează mâinile, după obicei, își drege glasul și spune cu smerenie: „Binecuvântează, Doamne, mâncarea și

băuturica robilor tăi, amin!” După aceea ridică un pahar, zicând: „Mă închin, băieți, la fața voastră cu sănătate, ca la un codru verde! Când ne-a fi mai rău, tot așa să ne fie!” Și dă paharul de dușcă; apoi încă vreo două-trei, și peste acele alte câteva; după aceea ne binecuvântează iar cu amândouă mâinile, zicând: „Ei, băieți, de-acum liniștiți-vă!” Ș-apoi ne lasă în pace și-și caută de drum. Însă noi, vorba ceea:

Nici toate-ale doftorului,
Nici toate-a duhovnicului;
De ce petreci,
De ce-ai mai petrece!

Cam pe înserate, ne luăm târâș, cu moș Bodrângă cu tot, și ne băgăm într-o cinstită crâșmă, la fata vornicului de la Rădășeni, unde mai multă lume se aduna de dragostea crâșmăriței decât de dorul vinului; căci era și frumoasă, bat-o hazul s-o bată! Ș-apoi, măritată de curând după un vădăoi bătrân ș-un „lă-mă, mamă”, cum e mai bine de tras la om în gazdă. Crâșmărița, cum ne-a văzut, pe loc ne-a sărit înainte și ne-a dus deoparte, într-o odaie mare, cu obloane la ferești și podită pe jos, unde eram numai între noi și crâșmărița, când poftea, ca la casa ei.

Într-un colț al odăii, câteva mierțe de fasole; în altul, sămânță de cânepă; în al treilea, o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni, care trăiesc până după Paști; în al patrulea, mazăre și bob, despărțite printr-o scândură lată, iar alături, niște bostani turcești; într-o putină, pere uscate și dulci ca smochinele; mai încolo, un teanc de chite de cânepă și de in; pe-o grindă, călepe de tort și lânuri boite fel de fel pentru scoarțe și lăicere; apoi cârlți, buci și alte lucruri, zăhăite prin cele polițe și colțare, ca la casa unui gospodar fruntaș de pe vremea aceea.

Și cum ne aflam noi în această binecuvântată casă, crâșmărița iute a lăsat obloanele în jos, a aprins lumânarea și, cât ai bate din palme, ni s-a și înfățișat cu o cană mare de lut, plină cu vin de Odobești; și turnând prin pahare, săreau stropii din vin de-o șchioapă în sus, de tare ce era. Gâtlan, bun mehenghi, ia un pahar și-l întinde gazdei, zicând:

— Ia poftim, puiculiță, de cinstește dumneata întâi! să vedem, poate c-ai pus ceva într-însul.

Crâșmărița cea frumoasă, luând paharul, se închină la toți cu sănătate, râzându-i ochii, și, după ce gustă puțin, se roagă să n-o zăbovim, că mai are și alți mușterii, și bărbatu-său nu poate dovedi singur. Dar ți-ai găsit; noi, aflându-i calea, o pofteam, cu stăruință, să cinstească de la fiecare. Și ea tot ar fi stat mai mult cu noi, dacă n-am fi alungat-o prostește, mulțumindu-i câte c-o sărutare plină de foc!

— Așa e tineritul ista, bată-l să-l bată, zise moș Bodrângă, șezând cucuiat pe niște buci și molfăind la pere uscate. Aveți dreptate, băieți, acum vi-i vremea!

— Și cum zici, moșule, răspunse crâșmărița, intrând atunci pe ușă c-o

strachină de plăcinte fierbinți, c-o găină friptă și punându-le pe masă dinaintea noastră. Și, zău, mare pomană și-a făcut, căci eram flămânzi ca niște lupi!

După ce mântuim de băut cana ceea, ni se aduce alta, pentru care mulțumeam crâșmăriței tot cu sărutări, până ce se făcea că se mânie și iar fugea dintre noi. Mai pe urmă iar venea și iar fugea, căci cam așa se vinde vinul, pe unde se vinde... Ori, mai știi păcatul? Poate că nici crâșmăriței nu-i era tocmai urât a sta între noi, de ne cerca așa des. La urma urmelor, unde nu-i dă și Trăsnea cel urâcios un pupoi, fără veste! Căci la de-aceste mai tot prostul se pricepe. Și atunci, crâșmărița cea frumoasă curat că s-a mâniat. Dar ce să-i facem? Vorba ceea: „În care cămașă s-a mâniat, într-aceea s-a dezmânia". Că altfel n-ai cum s-o ghibăcești.

De la o vreme, prinzând moș Bodrângă la curaj, să nu înceapă a cânta din fluier o Corăbiască de cele frământate în loc? Noi, atunci, să nu ne întărâtăm la joc? Și așa o fierbeam de tare, de nu ne ajungea casa, și dădeam chiorâș prin fasole, prin mazăre și bob, și sămânța de cânepă se făcea oloi, pârâind sub tălpile noastre.

Cam pe după miezul nopții, văzând că moș Bodrângă ne-a părăsit, începem și noi a ne strecura câte unul, unul, spre gazdă; eu, cu sânul încărcat de pere uscate și c-un bostan mare, ce mi l-a dat crâșmărița, căci pe cât era de frumoasă, pe atâta era și de darnică, mititica!... Și când ajung la gazdă, ce să vezi? mai fiecare tovarăș al meu furluase câte ceva: unul mere domnești, altul pere de Rădășeni; moș Bodrângă pașlise o grămadă de buci pentru ațâțat focul, și Trăsnea, sămânță de cânepă. Iar Oșlobanu, cu ciubotele dintr-o vacă și cu tălpile din alta, venind mai în urma tuturor, numai ce-l vedem că se pune cu creștetul pe pat și cu tălpile în grindă, așa încălțat și îmbrăcat cum era; și, ce să-ți mai vadă ochii? Să nu spun minciuni, dar peste o dimerlie de fasole i-au curs atunci din turetci, pe care de obicei le purta suflecate, iar atunci le desuflecase, anume pentru trebușoara asta... Numai văru-meu, Ioan Mogorogea, fecior de gospodar cinstit, nu luase niciun capăt de ață. Iar Zaharia lui Gâtlan se mulțumise c-un sărutat din partea frumoasei crâșmărițe. Mare mângâiere pentru un băiat străin, în ziua de lăsatul secului!... Și ia acum înțeleg eu că Gâtlan, căruia-i zicea în școală Zaharia Simionescu, a fost mai cu minte decât noi toți; căci el din cele aduse de noi s-a folosit; iară noi, din fericirea lui, pace!

Ei, ei, toate bune și frumoase la vremea lor; dar de-acum trebuie să ne mai punem și câte pe-oleacă de carte, căci mâine-poimâine vine vacanța de Crăciun, și noi stricăm pâinea părinților degeaba; nimic fără cheltuială, și banii nu se iau din drum. Unul cu altul la un loc aveam acum, la începutul postului, vreo patru-cinci urcioare de oloi, trei-patru saci de făină de păpușoi, câteva ocale de pește sărat, perje uscate, fasole, mazăre, bob, sare și lemne pentru câteva săptămâni; căci stam la masă toți împreună, făcând mâncare cu rândul, fiecare dintr-al său pentru o zi. Însă Oșlobanu, care mânca cât șaptesprezece, ne cam pusese pe gânduri. Tată-său,

popa Neculai, nu-i vorbă, avea de unde să-i trimită; dar „Ce-i în mână nu-i minciună”.

Multe sunt de făcut și puține de vorbit, dacă ai cu cine te înțelege. Mă sfătuiesc eu într-o zi cu Gâtlan, c-aici ar trebui ceva de făcut, să putem scăpa de câțiva mâncăi, căci tovărășia nu ni se părea dreaptă. Și găsim un mijloc nu se poate mai nimerit: noaptea, când vor dormi toți, să punem poștă la tălpi cui vom socoti noi; mai ales că vreo câțiva adormeau duși, cum începea moș Bodrângă a spune la povești. Și după ce-am pus la cale unele ca aceste, pândim când erau ceilalți duși de-acasă și ne apucăm de făcut poște, ca s-avem pe mai multă vreme. Câteva pături de hârtie, lipite una peste alta cu seu de lumânare topit pe lângă foc, puse încet la tălpi, când doarme omul greu, și aprinse c-un chibrit, mai sfânt lucru nici că se poate!... Și fiindcă pe Oșlobanu toți aveau ciudă mai mare, lui i-am făcut pocinog întâi. Și când l-a ajuns arsura la os, a sărit din somn, răcnind ca un taur, și nu-și găsea loc prin casă, de usturime. Dar, neaflând care-i vinovatul și nebizuindu-se în putere a se bate cu toți, se puse la făcut mătanii și ne blestema, de-i curgea foc din gură. Noi însă, cu toate blestemele lui, mai punându-i în alte nopți câteva poște și făcându-i-se tălpile numai o rană, a fost nevoit să-și ia tălpășița spre Humulești, lehămetindu-se de popie și lăsând toate merindele sale în stăpânirea noastră.

Îndată după asta, Gâtlan scrise lui Oșlobanu:

„Iubite Oșlobene,

Mă închin cu sănătate de la golătate, despuiații din urmă. De n-aveți ce mânca acolo, poftim la noi să postim cu toții.

Al tău voitor de bine,

Zaharia,

Mare căpitan de poște”

Peste vreo câteva zile am mai tăiat gustul de popie unuia, care venise în gazdă la noi din proaspăt; Nic-a lui Constantin a Cosmei, din Humulești, se duse și el cu tălpile bășicate pe urma lui Oșlobanu. Și cu atâta mai bine, căci tot își pierdeau vremea în zadar. Iar Trăsnea, fiind mai chilos și mai tare de cap, rabdă el cât rabdă și, dacă vede că-l răzbim cu poștele, se mută la altă gazdă, luându-și partea de merinde. Și cu astă rânduială, am rămas noi acum numai trei la Pavel ciubotarul: eu, Gâtlan, văru-meu Ioan, poreclit Mogorogea, și moș Bodrângă pe deasupra. Văru-meu, care văzuse de patima celorlalți, luase obicei în toată seara, la culcare, a-și coase mânecile contășului și, vârându-și picioarele într-însele, dormea fără grijă. Vorba ceea: „Paza bună trece primejdia rea”.

Aproape de Crăciun, Pavel făcu o pereche de ciubote de iuft vărului meu Ioan, cu care era prieten unghie și carne. Doi icosari plătise Mogorogea lui Pavel pentru ciubote. Dar, ce-i drept, făceau paralele acele, căci pusese piele bună, talpă de fund, și erau cusute de tocmeală. Numai scârț uitase Pavel să pună... și pentru

asta rău i s-a stricat inima lui Mogorogea! Noroc mare că era o iarnă geroasă, și omătul ajuta la scârțâit.

În vacanță ne duceam acasă, ș-apoi, vorba țiganului cu „Crăciunul sătulul...” Costițe de porc afumate, chișteși buft umplut, trandafiri usturoiați și slănină de cea subțire, făcute de casă, tăiate la un loc, fripte bine în tigaie și cu mămăliguță caldă, se duc unse pe gât. Mai face el țăranul și alte feluri de mâncări gustoase, când are din ce le face. Și, mulțumită Domnului, părinții noștri aveau de unde, căci sărăcia nu se oploșise încă la ușa lor, pe când știu eu. Și să nu-mi uit cuvântul! Petrecem noi sărbătorile frumos la părinți, în Humulești, și după Bobotează ne întoarcem iar în Fălticeni, la Pavel, gazda noastră. Pe la școală mai dădeam noi așa, câteodată, de formă. Dar, drept vorbind, nici n-aveam ce căuta, căci buchea poate s-o învețe și acasă cine vrea. Iar cine nu, ferice de dânsul! Și eu, unul, eram dintr-acei fericiți: când e vorba de credință, ce-ți mai trebuie învățătură? De la moș Bodrângă zic și eu că aveai ce învăța: fluierul său te făcea să joci fără să vrei, și poveștile lui nu-ți dădeau vreme de dormit. Afară de asta, mai aveam noi cu ce ne trece vremea când voiam: țencușa, ba tăbăcăreasca sau concina, ba alteori, noaptea, ne puneam la taclale până se făcea ziua albă. Iar în sărbători, o luam hăbăuca prin cele sate, pe unde știam că se fac hore. În Rădășeni, sat mare, frumos și bogat, am jucat la trei jocuri într-o singură zi: unul de flăcăi tomnatici, la care veniseră fetele cele mai tinere; altul de flăcăi tineri, la care venise fetele cele stătute; iar al treilea, de copilandri, la care venea cine poftea... Flăcăii abia se legănau în joc, și hora se învârtea foarte încet. Fetele nu se așteptau rugate, ca pe-aiurea, ci fiecare desprindea mâinile a doi flăcăi, unde-i venea la socoteală, spunea bună ziua! și urma jocul înainte. Văru-meu, fudulindu-se cu ciubotele cele nouă, juca numai lângă fata vornicului, soră cu crâșmărița cea frumoasă din Fălticeni. Și Gâtlan, care juca lângă mine, îmi spuse la ureche:

— Las’ că-i vedea tu ce-am să-i fac lui Mogorogea; de i-a tihni ziua de azi, păcat să-mi fie!

— Taci, măi, zic eu, ce mai vorbești în bobote, că s-a mânia omul și s-a duce și el acasă.

— Ei, ș-apoi? Ce mare pagubă? Vorba ceea: „Dacă s-a da baba jos din căruță, de-abia i-a fi mai ușor iepei”. Și jucăm înainte.

Seara ne întoarcem la gazdă, și Mogorogea, băiat grijuliu, își curăță ciubotele frumos și le pune la uscat pe vatră, deoparte, cum făcea totdeauna. A treia zi după asta, ciubotele văru-meu se rup hăbuc în toate părțile... Și el, supărat la culme, se leagă de Pavel să-i facă altele în locul acelora, ori să-i dea banii îndărăt numaidecât.

— Mi-ai pus piele scoaptă, cârpaciule, zise Mogorogea înfuriat; așa fel de prieten îmi ești? Haiti! alege-ți una din două, căci altfel dai cinstea pe rușine; îți trântesc scroambele de cap! Auzitu-m-ai?

Pavel, neștiindu-se vinovat, zise cu dispreț:

— Ia ascultă, dascăle Mogoroge, nu te prea întrece cu vorba, că nu-ți șede bine. Pe cine faci cârpaci? După ce-ai purtat ciubotele atâta amar de vreme, umblând toată ziua în podgheazuri, și le-ai scrombăit pe la jocuri și prin toate corhanele și coclaurile, acum ai vrea să-ți dau și banii înapoi, ori să-ți fac pe loc altele nouă? Dar știi că ești ajuns de cap?! Nu-ți e destul că m-ai amețit, punându-ți sfârloagele pe calup, trăgându-le la șan, și ungându-le aici, pe cuptor, la nasul meu, în toate diminețile? Ba de câte ori mi-ai pus și poște la picioare, și eu, ca omul cel bun, tot am tăcut și ți-am răbdat. Îmi pare rău că ești gros de obraz! Ei, las' că te-oi sluji eu de-acum, dacă ți-i vorba de-așa!

— Ce spui, cârpaciule? zise văru-meu; și tu mă mogorogești? D-apoi numa-n ciubotele tale am stat eu, bicisnicule? Încă te obrăznicești? Acuși te-oi otânji, cu ceva, de nu te-i putea hrăni în toată viața!

— Până ce mi-i otânji, zise Pavel, eu acuș te cinătuiesc frumușel cu dichiciul; înțeles-ai?

Văzând noi că era cât pe ce să se încaiere la bătaie, ne punem la mijloc și-i împăcăm cu mare greu: Ioan să mai dea un irmilic lui Pavel, iar el să-i căputeze ciubotele, și pace bună!

Mai glumeau ei după aceasta câine-câinește, dar lui Mogorogea nu-i ieșea de la inimă afrontul ce i-l făcuse Pavel.

În săptămâna harții, sau cârneleaga, moș Vasile, venind la Fălticeni, între alte merinde, aduce feciorului său și trei purcei grijiți gata.

— Bine-ai venit sănătos, tată, zise Ioan, sărutându-i mâna. Așă-i că ne-ai nimerit?

— Bine v-am găsit sănătoși, măi băieți, răspunse moș Vasile. D-apoi, vorba ceea: „Nimeresc orbii Suceava, și eu nu eram să vă nimeresc?"

Apoi, din vorbă în vorbă, ne întreabă:

— Ei, ce mai zice Mecetul despre popia voastră? Are gând să vă dea drumul degrabă? Căci eu, drept să vă spun, m-am săturat de-atâta zdruncen și cheltuială.

— Nu se zice mecet, ci catihet, tată, răspunse Ioan rușinat.

— Na, na, na, Măria Ta! parcă asta grijă am eu acum!... vorba ceea: „Nu-i Tanda, și-i Manda; nu-i tei-belei, ci-i belei-tei... de curmei". Și ce mai atâta înconjur?... Mecet, Berechet, Pleșcan, cum s-a fi chemând, Ioane, știu că ne jupește bine, zise moș Vasile. Ș-apoi cică popa-i cu patru ochi!... Ia mai bine rugați-vă cu toată inima sfântului hărașc Nicolae de la Humulești, doar v-a ajuta să vă vedeți popi odată; ș-apoi atunci... ați scăpat și voi deasupra nevoii: bir n-aveți a da, și havalele nu faceți; la mese ședeți în capul cinstei și mâncați tot plăcinte și găini fripte. Iar la urmă vă plătește și dințăritul... Vorba ceea: „Picioare de cal, gură de lup, obraz de scoarță și pântece de iapă se cer unui popă", și nu-i mai trebuie

altceva. Bine-ar fi, Doamne iartă-mă, ca fețele bisericești să fie mai altfel!... dar... veți fi auzit voi că popa are mână de luat, nu de dat; el mănâncă și de pe viu, și de pe mort. Vedeți cât de bine trăiește mecetul, fără să muncească din greu ca noi... Numai... dă!... darul se cinstește!... Ioane, eu ți-am și ochit un potcapic, zise moș Vasile, la pornire. Caută de nu te lăsa pe tânjală, pune mâna pe afiștat mai repede și vin-acasă; căci Ioana lui Grigoraș Roșu, de la noi, așteaptă cu nerăbdare să-ți fie preoteasă. Mai rămâneți cu sănătate, dascăle Zaharie și nepoate, că eu m-am dus!...

— Mergeți sănătos, moș Vasile, zicem noi, petrecându-l până mai încolo, și vă rugăm, spuneți părinților, din partea noastră, că ne aflăm bine și-i dorim.

După ce se duce moș Vasile, eu zic lui Ion cu binișorul:

— Vere, ia să frigem în astă seară un purcel de ceia, că tare mi-i dor!...

Mogorogea, nătâng și zgârcit cum era, începe a striga la mine:

— Mă! ia ascutați; eu nu-s Nică Oșlobanu, să mă suciți cum vreți voi... Cu ce mă hrăniți, cu aceea am să vă hrănesc. Nu vă dau nicio bucățică de purcel, măcar să crăpați!

— Iar de nu, cel ce zice, răspunde Gâtlan.

— Amin, bleștesc eu cu jumătate de gură.

— Și eu mă anin, spuse Pavel de după sobă.

— Amin, neamin, ștergeți-vă pe bot despre purcei, zise Mogorogea cu ciudă; înțeles-ați? Nu tot umblați după bunătăți; mai mâncați și răbdări prăjite, că nu v-a fi nimica!

— Ia lăsați-l încolo, măi; sta-i-ar în gât pe ceea lume! zise Zaharia.

Și ne punem, dragă Doamne, la învățat. Însă, fie vorba între noi, nu ne era a învăța, cum nu i-e câinelui a linge sare. În sobă arsese un foc strașnic; îl învelisem și astupasem, căci era ger afară. Moș Bodrângă se încurcase nu știu pe unde în seara aceea, și Pavel, neavând lucru ca alte dăți, se culcase devreme. Iar Mogorogea, nădăjduindu-se în potcapicul tătăne-său, adormise înaintea lui Pavel cu picioarele în mânecile contășului, după obicei, și horăia zdravăn. Vorba ceea: „Lasă-mă, să te las!” Mai târziu stingem și noi lumânarea și ne culcăm; însă nu puteam adormi, gândindu-ne la purcel.

— Măi Zaharie, nu mai ai tu vreo poștă de cele undeva? zic eu încet.

— Nu, bre, răspunse Zaharia și mai încet; și, Doamne, ce bine-ar fi să trântim una lui Mogorogea! Dar, până la poștă, până la nu știu ce, na cuțitașul meu, taie încetișor cusătura de la mâneca lui Mogorogea, în dreptul unei tălpi, dă-i o pârleală bună cu niște chibrituri de ieste, care ard mocnit, și las’ dacă i-or mai tihni purceii... Numai caută de nu te mocoși atâta!

— Adă cuțitașul încoace, zic eu, și, la toată întâmplarea, cred că nu mă vei da prin șperlă și nu-l vei lăsa să mă bată!

— Nici vorbă nu mai rămâne, zise Zaharia; dă-i pârleală înainte, fără grijă.

Atunci... îmi iau inima în dinți și fac tocmai așa cum fusesem povățuit de

Gâtlan; tai cusătura încetișor și țin câtu-ți-i smocul de chibrituri aprinse la călcâiul văru-meu, unde era pielea mai groasă, până ce-l răzbește focul. Și când răcnește odată cât ce poate, eu zvrrrr! chibriturile din mână, țuști! la spatele lui Zaharia și-ncepem a horăi, de parcă dormeam cine știe de când... Ion însă, împiedicat cu picioarele în mânecile contășului, căzuse alivanta la pământ, zvârcolindu-se ca șarpele și blestemându-ne cum îi venea la gură:

— Vai! osândi-v-ar Dumnezeu să vă osândească, soiuri ticăloase ce sunteți! Nimeni n-are chip să se odihnească în casa asta de răul vostru! Cine oare mi-a făcut șotia? Pe Zaharia și Nică îi aud horăind și nu cred să fi îndrăznit... Numai că hoțomanul de Pavel mi-a făcut-o... be-l-ar tăunii să-l beie, când i-a fi somnul mai dulce! Și încă se preface că doarme, ticălosul! Ia să-l învăț eu a-și mai bate altă dată joc de om!

Și repede ia cu cleștele un cărbune aprins din vatră, și cu dânsul pe cuptor la Pavel. Și cum dormea, sărmanul, cu fața în sus, îi pune cărbunele pe pieptul gol, zicând:

— Na! satură-te de făcut șagă cu mine, cârpaciule!

Atunci se aude un răcnet spăimântător, și, odată cu răcnetul, Pavel, izbind cu picioarele în sobă, o și darmă la pământ. Și în buimăceala ceea, trezindu-se cu Ion față în față, unde nu se încinge între dânșii o bătaie crâncenă; ș-apoi stă de-i privește, dacă te rabdă inima...

— Sari, Zaharie, că se face moarte de om în casa asta, și noi avem să dăm seama! zic eu tremurând ca varga de frică.

— Ho, mă! ce vă este? zise Zaharia sărind ca un vultur între dânșii. Casă de oameni de treabă se cheamă asta?...

Iar eu, amandea pe ușă, afară, plângând, și încep a răcni cât îmi lua gura, strigând megieșii. Oamenii săriră buimaci, care dincotro, crezând că-i foc, ori ne taie cătanele, Doamne ferește!... Căci era oștire nemțească în Fălticeni pe vremea aceea. După ce se mântuie clăcușoara asta, lumea ne lasă în cât ne-a găsit și se împrăștie, huiduindu-ne. Să fi văzut ce blestemăție și gălămoz era în casă: fereștile sparte, soba dărâmată, smocuri de păr smuls din cap, sânge pe jos, Pavel, cu pieptul ars, și Ion, cu călcâiul fript, ședeau la o parte gâfâind; eu cu Zaharia, de alta, mirându-ne de cele întâmplate... iar nevinovații purcei, fiind spânzurați în tindă, la răceală, nu se știe ce s-au făcut!... Zaharia, de la o vreme, voind a curma tăcerea, zise:

— Cântă-le de-acuma, Ioane: „cei fără prihană, aliluia!” și nu mai tânji atâta după dânșii; se vede că așa le-a fost scris, mititeii!...

— Ia nu mai clămpăni și tu din gură, măi, răspunse Ion, plin de năduf; ați tot strigat asupra lor, și iaca vi s-a făcut pe voie.

În vorbele aceste, venind și moș Bodrângă, chiurluit, începe a-și face cruce de la ușă.

— Ei, moșule, zic eu; place-ți cum ne-ai găsit?

Pavel, care până atunci șezuse ca mut, uitându-se prin casă amărât, zise:

— Ia ascultați, dascălilor: ca să se mântuie toată dihonia, cărăbăniți-vă de la mine, și mă lăsați în pace!

Noi, bucuroși c-am scăpat numai cu-atâta, ne luăm ce mai aveam și ne mutăm la un fierar peste drum, dimpreună cu moș Bodrângă, mângâietorul nostru.

*

Prin postul cel mare se răspândește vuiet printre dascăli despre desființarea catiheților și trecerea celor mai tineri dintre noi la Socola.

— Na-ți-o bună, că ți-am frânt-o! zise Trăsnea; când la adică, nu-i nimică. Vorba ceea: „Ne-am pricopsit cu cai cu tot...” Dracul mă punea să-mi bat capul de gramatică?... De știam asta, mai bine ședeam acasă; și cu banii câți s-au dat, pe ici, pe colea, își prindea tata altă nevoie.

— D-apoi noi, ziseră dascălii cei însurați, oftând; ne-am calicit cu desăvârșire: zimți, ba oițe, ba stupi, ba cai și boi s-au dus pe gura lupului! Părintele catihetul să trăiască!...

— Ia tăceți, bre, răspunse Zaharia; banu-i ochiul dracului, s-a mântuit vorba!... Ce-l mai cisluiți atâta pe bietul catihet? Parcă numai el e de-aceia?... Ș-apoi și vouă, nu știu, zău, cum v-a mai intra cineva în voie. Vorba ceea: „Hai în car!– Bai! – Hai în căruță! – Bai! – Hai în teleagă! – Bai! – Hai pe jos! – Bai!” Ziceți mai bine că vă trageți la teapa voastră, ca apa la matcă. Eu-s mai bucuros că s-a întâmplat asta. La Socola să mergem, dacă voim să ieșim dobă de carte!... Acolo-s profesorii cei mai învățați din lume, după cum aud eu.

— La Socola! strigă dascălii cei mai tineri.

— Duceți-vă pe pustiu, dacă vă place! duce-v-ați învârtindu-vă ca ciocârlia! strigă cei bătrâni.

Și așa, aproape de Paști, ne-am răzlețit unii de alții, și la Socola a rămas să meargă cine-a vrea în toamna viitoare, anul 1855.

București, septembrie 1881

CAPITOLUL IV

Cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, aşa nu mă dădeam eu dus din Humuleşti în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruinţa mamei. Şi oare de ce nu m-aş fi dat dus din Humuleşti, nici în ruptul capului, când mereu îmi spunea mama că pentru folosul meu este aceasta? Iaca de ce nu: drăgăliţă Doamne, eram şi eu acum holtei, din păcate! Şi Iaşii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamţ, ca Fălticenii, de unde, toamna târziu şi mai ales prin câşlegile de iarnă, fiind nopţile mari, mă puteam repezi din când în când, paşlind-o aşa cam de după toacă, şi tot înainte, seara pe lună, cu tovarăşii mei la clăci în Humuleşti, pe unde ştiam noi, ţinând tot o fugă, ca telegarii. Şi după câte-un sărutat de la cele copile sprinţare, şi până-n ziuă fiind ieşiţi din sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecând desculţi prin vad, în dreptul Baiei, Moldova îngheţată pe la margini, şi la dus şi la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! Inima însă ne era fierbinte, că ce gândeam şi izbândeam. De la Neamţ la Fălticeni şi de la Fălticeni la Neamţ era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimba vorba: o cale scurtă de două poşte, de la Fălticeni la Neamţ, nu se potriveşte c-o întindere de şase poşte, lungi şi obositoare, de la Iaşi până la Neamţ. Căci nu vă pară şagă: de la Neamţ până la Iaşi e câtu-i de la Iaşi până la Neamţ, nici mai mult, nici mai puţin. Şi mai bine rămâi pe loc, Ioane, chiteam în mintea mea cea proastă, decât să plângi nemângâiat şi să te usuci, de dorul cui ştiu eu, văzând cu ochii!... Dar, vorba ceea: „Ursul nu joacă de bunăvoie”. Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voinţă şi să las ce-mi era drag!

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte cu mâhnire Cetatea-Neamţului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata şi mama, fraţii şi surorile, şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie, cu care, în zile geroase de iarnă, mă desfătam pe gheaţă şi la săniuş, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând şi chiuind, cutreieram dumbrăvile şi luncile umbroase, prundul cu ştioalnele, ţarinile cu holdele, câmpul cu florile şi

mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereții!

Asemenea, dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horele și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire! De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie când auzeai, uneori în puterea nopții, pe Mihai scripcarul din Humulești umblând tot satul câte c-o droaie de flăcăi după dânsul și cântând:

Frunză verde de cicoare,
Astă noapte pe răcoare
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Și cânta cu glas duios,
De picau frunzele jos;
Și cânta cu glas subțire
Pentru-a noastră despărțire;
Și ofta și ciripea,
Inima de ți-o rupea!

Și câte și mai câte nu cânta Mihai lăutarul din gură și din scripca sa răsunătoare, și câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ți părea tot anul zi de sărbătoare! Vorba unei babe: „Să dea D-zeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru, și atunci să fie praznic și nuntă”.

Apoi lasă-ți, băiete, satul, cu tot farmecul frumuseților lui, și pasă de te du în loc străin și așa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă! Și doar mă sileam eu, într-o părere, s-o fac a înțelege pe mama că pot să mă îmbolnăvesc de dorul ei... și să mor printre străini! că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții s-au lăsat de învățat și, despre asta, tot mănâncă pâine pe lângă părinții lor. Dar zadarnică trudă! Mama avea alte gânduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicându-mi de la o vreme cu asprime:

— Ioane, caută să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu. Și Zaharia lui Gâtlan merge cu tine. Luca Moșneagu, megieșul nostru, vă duce cu căruța cu doi cai ca niște zmei. Ia, mai bine, repezi-te până la el de vezi, gata-i de drum? Că mâine dis-dimineață, cu ajutorul Domnului, plecați.

— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.

— Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuși, să iau culeșerul din ocniță și să te dezmierd cât ești de mare!

Apoi cheamă pe tata și-i zice hotărâtor:

— Spune-i și d-ta băiatului, omule, ce se cuvine, ca să-și ia nădejdea și să-și caute de drum.

— Mai rămâne vorbă despre asta? zise tata posomorât. Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Când m-ar bate numai atâta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi? Dar eu mă lupt cu gândul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchi, ca surcelele. Și la iști vreo șase, afară de dânsul, dacă rămân acasă, nu le mai trebuie nimica? Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se știu zilele omului! Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru ișialalți.

Văzând eu că nu-i chip de stat împotriva părinților, începui a mă gândi la pornire, zicând în sine-mi cu amărăciune: „Ce necaz pe capul meu! Preoții noștri din sat n-au mai trepădat pe la Socola, și mila sfântului! nu-i încape cureaua de pântecoși ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii duglișii, din toată lumea, cuibăriți prin mănăstire, ce nu ajung? Și eu să înșir atâtea școli: în Humulești, la Broșteni în creierii munților, în Neamț, la Fălticeni, și acum la Socola, pentru a căpăta voie să mă fac, ia, acolo, un popă prost, cu preoteasă și copii; prea mult mi se cere!”...

Acuși îi spun mamei că mă duc la călugărie, în Neamț, ori la Secu. Și cu câtă carte știu, cu câtă nu știu, peste câțiva ani pot s-ajung dichiu la vreun metoc și să strâng un știubei plin de galbeni, ca părintele Chirilaș, de la jugărit, din Vânătorii Neamțului. Ș-apoi atunci... pune-ți, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la șold, icrișoare moi cât se poate de multe și altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele în brâu, pe sub rasă, comanacul pe-o ureche, și, cu sabia Duhului în mână și pletele în vânt, ia-o la papuc, peste „Piciorul Rău”, spre „Cărarea Afurisită” dintre Secu și Agapia din deal, unde toată vara se aude cântând un glas îngeresc:

Ici în vale, la pârău,
Mielușea lui Dumnezeu!

Iar câte-un glas gros răspunde:

Hop și eu de la Durău,
Berbecu lui Dumnezeu!...

Căci, fără să vreau, aflasem și eu, păcătosul, câte ceva din tainele călugărești... umblând vara cu băieții după... bureți prin părțile acele, de unde prinsesem și gust de călugărie... Știi, ca omul cuprins de evlavie.

În sfârșit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul, fel și chip, cum aș putea îndupleca pe mama să mă dea mai bine la mănăstire; și tocmai când eram hotărât a spune mamei acestea, iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă, și Luca Moșneagu, însurățel de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp și

să-l pregătească de pornire... se și aude strigând afară: „Gata sunteți? Haidem! că eu vă aștept cu caii înhămați”. Mama atunci mă și ia repede-repede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie.

Și, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca, sărutăm noi mâna părinților, luându-ne rămas bun cu ochii înecați în lacrimi și, după ce ne suim în căruță, supărați și plânși, ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor, zicând nevestei sale, care închidea poarta după noi: „Olimbiadă, ia seama bine de borta ceea!” Căci niște porci, spărgând gardul într-un loc, se înnădise în grădina lui la păpușoi.

Era dimineață, în ziua de Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul, când ieșeam din Humulești, și fetele și flăcăii, gătiți frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părțile, cu bucuria zugrăvită pe fețe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiți în căruța lui moș Luca, ne duceam surghiun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice.

— Rogu-te, mână mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi!

Luca Moșneagu, însă, mâna cum știa el, căci mârțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi, și ogârjiți ca niște mâți de cei leșinați, nu zmei, cum zicea mama, care nu știa cum să mă urnească mai degrabă din casă.

— Fire-ar afurisit să fie cine a mai desființat și catihețiile cele, tocmai acum în vremea noastră! zise Zaharia lui Gâtlan, plin de năduf, după ce-am ieșit la drum, afară. Când să-ți petreci și tu tinerețea, apucă-te de cărturărie; parcă are omul zece vieți! Tot umblând noi din școală în școală, mai mult, ia, așa „de frunza frăsinelului”, mâine, poimâine avem să ne trezim niște babalâci gubavi și ofticoși – numai buni de făcut popi, ieșiți din Socola.

— Ce zici dumneata, moș Luca, despre unele ca aceste?

— Ce să zic, dascăle Zaharia; știm noi cum vi-s formele? Eu trebuie să vă duc la locul hotărât, și, de-aici încolo, cum v-a sluji capul. Hi, căluții tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă!

Cum auzeam noi pe moș Luca pomenind cu drag de casă și când mai vedeam cum rămân satele și locurile frumoase în urmă, și tot altele necunoscute se înfățișează înainte-ne, supărarea noastră creștea la culme! Pentru fiecare fântână, pârâu, vâlcică, dumbravă și alte locuri drăgălașe ce lăsam în urmă-ne scoteam câte-un suspin adânc din piepturile noastre! Și, după mintea ce-o aveam, ne-am fi întors înapoi chiar atunci, de nu eram dați în seama lui moș Luca, de care ne rușinam ca și de părinții noștri.

După un scurt popas, făcut la podul de la Timișești, de pe Moldova, pornim înainte spre Moțca și suim încet-încet codrul Pașcanilor. Apoi, din vârful acestui codru, mai aruncăm, nemernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munții Neamțului: uriașii munți, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele și

se revarsă pâraiele cu repejune, șopotind tainic, în mersul lor neîncetat, și ducând, poate, cu sine multe-multe patimi și ahturi omenești, să le înece-n Dunărea măreață!

— Ei, ei! măi Zaharie, zic eu, coborându-ne la vale spre Pașcani; de-acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărâtă cine știe pentru câtă vreme!

— Cum ne-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ș-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgești, peste Siret, unde ne-a fost și masul în noaptea aceea.

Dar vai de masul nostru! Aici, pe prispa unui rotar, puțin de nu era să rămânem chiori. De cu seară și până după miezul nopții am stat numai într-o fumăraie de baligi, ca la carantină, și tot ne-au coșit țânțarii.

— Așa-i viața câmpenească, zise moș Luca, cioșmolindu-se și învârtindu-se ca pe jăratic, de răul țânțărimii. Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci; iar vara te înăduși de căldură, și țânțarii te chinuiesc amarnic. N-aș trăi la câmp, Doamne ferește! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca gheața; lemne, de-ajuns; vara, umbră și răcoare în toate părțile; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iști de pe la câmp: serbezi la față și zbârciți, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viața lor.

— Știi una, moș Luca, zise Zaharia de la o vreme. Găinușa-i spre asfințit, rarițele de-asemenea, și luceafărul de ziuă de-acum trebuie să răsară; haidem să pornim la drum!

— Că bine zici, dascăle Zaharie! parcă ți-a ieșit un sfânt din gură! Decât ne-om tot învârti și cioșmoli pe iastă prispă, mai bine să scurtăm din cale. Căci mare-i Dumnezeu, ne-a feri el de întâmplări!

Și așa, luându-ne rămas bun de la gazdă, care era tot afară culcat, pe altă prispă, plecăm. Și cum ieșim în șleau, părerea noastră de bine: întâlnim câțiva oameni, cu niște care cu draniță, mergând spre Iași. Ne întovărășim cu dânșii, de frica lăieșilor din Ruginoasa, și hai-hai, hai-hai, până-n ziuă, iacătă-ne în Târgul-Frumos, unde-am și înjunghiat câțiva harbuji într-ales, de ne-am potolit, deocamdată, și foamea, și setea. Apoi, după ce s-au hodinit caii, am pornit înainte, spre Podu-Leloaie; și de aici, tot înainte spre Iași, mai mult pe jos decât în căruță, căci zmeii lui moș Luca se muiaseră de tot; și țăranii noștri, glumeți cum sunt ei, ne tot șfichiuiau, în treacăt, care dincotro, de ni-era mai mare rușinea de rușinea lui moș Luca. Iar, mai ales, pe la asfințitul soarelui, tocmai când intram în Iași, pe rohatca Păcurari, un flăcăuan al dracului ne-a luat în râs cum se cade, zicând:

— Moșule, ia sama de ține bine telegarii ceia, să nu ia vânt; că Iașul ista-i mare și, Doamne ferește, să nu faci vreo primejdie!...

Atâta i-a trebuit lui moș Luca, ș-apoi lasă pe dânsul! câte parastase și

panaghii, toate i le-a ridicat...

— Iauzi, măi! Dac-ar şti el, chiolhănosul şi ticăitul, de unde am pornit astă noapte, şi-ar strânge leoarba acasă, n-ar mai dârdâi degeaba asupra căişorilor mei! Ş-apoi doar nu vin eu acum întâiaşi dată la Iaşi, să-mi dea povăţ unul ca dânsul ce rânduială trebuie să păzesc. Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăţ eu a mai lua de altă dată drumeţii în râs!

Văzând noi că ne iau oamenii tot peste picior şi pe moş Luca tulburat din cale-afară, cum eram în căruţă, ne acoperim peste tot c-un ţol, zicând eu, cam cu sfială:

— Moş Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii aşa de greu, să spui că aduci nişte drobi de sare de la Ocnă, şi las' dacă nu te-a crede fiecare!...

— Ei, apoi?! Ştiutu-v-am eu că şi voi mi-aţi fost de-aceştia? zise moş Luca, mergând pe lângă cai, plin de năduf; nu mă faceţi, că ia acuşi vă ard câteva jordii prin ţolul cela, de v-a trece spurcatul!

Auzind noi ce ni se pregăteşte, ghiontitu-ne-am unul pe altul, chicotind înnăduşit, şi ca' mai ba să zicem nici cârc! În sfârşit, după multe şfichiuiri ce-a primit moş Luca de la unii-alţii, cum e lumea a dracului, mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcanele de pe ulițele Iaşilor, am ajuns într-un târziu, noaptea, în ceairul Socolei şi am tras cu căruţa sub un plop mare, unde-am găsit o mulţime de dăscălime adunată de pe la catiheţi, din toate judeţele Moldovei: unii mai tineri, iar cei mai mulţi cu nişte târsoage de barbe cât badanalele de mari, şezând pe iarbă, împreună cu părinţii lor, şi preoţi şi mireni, şi mărturisindu-şi unul altuia păcatele!

Iaşi, 1892

POVESTIRI

PROSTIA OMENEASCĂ

A fost odată, când a fost, că dacă n-ar fi fost, nu s-ar povesti.

Noi nu suntem de pe când poveștile, ci suntem mai dincoace cu vro două-trei zile, de pe când se potcovea puricele cu nouăzeci și nouă de ocă de fier la un picior și tot se părea că-i ușor.

Cică era odată un om însurat, și omul acela trăia la un loc cu soacră-sa. Nevasta lui, care avea copil de țâță, era cam proastă; dar și soacră-sa nu era tocmai hâtră.

Într-una din zile, omul nostru iese de-acasă după trebi, ca fiecare om. Nevasta lui, după ce-și scăldă copilul, îl înfășă și-i dete țâță, îl puse în albie lângă sobă, căci era iarnă; apoi îl legănă și-l dezmierdă, până ce-l adormi. După ce-l adormi, stătu ea puțin pe gânduri ș-apoi începu a se boci cât îi lua gura: „Aulio! copilașul meu, copilașul meu!”

Mama ei, care torcea după horn, cuprinsă de spaimă, zvârli fusul din mână și furca din brâu cât colo și, sărind fără sine, o întrebă cu spaimă:

— Ce ai, draga mamei, ce-ți este?!

— Mamă, mamă! Copilul meu are să moară!

— Când și cum?

— Iată cum. Vezi drobul cel de sare pe horn?

— Îl văd. Și?

— De s-a sui mâța, are să-l trântească drept în capul copilului și să mi-l omoare!

— Vai de mine și de mine, că bine zici, fata mea; se vede că i s-au sfârșit mititelului zilele!

Și, cu ochii pironiți la drobul de sare de pe horn și cu mâinile încleștate, de parcă le legase cineva, începură a-l boci amândouă, ca niște smintite, de clocotea casa. Pe când se sluțeau ele, cum vă spun, numai iaca și tatăl copilului intră pe ușă, flămând și necăjit ca vai de el.

— Ce este? Ce v-a găsit, nebunelor?

Atunci ele, venindu-și puțin în sine, începură a-și șterge lacrimile și a-i

povesti cu mare jale despre întâmplarea neîntâmplată.

Omul, după ce le ascultă, zise cu mirare:

— Bre! mulți proști am văzut eu în viața mea, dar ca voi n-am mai văzut. Mă... duc în toată lumea! Și de-oi găsi mai proști decât voi, m-oi mai întoarce acasă, iar de nu, ba.

Așa zicând, oftă din greu, ieși din casă, fără să-și ia ziua bună, și plecă supărat și amărât ca vai de om!

Și mergând el bezmetic, fără să știe unde se duce, după o bucată de vreme, oprindu-se într-un loc, i se întâmplă iar să vadă ceva ce nu mai văzuse: un om ținea puțin un oboroc deșert cu gura spre soare, apoi repede-l înșfăca și intra cu dânsul într-un bordei; pe urmă iar ieșea, îl punea iar cu gura la soare, și tot așa făcea... Drumețul nostru, nedumerit, zise:

— Bună ziua, om bun!

— Mulțumesc dumitale, prietene!

— Da' ce faci aici?

— Ia, mă trudesc de vro două-trei zile să car pocitul ist de soare în bordei, ca să am lumină, și nici că-l pot...

— Bre, ce trudă! zise drumețul. N-ai vrun topor la îndemână?

— Ba am.

— Ia-l de coadă, sparge ici, și soarele va intra singur înlăuntru.

Îndată făcu așa, și lumina soarelui intră în bordei.

— Mare minune, om bun, zise gazda. De nu te-aducea Dumnezeu pe la noi, eram să îmbătrânesc cărând soarele cu oborocul.

„Încă un tont", zise drumețul în sine și plecă.

Și mergând el tot înainte, peste câtva timp ajunse într-un sat și, din întâmplare, se opri la casa unui om. Omul de gazdă, fiind rotar, își lucrase un car și-l înjghebase, în casă, în toată întregimea lui; ș-acum, voind să-l scoată afară, trăgea de proțap cu toată puterea, dar carul nu ieșea. Știți pentru ce? Așa: ușile erau mai strâmte decât carul. Rotarul voia acum să taie ușorii, spre a scoate carul. Noroc însă că drumețul l-a învățat să-l desfacă în toate părțile lui, să le scoată pe rând afară ș-apoi iarăși să-l înjghebe la loc.

— Foarte mulțumesc, om bun, zise gazda; bine m-ai învățat! Ia uită-te dumneata! Era să dărâm bunătate de casă din pricina carului...

De aici drumețul nostru, mai numărând un nătărău, merse tot înainte, până ce ajunse iară la o casă. Acolo, ce să vadă? Un om, c-un țăpoi în mână, voia s-arunce niște nuci din tindă în pod.

„Din ce în ce dau peste dobitoci", zise drumețul în sine.

— Da' ce te frămânți așa, om bun?

— Ia, vreau să zvârl niște nuci în pod, și țăpoiul ista, bată-l scârba să-l bată, nu-i nici de-o treabă...

— Că degeaba te trudești, nene! Poți să-l blestemi cât l-îi blestema, habar n-are țăpoiul de scârbă. Ai un oboroc?

— Da’ cum să n-am?!

— Pune nucile într-însul, ia-l pe umăr și suie-le frumușel în pod; țăpoiul e pentru paie și fân, iar nu pentru nuci.

Omul ascultă, și treaba se făcu îndată.

Drumețul nu zăbovi nici aici mult, ci plecă, mai numărând și alt neghiob.

Apoi, de aici merse mai departe, până ce ajunse ca să mai vadă aiurea și altă năzbâtie. Un om legase o vacă cu funia de gât, și suindu-se pe-o șură, unde avea aruncat oleacă de fân, trăgea din răsputeri de funie, să urce vaca pe șură. Vaca răgea cumplit, și el nu mai putea de ostenit...

— Măi omule! zise drumețul, făcându-și cruce; dar ce vrei să faci?

— Ce să fac, mă-ntrebi? Da’ nu vezi?

— Ba văd, numai nu pricep.

— Ia, haramul ista e hămesit de foame și nu vrea nici în ruptul capului să vină după mine sus, pe astă șură, să mănânce fân...

— Stai puțin, creștine, că spânzuri vaca! Ia fânul și-l dă jos la vacă!

— Da’ nu s-a irosi?...

— Nu fi scump la tărâțe și ieftin la făină.

Atunci omul ascultă, și vaca scăpă cu viață.

— Bine m-ai învățat, om bun! Pentru-un lucru de nimica eram cât pe ce să-mi gâtui vaca!

Așa drumețul nostru, mirându-se și de această mare prostie, zise în sine: „Mâța tot s-ar fi putut întâmpla să dea drobul de sare jos din horn; dar să cari soarele în casă cu oborocul, să arunci nucile în pod cu țăpoiul și să tragi vaca pe șură, la fân, n-am mai gândit!”

Apoi drumețul se întoarse acasă și petrecu lângă ai săi, pe care-i socoti mai cu duh decât pe cei ce văzuse în călătoria sa. Ș-am încălecat pe-o șa, ș-am spus povestea așa. Ș-am încălecat pe-o roată, ș-am spus-o toată. Ș-am încălecat pe-o căpșună, și v-am spus, oameni buni, o mare minciună!

Iași, 1874

MOȘ ION ROATĂ ȘI UNIREA

La 1857, pe când se fierbea Unirea în Iași, boierii moldoveni liberali, ca de-alde Costache Hurmuzachi, M. Kogălniceanu și alții, au găsit cu cale să cheme la Adunare și câțiva țărani fruntași, câte unul de fiecare județ, spre a lua și ei parte la facerea acestui măreț și nobil act național. Cum au ajuns țăranii la Iași, boierii au pus mână de la mână, de i-au ferchezuit frumos și i-au îmbrăcat la fel, cu cheburi albe și cușme nouă, de se mirau țăranii ce berechet i-a găsit. Apoi, se zice că i-ar fi dat pe seama unuia dintre boieri să le țină cuvânt, ca să-i facă a înțelege scopul chemării lor la Iași.

— Oameni buni, știți pentru ce sunteți chemați aici, între noi? zise boierul cu blândețe.

— Vom ști, cucoane, dacă ni-ți spune, răspunse cu sfială un țăran mai bătrân, scărpinându-se în cap.

— Apoi, iaca ce, oameni buni: de sute de ani, două țări surori, creștine și megieșe, Moldova noastră și Valahia sau Țara Muntenească, de care poate-ți fi auzit vorbindu-se, se sfâșie și se mănâncă între dânsele, spre cumplita urgie și pieire a neamului românesc. Țări surori și creștine, am zis, oameni buni; căci precum ne închinăm noi, moldovenii, așa se închină și frații noștri din Valahia. Statura, vorba, hrana, îmbrăcămintea și toate obiceiurile câte le avem noi le au întocmai și frații noștri munteni. Țări megieșe, am zis, oameni buni; căci numai pârâuașul Milcov, ce trece pe la Focșani, le desparte. „Să-l secăm dar dintr-o sorbire” și să facem sfânta Unire, adică înfrățirea dorită de strămoșii noștri, pe care ei n-au putut s-o facă în împrejurările grele de pe atunci. Iaca, oameni buni, ce treabă creștinească și frumoasă avem de făcut. Numai Dumnezeu să ne-ajute! Înțeles-ați, vă rog, oameni buni, pentru ce v-am chemat? Și dacă aveți ceva de zis, nu vă sfiiți; spuneți verde, moldovenește, ca la niște frați ce vă suntem; că de-aceea ne-am adunat aici, ca să ne luminăm unii pe alții și Dumne-zeu să ne lumineze pe toți cum a ști el mai bine!

— Înțelegem, cucoane, așa a fi, răspunseră câțiva țărani mai rușinoși; că, dă, dacă nu-ți ști dumneavoastră ce-i pe lume, noi, țărănimea de la coarnele

plugului, avem să știm ce-i bine și ce-i rău?...

— Ba eu, drept să vă spun, cucoane, n-am înțeles! cică zise cu îndrăzneală unul dintre țărani, anume Ion Roată. Ș-apoi, chiar dacă ne-am pricepe și noi la câte ceva, cine se mai uită în gura noastră? Vorba ceea, cucoane: „Țăranul, când merge, tropăiește, și când vorbește, hodorogește”, să ierte cinstită fața dumneavoastră. Eu socot că treaba asta se putea face și fără de noi; că, dă, noi știm a învârti sapa, coasa și secera, dar dumneavoastră învârtiți condeiul și, când vreți, știți a face din alb negru și din negru alb... Dumnezeu v-a dăruit cu minte, ca să ne povățuiți și pe noi, prostimea...

— Ba nu, oameni buni; s-a trecut vremea aceea, pe când numai boierii făceau totul în țara aceasta ș-o storceau după plac. Astăzi toți, de la vlădică până la opincă, trebuie să luăm parte la nevoile și la fericirea țării. Muncă și câștig, datorii și drepturi, pentru toți deopotrivă.

Le spuse boierul apoi despre originea românilor, cum și de cine au fost ei aduși pe aceste locuri; despre suferințele lor și cum au ajuns a fi dezbinați și împrăștiați prin alte țări. Le dă el pilde câte și mai multe: cu smocul de nuiele, cu taurii învrăjbiți și, în sfârșit, se silește bietul creștin din răsputeri a-i face să înțeleagă care sunt roadele binefăcătoare ale Unirii, aducându-le aminte că tot „pentru unirea tuturor” se roagă și sfânta biserică în toate zilele, mai bine de 1850 de ani.

— Ei, oameni buni, cred că acum ați priceput!

— Priceput, cucoane, cât se poate de bine, răspunseră mai toți. Dumnezeu să vă ajute la cele bune!

— Ba eu tot nu, cucoane, răspunse moșul Ion Roată.

— Dumnezeu să mă ierte, moș Ioane, dar dumneata, cum văd, ești cam greu de cap; ia haidem în grădină, să vă fac a înțelege și mai bine. Moș Ioane, vezi colo, în ogradă la mine, bolovanul cel mare?

— Îl vedem, cucoane.

— Ia fă bine și adă-l ici lângă mine, zise boierul, care ședea acum pe un jilț în mijlocul țăranilor.

— S-avem iertare, cucoane, n-om putea, că doar acolo-i greutate, nu șagă.

— Ia cearcă și vezi.

Moș Ion Roată se duce și vrea să ridice bolovanul, dar nu poate.

— Ia du-te și dumneata, moș Vasile, și dumneata, bade Ilie, și dumneata, bade Pandelachi.

În sfârșit, se duc ei vro 3–4 țărani, urnesc bolovanul din loc, îl ridică pe umeri și-l aduc lângă boier.

— Ei, oameni buni, vedeți? S-a dus moș Ion și n-a putut face treaba singur; dar când v-ați mai dus câțiva într-ajutor, treaba s-a făcut cu mare ușurință, greutatea n-a mai fost aceeași. Povestea cântecului:

Unde-i unul, nu-i putere,
La nevoi și la durere;
Unde-s mulți, puterea crește,
Și dușmanul nu sporește.

Așa și cu Unirea, oameni buni! Credeți dumneavoastră că, de-a ajuta Dumnezeu a se uni Moldova cu Valahia, avem să fim numai atâția? Frații noștri din Transilvania, Bucovina, Basarabia și cei de peste Dunăre, din Macedonia și de prin alte părți ale lumii, numai să ne vadă că trăim bine, și ei se vor bucura și ne vor iubi, de n-or mai îndrăzni dușmanii, în vecii vecilor, a se lega de români. D-apoi frații noștri de sânge: franțujii, italienii, spaniolii și portughezii, ce așteaptă? La orice întâmplare, Doamne ferește, stau gata să-și verse sângele pentru noi... Unirea face puterea, oameni buni. Ei, acum cred c-ați înțeles și răsînțeles.

— Ba eu, unul, să iertați dumneavoastră, cucoane, încă tot n-am înțeles, răspunde moș Roată.

— Cum se face asta, moș Ioane? Mai bine ce v-am tălmăcit, și un copil putea să înțeleagă.

— Mai așa, cucoane, răspunseră ceilalți.

— Moș Ioane, zise acum boierul, cam tulburat de multă oboseală, ia spune dumneata, în legea dumitale, cum ai înțeles, cum n-ai înțeles, de când se face atâta vorbă; să auzim și noi!

— Dă, cucoane, să nu vă fie cu supărare, dar de la vorbă și până la faptă este mare deosebire... Dumneavoastră, ca fiecare boier, numai ne-ați poruncit să aducem bolovanul, dar n-ați pus umărul împreună cu noi la adus, cum ne spuneați dinioarea, că de-acum toți au să ia parte la sarcini: de la vlădică până la opincă. Bine-ar fi dac-ar fi așa, cucoane, căci la război înapoi și la pomană năvală, parcă nu prea vine la socoteală... Iar de la bolovanul dumneavoastră am înțeles așa: că până acum noi, țăranii, am dus fiecare câte-o piatră mai mare sau mai mică pe umeri; însă acum suntem chemați a purta împreună tot noi, opinca, o stâncă pe umerele noastre... Să dea Domnul, cucoane, să fie altfel, că mie unuia, nu mi-a părea rău...

La aceste vorbe, țăranii ceilalți au început a strânge din umeri, a se uita lung unul la altul și a zice :

— Ia, poate că și Roată al nostru să aibă dreptate!...

Iar boierul, luându-i înainte cu glume, a înghițit gălușca și a tăcut molcum.

Iași, 4 mai 1880

CINCI PÂNI

Doi oameni, cunoscuți unul cu altul, călătoreau odată, vara, pe un drum. Unul avea în traista sa trei pâni, și celălalt două pâni. De la o vreme, fiindu-le foame, poposesc la umbra unei răchiți pletoase, lângă o fântână cu ciutură, scoate fiecare pânile ce avea și se pun să mănânce împreună, ca să aibă mai mare poftă de mâncare.

Tocmai când scoaseră pânile din traiste, iaca un al treilea drumeț, necunoscut, îi ajunge din urmă și se oprește lângă dânșii, dându-le ziua bună. Apoi se roagă să-i dea și lui ceva de mâncare, căci e tare flămând și n-are nimica merinde la dânsul, nici de unde cumpăra.

— Poftim, om bun, de-i ospăta împreună cu noi, ziseră cei doi drumeți călătorului străin; căci, mila Domnului! unde mănâncă doi, mai poate mânca și al treilea.

Călătorul străin, flămând cum era, nemaiașteptând multă poftire, se așază jos lângă cei doi, și încep a mânca cu toții la pâne goală și a bea apă rece din fântână, căci altă udătură nu aveau. Și mănâncă ei la un loc tustrei, și mănâncă, până ce gătesc de mâncat toate cele cinci pâni, de parcă n-au mai fost.

După ce-au mântuit de mâncat, călătorul străin scoate cinci lei din pungă și-i dă, din întâmplare, celui ce avusese trei pâni, zicând:

— Primiți, vă rog, oameni buni, această mică mulțumită de la mine, pentru că mi-ați dat demâncare la nevoie; veți cinsti mai încolo câte un pahar de vin, sau veți face cu banii ce veți pofti. Nu sunt vrednic să vă mulțumesc de binele ce mi-ați făcut, căci nu vedeam lumea înaintea ochilor de flămând ce eram.

Cei doi nu prea voiau să primească, dar, după multă stăruință din partea celui al treilea, au primit. De la o vreme, călătorul străin și-a luat ziua bună de la cei doi și apoi și-a căutat de drum. Ceilalți mai rămân oleacă sub răchită, la umbră, să odihnească bucatele. Și, din vorbă în vorbă, cel ce avuse trei pâni dă doi lei celui cu două pâni, zicând:

— Ține, frate, partea dumitale, și fă ce vrei cu dânsa. Ai avut două pâni întregi, doi lei ți se cuvin. Și mie îmi opresc trei lei, fiindc-am avut trei pâni

întregi, și tot ca ale tale de mari, după cum știi.

— Cum așa?! zise celălalt cu dispreț; pentru ce numai doi lei, și nu doi și jumătate, partea dreaptă ce ni se cuvine fiecăruia? Omul putea să nu ne dea nimic, și atunci cum rămânea?

— Cum să rămână? zise cel cu trei pâni; atunci aș fi avut eu pomană pentru partea ce mi se cuvine de la trei pâni, iar tu, de la două, și pace bună! Acum, însă, noi am mâncat degeaba, și banii pentru pâne îi avem în pungă cu prisos: eu trei lei și tu doi lei, fiecare după numărul pânilor ce am avut. Mai dreaptă împărțeală decât aceasta nu cred că se mai poate nici la Dumnezeu sfântul...

— Ba nu, prietene, zise cel cu două pâni. Eu nu mă țin că mi-ai făcut parte dreaptă. Haide să ne judecăm, și cum a zice judecata, așa să rămână.

— Haide și la judecată, zise celălalt, dacă nu te mulțumești. Cred că și judecata are să-mi găsească dreptate, deși nu m-am târât prin judecăți de când sunt.

Și așa, pornesc ei la drum, cu hotărârea să se judece. Și cum ajung într-un loc unde era judecătorie, se înfățișază înaintea judecătorului și încep a spune împrejurarea din capăt, pe rând fiecare; cum a venit întâmplarea de au călătorit împreună, de au stat la masă împreună, câte pâni a avut fiecare, cum a mâncat drumețul cel străin la masa lor, deopotrivă cu dânșii, cum le-a dat cinci lei drept mulțumită și cum cel cu trei pâni a găsit cu cale să-i împartă.

Judecătorul, după ce-i ascultă pe amândoi cu luare aminte, zise celui cu două pâni:

— Și nu ești mulțumit cu împărțeala ce s-a făcut, omule?

— Nu, domnule judecător, zise nemulțumitul; noi n-am avut de gând să luăm plată de la drumețul străin pentru mâncarea ce i-am dat; dar, dac-a venit întâmplarea de-așa, apoi trebuie să împărțim drept în două ceea ce ne-a dăruit oaspetele nostru. Așa cred eu că ar fi cu cale, când e vorba de dreptate.

— Dacă e vorba de dreptate, zise judecătorul, apoi fă bine de înapoiește un leu istuilalt, care spui c-a avut trei pâni.

— De asta chiar mă cuprinde mirarea, domnule judecător, zise nemulțumitul cu îndrăzneală. Eu am venit înaintea judecății să capăt dreptate, și văd că dumneata, care știi legile, mai rău mă cufunzi. De-a fi să fie tot așa și judecata dinaintea lui Dumnezeu, apoi vai de lume!

— Așa ți se pare dumitale, zise judecătorul liniștit, dar ia să vezi că nu-i așa. Ai avut dumneata două pâni?

— Da, domnule judecător, două am avut.

— Tovarășul dumitale avut-a trei pâni?

— Da, domnule judecător, trei a avut.

— Udătură ceva avut-ați vreunul?

— Nimic, domnule judecător, numai pâne goală și apă rece din fântână, fie de sufletul cui a făcut-o acolo, în calea trecătorilor.

— Dinioarea, parcă singur mi-ai spus, zise judecătorul, că ați mâncat toți tot ca unul de mult; așa este?

— Așa este, domnule judecător.

— Acum, ia să statornicim rânduiala următoare, ca să se poată ști hotărât care câtă pâne a mâncat. Să zicem că s-a tăiat fiecare pâne în câte trei bucăți deopotrivă de mari: câte bucăți ai fi avut dumneata, care spui că avuși două pâni?

— Șase bucăți aș fi avut, domnule judecător.

— Dar tovarășul dumitale, care spui că avu trei pâni?

— Nouă bucăți ar fi avut, domnule judecător.

— Acum, câte fac la un loc șase bucăți și nouă bucăți?

— Cincisprezece bucăți, domnule judecător.

— Câți oameni ați mâncat aceste cincisprezece bucăți de pâne?

— Trei oameni, domnule judecător.

— Bun! Câte bucăți vin de fiecare om?

— Câte cinci bucăți, domnule judecător.

— Acum, ții minte câte bucăți ai fi avut dumneata?

— Șase bucăți, domnul judecător.

— Dar de mâncat, câte ai mâncat dumneata?

— Cinci bucăți, domnule judecător.

— Și câte ți-au mai rămas de întrecut?

— Numai o bucată, domnule judecător.

— Acum să stăm aici, în ceea ce te privește pe dumneata și să luăm pe istalalt la rând. Ții minte câte bucăți de pâne ar fi avut tovarășul d-tale?

— Nouă bucăți, domnule judecător.

— Și câte a mâncat el de toate?

— Cinci bucăți, ca și mine, domnule judecător.

— Dar de întrecut, câte i-au mai rămas?

— Patru bucăți, domnule judecător.

— Bun! Ia, acuși avem să ne înțelegem cât se poate de bine! Vasăzică, dumneata ai avut numai o bucată de întrecut, iar tovarășul dumitale, patru bucăți. Acum o bucată de pâne rămasă de la dumneata și cu patru bucăți de la istalalt fac la un loc cinci bucăți?

— Taman cinci, domnule judecător.

— Este adevărat că aceste bucăți de pâne le-a mâncat oaspetele dumneavoastră, care spui că v-a dat cinci lei drept mulțumită?

— Adevărat este, domnule judecător.

— Așadar, dumitale ți se cuvine numai un leu, fiindcă numai o bucată de pâne ai avut de întrecut, și aceasta, ca și cum ai fi avut-o de vânzare, deoarece ați primit bani de la oaspetele dumneavoastră. Iar tovarășului dumitale i se cuvin patru lei, fiindcă patru bucăți de pâne a avut de întrecut. Acum dară fă bine de înapoiește

un leu tovarășului dumitale. Și dacă te crezi nedreptățit, du-te și la Dumnezeu, și las' dacă ți-a face și el judecată mai dreaptă decât asta!

Cel cu două pâni, văzând că nu mai are încotro șovăi, înapoiește un leu tovarășului său, cam cu părere de rău, și pleacă rușinat.

Cel cu trei pâni, uimit de așa judecată, mulțumește judecătorului și apoi iese, zicând cu mirare:

— Dac-ar fi pretutindene tot asemenea judecători, ce nu iubesc a le cânta cucul din față, cei ce n-au dreptate n-ar mai năzui în veci și-n pururea la judecată.

Corciogarii, porecliți și apărători, nemaiavând chip de trai numai din minciuni, sau s-ar apuca de muncă, sau ar trebui, în toată viața lor, să tragă pe dracul de coadă...

Iar societatea bună ar rămânea nebântuită.

Iași, 22 ianuarie 1883

MOȘ ION ROATĂ ȘI CUZA VODĂ

Între țăranii fruntași care au luat parte, împreună cu boierii, cu episcopii și cu mitropolitul țării la Divanul ad-hoc din Moldova, în 1857, era și moș Ion Roată, om cinstit și cuviincios, cum sunt mai toți țăranii români de pretutindeni. Numai atâta, că moș Ion Roată, după câte văzuse și după câte pățise el în viața sa, nu prea punea temei pe vorbele boierești și avea gâdilici la limbă, adică spunea omului verde în ochi, fie cine-a fi, când îl scormolea ceva la inimă. Așa e țăranul: nu prea știe multe. Și moș Ion Roată, fiind țăran, cum v-am spus, deși se-nvrednicise a fi acum printre boieri, nu avea ascunzători în sufletul său.

În Divanul ad-hoc din Moldova erau boieri de toată mâna: și mai mari, și mai mici; și mai bătrâni, și mai tineri; și mai învățați, și mai neînvățați, cum îi apucase timpul. Între aceștia din urmă erau de-alde bătrânul Alecu Forăscu, poreclit și Tololoiu, Grigore Cuza și alți câțiva de-alde aceștia, care, ținându-se de obiceiurile strămoșești, în toate sărbătorile ascultau cu evlavie slujbă bisericească de la început până la sfârșit, cântând și citind la strană de-a valma cu dascălii și preoții bisericii; iar la zile mari, ca să le ticnească veselia, împărțeau bucățica de pâine cu orfanii, cu văduvele și cu alți nevoiași, cum apucară din părinți. Atâta-i ajungea capul, atâta făceau și ei pe vremea lor, Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească, unde-or fi acolo, că bună inimă mai aveau!

Dar să ne întoarcem iar la Divanul ad-hoc. Aici, ca în toate adunările de felul acestora, se făcea vorbă multă; și era lucru firesc să se facă, fiind în luptă timpul de față cu cel trecut, pentru cea mai dreaptă cauză a neamului românesc: Unirea, sfânta Unire!

Boierii cei mai tineri, crescuți de mici în străinătate, numai cu franțuzească și nemțească, erau cârtitori asupra trecutului și cei mai guralivi totodată. Vorba, portul și apucăturile bătrânești nu le mai veneau la socoteală. Și din această pricină, unii, în aprinderea lor, numeau pe cei bătrâni: rugini învechite, işlicari, strigoi și câte le mai venea în minte, după cum le era și creșterea; dă, învățați nu-s?...

Nu-i vorbă că și nătângia unor bătrâni era mare. Uneori, când se mâniau,

dădeau și ei tinerilor câte-un ibrișin pe la nas, numindu-i: bonjurişti, duelgii, pantalonari, oameni smintiți la minte și ciocoi înfumurați, lepădați de lege, stricători de limbă și de obiceiuri. În așa împoncișare de idei se aflau boierii bătrâni cu tineretul din Divanul ad-hoc al Moldovei, cu toate că și unii și alții erau pentru „Unire”. Numai atâta, că bătrânii voiau „Unire” cu tocmală, iar tinerii „Unire” fără socoteală, cum s-a și făcut.

Toate ca toatele, dar mare luptă aveau unii dintre boierii tineri cu cuconul Alecu Forăscu, care, una-două, îi tolocănea, mustrându-i: ba că nu vorbesc drept românește, cum vorbeau părinții lor, ci au corchezit graiul strămoșesc, de nu-i mai înțelege nimene; ba că „umblați cu șurubele, să ne trageți butucul”; ba că „face omul cu cineva o tovărășie cât de mică, și tot urmează învoială între părți, iar nu așa cu ochii închiși”, căci, „dacă n-ai carte, n-ai parte”, scurtă socoteală; ba că, „de când cu străinătatea, v-ați înstrăinat și legea, și limba, și inima, și chiar dragostea sătenilor; și după nepăsarea și risipa ce o facem, zvârlind banul pe lucruri de nimica, puțin mai avem de înstrăinat, și nu-i departe vremea aceea, pe cât văd eu. Întrebați pe bieții nemernici de săteni, să spuie ei dacă mai cunosc cine le e stăpân. Au rămas ca niște câini ai nimănui, sărmanii oameni! Cine se scoală mai dimineață, acela e mai mare în sat la ei, de-i horopsește și-i țuhăiește mai rău decât pe vite! Ciocoismul și străinii să trăiască, și las’ pe dânșii, că ne scot ei la covrigi!” Ba că „vai de țara care ajunge s-o puie copiii la cale”; ba că „vorba multă, sărăcia omului”, și, dacă li-i treaba de-așa, facă ei ce-or ști, că el mai bine se duce acasă, că-i plouă caii în spate și-i stau vitele cu dinții la stele, din pricina slugilor, cărora puțin le pasă de munca stăpânului; și câte și mai câte năzdrăvănii de-alde aceste. Las’ pe bătrâni să te descânte și să te judece ei, în legea lor, că nu-ți mai trebuie alt popă... Și iaca așa cu de-alde cuconul Alecu Forăscu.

Acum vine alta la rând. Într-una din zile, cum vorbea frumos un boier dintre cei tineri, iaca și moș Ion Roată sare cu gura:

— Aveți bunătate de vorbiți mai moldovenește, cucoane, să ne dumerim și noi; căci eu, unul, drept vă spun, că nu pricep nimica, păcatele mele!

Un oarecare boier întâmpină atunci pe moș Ion Roată, zicându-i cu glas poruncitor și răutăcios:

— Dar ce nevoie mare este să înțelegi tu, mojicule? Tacă-ți leoarba, dac-ai venit aici; c-apoi întoarce-ne-vom noi acasă, și hèlbet! nu ți-a lua nime din spate ce știu eu... Auzi obrăznicie! Tu... cu optzeci de mii de fălci de moșie, și el un ghiorlan c-un petic de pământ, și uite ce gură face alăturea cu mine!...

Moș Ion Roată, simțindu-se lovit până în suflet, răspunde atunci cu glas plângător:

— Dar bine, cucoane, dacă nu v-a fost cu plăcere să pricepem și noi câte ceva din cele ce spuneți dumneavoastră, de ce ne-ați mai adus aici să vă bateți joc de noi? Ei, cucoane, cucoane! Puternic ești, megieș îmi ești, ca răzeș ce mă găsesc,

și știu bine că n-are să-mi fie moale când m-oi întoarce acasă, unde mă așteaptă nevoile. Dar să nu vă fie cu supărare, ia, palmele aceste țărănești ale noastre, străpunse de pălămidă și pline de bătături, cum le vedeți, vă țin pe d-neavoastră de-atâta amar de vreme și vă fac să huzuriți de bine. Și mai mult decât atâta: orice venetic, în țara asta, este oploșit de dumneavoastră, și-l priviți cu nepăsare cum ne suge sângele, și tăceți și-l îmbrățișați! Numai noi, vite de muncă, vă suntem dragi ca sarea în ochi... Din mojici, din ghiorlani și din dobitoci nu ne mai scoateți! Dumnezeu să ne ierte, și să ne iertați și dumneavoastră, cucoane, dar cu adevărat așa este: v-ați deprins a lua focul totdeauna cu mâinile noastre cele mojicești... și tot noi cei horopsiți!

— Sfânt să-ți fie rostul, moș Ioane, că ai vorbit din durere, răspunse atunci cuconul Alecu Forăscu; și sunt fericit că stai alături cu mine. Decât un bonjurist c-o mână de învățătură, mai bine un țăran cu un car de minte!

La aceste vorbe, mulți dintre boieri s-au simțit atinși; cel cu pricina... a rămas ca opărit. Iar colonelul Alexandru Cuza a dat mâna prietenește cu moș Ion Roată.

În sfârșit, după multe dezbateri furtunoase urmate în Divanul ad-hoc, s-a încuviințat „Unirea”, și apoi deputații s-au întors fiecare pe la vetrele lor.

Peste câțiva ani după aceasta, trecând Cuza Vodă spre București, a poposit la Agiud, unde l-a întâmpinat o mulțime de lume, ca pe un domnitor.

Printre lumea ce se înghesuia, cu treabă, fără treabă, iaca se zărește o hârtie fâlfâind pe deasupra capetelor mulțimii, în vârful unei prăjini. Cuza Vodă, înțelegând că trebuie să fie vrun suflet necăjit, face semn să i se deschidă calea. Și, când colo, un țăran bătrân cade în genunchi dinaintea domnitorului, sărutându-i mâna, cu lacrimile în ochi, și dându-i o hârtie scrisă pe toate fețele.

— He, he! moș Ion Roată, prietenul și tovarășul meu cel vechi din Divanul ad-hoc, lucru negândit! Ridică-te, moș Ioane, și spune-mi, fără sfială, ce durere ai. Ți-a făcut cineva vrun neajuns?

Moș Ion Roată, văzând că, după atâția ani de zile, nu l-a uitat colonelul Alexandru Cuza și că l-a primit cu atâta bunătate, a început a plânge cu hohot și a-l ruga să-i citească hârtia.

Vodă, fiind gata de plecare și văzând că hârtia lui moș Roată cuprinde multă pologhie, zise cu blândețe:

— Spune, moș Ioane, din gură ce ai de spus, că mai bine am să înțeleg!

Atunci moș Roată, venindu-și în sine, începe a se jelui cum urmează:

— Luminarea-voastră! De când cu păcatul cel de „ad-hoc”, n-am mai avut zi bună cu megieșul meu cel puternic, stăpânul unei moșii foarte mari, pe care-l cunoști Măria Ta. N-am gândit, nenorocitul de mine, că dumnealui, un boier așa de mare, putred de bogat și cu învățătură, să-și pună mintea cu unul ca mine, de la niște vorbe nesocotite ce le-am zis și eu atunci, într-un necaz. Numai Dumnezeu

să-i dea sănătate și bine, dar amarnic m-a lovit în avere și în cinste! Crede, Măria Ta, că nici eu n-am fost așa de sec, între cei de-o seamă cu mine. Dar, de cum am ajuns acasă, goană și prigoană pe capul meu, din partea boierului, în tot felul.

Întâi și-ntâi, a pus înadins pe feciorii boierești să-mi caute pricină și să mă aducă la sapă de lemn. Și aceștia, ca oameni fără judecată și pizmași, făceau toate chipurile satanicești, sau ei de-a dreptul, sau prin alții, cum să dea vitișoarele mele măcar de-un pas pe moșia boierească; ș-apoi, sub cuvânt că au făcut stricăciune, să mi le poată ucide fără nicio cruțare! Și astăzi împușcă-i porcii; mâine, vacile și boii; poimâine, căișorii; în altă zi ie-i oile dinapoi cu grămada și du-le la curte. Îți poți închipui, Măria Ta, ce urgie grozavă era pe capul meu!

Văzând eu de la o vreme că nu mai încetează cu jafurile, mi-am luat inima-n dinți și m-am dus la boier să mă jeluiesc. Și boierul, în loc de un cuvânt bun, m-a scuipat drept în obraz, de față cu slugile sale și cu alți oameni ce se aflau atunci la curte, încât am crezut că a căzut cerul pe mine de rușine! Ba încă m-a și amenințat că altă dată, de mi-a mai călca piciorul în ograda boierească, are să poruncească să mă întindă la scară și să mă bată cu biciul! Și cu rânduiala asta, Măria Ta, în câțiva ani de zile m-a calicit cu desăvârșire, și mi-a ridicat și cinstea, care pentru mine a fost cel mai scump lucru!

Cuza Vodă a stat neclintit și s-a uitat țintă la moș Ion Roată, cât a vorbit el. Și când a isprăvit vorba, vodă i-a pus două fișicuri de napoleoni în mână, zicându-i cu bunătate:

— Ține, moș Ioane, acest mic dar de la mine, și întâmpină-ți nevoia, de azi pe mâine, cum te-a lumina Cel-de-sus! Iar pe boier lasă-l în judecata lui Dumnezeu, căci „El nu bate cu ciomagul”.

Lui moș Ion Roată i se umplură din nou ochii de lacrimi, și, sărutând mâna lui vodă, ca semn de mulțumire, zice oftând:

— Dar cu rușinea ce mi-a făcut, cum rămâne, Măria Ta?

— Cu rușinea, iaca așa rămâne, moș Ioane, zise Cuza Vodă, sărutându-l pe un obraz și pe altul, în fața mulțimii adunate acolo. Du-te și spune sătenilor dumitale, moș Ioane, că, pe unde te-a scuipat boierul, te-a sărutat domnitorul țării și ți-a șters rușinea.

Iași, 13 noiembrie 1882

PĂCALĂ

Un negustor, umblând prin mai multe sate şi oraşe, ca să cumpere grâu, păpuşoi şi altele, într-o zi ajunse la un pod şi când era să treacă văzu un om care se odihnea acolo: acesta era Păcală. Negustorul, voind să afle ceva de la el, ca oricare negustor, se apropie de dânsul şi-l întrebă:

— De unde eşti, măi creştine?

— Ia din sat de la noi, răspunse Păcală.

— Din care sat de la voi?

— Iaca de acolo, tocmai de sub acel mal, arătând negustorului cu mâna spre un deal.

— Bine, dar ce sat e acela? Eu nu-l ştiu.

— Ei! cum să nu-l ştii; e satul nostru, şi eu de acolo vin.

— Nu aşa, măi prostule. Eu te-ntreb: acel sat pe a cui moşie este şi cum îi botezat?

— Doamne! da' nu ştii că moşiile sunt boiereşti şi asta-i a cuconului nostru, ce şede la Bucureşti? Iar satu-l botează popa într-o căldăruşă cu apă, cum îi scrie lui în cărţi.

Negustorul, privindu-l lung, zise în sine: Mă!... aista-i chiar Păcală.

— Dar cum te cheamă pe tine?

— Iaca!... ce mă-ntreabă. Mă cheamă ca pe oricare: vină-ncoace, ori vin-aici!

Negustorul începu a-şi face cruce ca de naiba şi iar îl întrebă:

— Dar cu chemarea împreună cum te mai strigă?

— Iaca aşa: vino! u! mă!, răspunse Păcală.

Negustorul începu atunci a râde şi zise: ce prost! Apoi îl mai întrebă:

— Dar ce bucate se fac acolo la voi?

— Mai mult terci cu mămăligă mâncăm, zise Păcală.

— Înţelege-mă, prostule! Nu te-ntreb de bucate fierte.

— D-apoi de care bucate mă-ntrebi?

— Te-ntreb dacă s-au făcut la voi grâu, orz şi altele.

— Da, s-au făcut până la brâu, răspunse Păcală.

— Nu te-ntreb de înălțime, că doar n-am nevoie de paie pentru boi, ci aș voi să știu ce fel este la voi grăuntele orzului.

— Să-ți spun, dacă nu știi, zise Păcală. Grăuntele orzului este lungăreț, îmbrăcat c-o coajă cam gălbâie și c-o țeapă în vârf.

— Bine, știu de astea; dar spune-mi ce fel se vinde, că aș voi să cumpăr și eu.

— De! Nu știi domnia-ta ce fel? Unul dă grâul ori orzul, și altul îi dă bani: galbeni, napoleoni ori altceva.

— Nu mă-nțeleseși nici asta; eu te-ntreb: cum se dă?

— Bre!... Nici asta n-o știi. Să-ți spun eu: ei banița ori dimerlia și pui în ea pân-o umpli cu vârf, apoi cu coada lopeții o razi ș-o torni în sac, pe urmă iarăși o umpli și tot asemene faci.

— Eu nu te-ntreb asta, om fără cap ce ești!

— Dar ce fel mă-ntrebi? zise Păcală.

— Cu ce preț se vinde chila ori banița; câți lei?

— Așa cum te-nvoiești; și câți lei dai atâta iei.

Negustorul, supărat, îl mai întrebă:

— Neghiobi ca tine mai sunt acolo-n sat?

— U! hu!... este badea Mușat, badea Stan, Neagu, Voicu, Florea, Soare, badea Bran, Coman și alții.

— Ho! mă, destul! Dar cine este mai mare decât toți la voi în sat?

— Cine-i mai mare? Badea Chițu; el e mai nalt decât toți; e atât de lung, încât mai n-ajungi cu mâna la umărul său.

— Bre!... proastă lighioaie mai ești! Nu te-ntreb așa.

— Dar cum? zise Păcală.

— Eu îți zic: pe cine ascultați voi aici în sat?

— I! ha! auzi vorbă! Ascultăm pe lăutarul moș Bran; când începe să cânte, tot satul stă cu ochii și urechile țintă la el.

— Nu zic așa, măi nătărăule! Răspunde-mi odată cum te-ntreb.

— Ei, cum?

— Eu te-ntreb de cine aveți frică aici în sat mai mult.

— Valeu, maică! Ia de buhaiul lui moș popa, mare frică mai avem, mămulică! Când vine seara de la păscut, fugim de el care încotro apucăm; că atât e de înfricoșat, de gândești că e turbat; când începe să mugească, sperie chiar și copiii din sat.

— Mă!... da'! ce namilă de om ești tu? Nu cumva ești vrun duh rău, frate cu Miazănoapte sau cu Spaima-pădurii?

— Ei, Doamne! De ce mă-ntrebi, când mă privești? Ce? Nu mă vezi că-s om ca și dumneata: cu cap, cu ochi, gură, nas, mâini și cu picioare, mă mișc și mă

uit ca toți.

— Așa te văd și eu, dar ai minte și simțire abia ca un dobitoc. Ia spune-mi, zău: aveți butnari sau dogari în sat la voi?

— Avem.

— Na cinci bani, și du-te să-ți pună doagele ce-ți lipsesc.

Prostia din născare, leac în lume nu mai are; ea este o urâcioasă boală, ce nu se vindecă în școale, ba nici în spitale.

București, 1880

INUL ŞI CĂMEŞA

Inul: – Ştii tu, cămeşă dragă, ce erai odată?

— Ce să fiu? Eram ceea ce mă vezi: cămeşă albă, cu care se îmbracă oamenii.

— Nu-i aşa! Ai fost o sămânţă, apoi o buruiană, clătinată de vânt, ca toate buruienile: aşa naltă, subţirea, tocmai de potriva mea; erai in cu floricică albastră, fata mea. Când ai fost crescut şi copt, cum sunt eu acum, oamenii te-au smuls din pământ, te-au legat în fuioare, te-au pus copăcel, şi te-au lăsat la soare, ca să te usuci. După aceea te-au culcat pe ţol şi te-au bătut cu beţe, ca să-ţi scoată sămânţa; apoi, bătut şi stâlcit cum erai, te-au dus la baltă şi te-au pus în topitoare, unde-ai stat vro zece zile, ca să te topeşti, adică să-ţi putrezească hlujul. După asta, te-au scos şi te-au pus iarăşi la soare, ca să te usuci, rezemându-te de gardul pe care eşti întinsă acum. Fiind uscat, te-au meliţat, şi hlujul tău s-a prefăcut în puzderie, iară cojiţa ta în fuior. Femeile apoi te-au răgilat, te-au periat şi te-au făcut fuior frumos şi moale ca mătasa; din fuior te-au făcut caier, te-au pus în furcă şi au început a toarce, prefăcându-te în tort sau aţă. Tortul l-au depănat pe râşchitor, spre a-l face căleap; călepele s-au fiert cu leşie, să se înălbească, apoi le-au pus pe vârtelniţă, de pe care au început a le depăna pe mosoare cu letca; de pe mosoare te-au urzit pe urzoi, apoi te-au luat şi te-au învelit pe sulul de dinapoi, punând vergele printre păturі, ca să nu se hrentuiască urzeala; şi fuscei printre rost, ca să nu se încâlcească natra. După asta te-au nevedit, trecându-te prin iţe şi prin spată; şi, cu ajutorul slobozitorului, al zăvorului şi al lopăţelei, te-au întins în stative, legându-te de sulul de dinainte, de unde se începe „gura pânzei”. Călepele lăsate pentru bătătură le-au depănat pe ţevi cu sucala; apoi, punând ţevile în suveică, au început a ţese, adică a trece bătătura printre urzeală cu ajutorul tălpigilor, al scripţilor şi al iţelor. Ca să se îndesească firele, bătătura se bate cu vatalele, între care e aşezată spata. Şi iaca aşa te-au prefăcut în pânză. Când era cald afară şi frumos, femeile te-au dus la baltă şi te-au ghilit; apoi te-au fiert cu leşie şi iar te-au ghilit, până te-ai înălbit. Când erai albă cum trebuie, te-au uscat, te-au făcut vălătuc, te-au croit şi au făcut din tine ceea ce eşti acum.

— Mică buruiană, nu știu de unde-ai mai scos atâtea despre mine.

— Ei, dragă, dar poate nu știi că oamenii mai fac pânză și din sora noastră cânepă, și din fratele nostru bumbac, ba și din înghimpătoarea urzică mai fac un fel de pânză. Dar în fabrici se țes fel-de-fel de pânzeturi, mult mai ușor și în timp mult mai scurt.

— Bre! multe mai auzi!

— Mai așteaptă, că n-am sfârșit încă. Din cămeșă sau rufă, peste câtva timp ai să te faci tearfă, din care se face scamă pentru bolnavii din spitale și pentru soldații răniți în bătălie. Apoi te caută, ca iarba de leac, să facă la fabrică din tine hârtie.

— Mare minune mi-ai spus, dragă buruiană, zise cămeșa. De-a fi așa, apoi toate lucrurile nu sunt ceea ce se văd, ci altceva au fost odată, altceva sunt acum și altceva au să fie.

— Tocmai așa, soro! Gardul, pe care ești tu întinsă acum, a fost altădată pădure. Ce are să fie de acum înainte? Mătasa, frunză de dud intrată în pântecele unor gândaci. Varul, ce-a fost mai înainte? Dar funiile și odgoanele? ș.a.

Femeile leneșe de la țară au cântecul acesta:

Pusei pânza, când da frunza,
Ș-o gătii la Sân-Văsii (Sf. Vasile)
Și-mi păru că mă grăbii...
Și de lungă-i ca o pungă
Și de lată... toată-i spartă!
Pe sulul de dinapoi
O sută de lătunoi,
Pe sulul de dinainte
Cioprea le mai ține minte.
Printre ițe și-ntre spată
Paște-o iapă deșelată;
Printre ițe și fuscei
Paște-o scroafă cu purcei.

Poezie populară

Iași, 1 martie 1883

URSUL PÂCÂLIT DE VULPE

Era odată o vulpe vicleană, ca toate vulpile. Ea umblase o noapte întreagă după hrană şi nu găsise nicăieri. Făcându-se ziua albă, vulpea iese la marginea drumului şi se culcă sub tufă, gândindu-se ce să mai facă, ca să poată găsi ceva de mâncare.

Şezând vulpea cu botul întins pe labele de dinainte, îi vine miros de peşte. Atunci ea ridică puţin capul şi, uitându-se la vale, în lungul drumului, zăreşte venind un car tras de doi boi.

— Bun! gândi vulpea. Iaca hrana ce-o aşteptam eu. Şi îndată iese de sub tufă şi se lungeşte în mijlocul drumului, ca şi cum ar fi fost moartă.

Carul apropiindu-se de vulpe, ţăranul ce mâna boii o vede şi, crezând că-i moartă cu adevărat, strigă la boi: Aho! aho! Boii se opresc. Ţăranul vine spre vulpe, se uită la ea de aproape şi, văzând-o că nici nu suflă, zice: Bre! da’ cum naiba a murit vulpea asta aici?! Ti!... ce frumoasă caţaveică am să fac nevestei mele din blana istui vulpoi! Zicând aşa, apucă vulpea de după cap şi, târând-o până la car, se opinteşte ş-o aruncă deasupra peştelui. Apoi strigă la boi: hăis! Joian, cea! Bourean. Boii pornesc.

Ţăranul mergea pe lângă boi şi-i tot îndemna să meargă mai iute, ca s-ajungă degrabă acasă şi să ia pielea vulpii.

Însă, cum au pornit boii, vulpea a şi început cu picioarele a împinge peştele din car jos. Ţăranul mâna, carul scârţâia, iar peştele din car cădea.

După ce hoaţa de vulpe a aruncat o mulţime de peşte pe drum, bini...şor! sare şi ea din car şi, cu mare grabă, începe a strânge peştele de pe drum. După ce l-a strâns grămadă, îl ia, îl duce la bizunia sa şi începe a mânca, că ta...re-i mai era foame!

Tocmai când începuse a mânca, iaca vine la dânsa ursul.

— Bună masa, cumătră! Ti!!! da’ ce mai de peşte ai! Dă-mi şi mie, că ta...re! mi-i poftă!

— Ia mai pune-ţi pofta-n cui, cumătre, că doar nu pentru gustul altuia m-am muncit eu. Dacă ţi-i aşa de poftă, du-te şi-ţi moaie coada-n baltă, şi-i avea peşte

să mănânci.

— Învață-mă, te rog, cumătră, că eu nu știu cum se prinde peștele.

Atunci vulpea rânji dinții și zise: „Alei, cumătre! da' nu știi că nevoia te duce unde nu-ți e voia și te-nvață ce nici gândești? Ascultă, cumătre: vrei să mănânci pește? Du-te deseară la bălțoaca cea din marginea pădurii, vără-ți coada-n apă și stai pe loc, fără să te miști, până despre ziuă; atunci smuncește vârtos spre mal și ai să scoți o mulțime de pește, poate îndoit și-ntreit de cât am scos eu".

Ursul, nemaizicând nicio vorbă, aleargă-n fuga mare la bălțoaca din marginea pădurii și-și vără-n apă toată coada!...

În acea noapte începuse a bate un vânt rece, de înghețа limba-n gură și chiar cenușa de sub foc. Îngheață zdravăn și apa din bălțoacă, și prinde coada ursului ca într-un clește. De la o vreme ursul, nemaiputând de durerea cozii și de frig, smuncește o dată din toată puterea. Și, sărmanul urs, în loc să scoată pește, rămâne făr' de coadă!

Începe el acum a mornăi cumplit ș-a sări în sus de durere; și-nciudat pe vulpe că l-a amăgit, se duce s-o ucidă în bătaie. Dar șireata vulpe știe cum să se ferească de mânia ursului. Ea ieșise din bizunie și se vârâse în scorbura unui copac din apropiere; și când văzu pe urs că vine făr' de coadă, începu a striga:

— Hei, cumătre! Dar ți-au mâncat peștii coada, ori ai fost prea lacom ș-ai vrut să nu mai rămână pești în baltă?

Ursul, auzind că încă-l mai ia și în râs, se înciudează și mai tare și se repede iute spre copac; dar gura scorburii fiind strâmtă, ursul nu putea să încapă înlăuntru. Atunci el caută o creangă cu cârlig și începe a cotrobăi prin scorbură, ca să scoată vulpea afară și să-i dea de cheltuială...

Dar când apucă ursul de piciorul vulpii, ea strigă: „Trage, nătărăule! mie nu-mi pasă, că tragi de copac...„ Iar când anina cârligul de copac, ea striga: „Valeu, cumătre! nu trage, că-mi rupi piciorul!"

În zadar s-a necăjit ursul, de-i curgeau sudorile, că tot n-a putut scoate vulpea din scorbura copacului.

Și iaca așa a rămas ursul pâcâlit de vulpe!

București, 1880

GLOSAR

A

acesta mi-i plugul – aceasta mi-e meseria
ahotnică – pasionată
ahturi – suferințe
aman – iertare, îndurare
anteriu – haină lungă, cu nasturi, purtată de preoții ortodocși;
arcan – funie lungă cu un laț la capăt, pentru prins animale (mai ales cai), dar folosită și ca armă de luptă; cu arcanul se prindeau pe vremuri tinerii recrutați forțat în armată
arvuni, a se – a se înțelege, a-și promite
Auraș Păcuraș – ființă imaginară binevoitoare, invocată de copii când le intra apă în urechi (se punea o piatră încălzită de soare la ureche și se cânta); invocația aceasta provine din credința că, atunci când îți intră apă în urechi și auzi un țiuit, dracul de pe fundul bălții (fiecare apă are necuratul pogan – stricat, stâlcit

B

balcâz – urât, pocit
bălăbăni, a se – a se lupta, a se certa
bătătură – firele trecute transversal prin războiul de țesut
băteliște – loc de adunare și unde se bătea hora
bedreag – butuc sau scaun de lemn servind drept banc de lucru cizmarului
benghi – semn negru făcut în frunte pentru a feri de deochi
bernevici – pantaloni țărănești din postav alb;
bibiluri – cusături zimțate sau dantele aplicate la mâneci ori la guler
bindisi, a se – a se sinchisi
bleandă – brânci
blești, a – a îngăima
boaită – om ticălos, păcătos

boghet –cu moț
bojbăi, a – a bâjbâi
bongoase – snoave, povestioare hazlii
bostani turcești – dovleci
boștină – rest de fagure din care s-au scos mierea și ceara
bucheludeazla, bucheriţazdra – cunoștințe elementare de scris și citit (după numele câtorva litere din alfabetul chirilic, folosit la vremea aceea: b – buche, l – lude, a – az, r – riță)
bucher – (aici) începător la învățătură
buci – scame rămase de la melițarea inului sau a cânepii
budihace – dihanie, pocitanie
bundițe – cojocele, pieptare

C

calaican – sulfat de fier, substanță folosită la vopsit în tăbăcărie
calamandros – debandadă
calici, a – a sărăci
căleap – legătură de fire textile înfășurate colac
câine-câinește – cu mare greutate
câiner – zbir, om câinos la inimă
cârceie, tânjală – piese de la jug
cârlani – (aici) miei de un an
cârneleagă – săptămâna a zecea înainte de Paște
ceair – loc îngrădit pentru pășunat
ceapcân – rău, șiret
cetlui, a – a lega cu ceatlăul (bucată de lemn cu care se strângea funia în jurul a ceva)
ceuce – stăncuțe
chilos (literar, pilos) – rezistent, tenace
chiolhănos – ticălos;
chiraleisa – de la *kirie eleison* (în greacă, „Doamne miluiește!”), formulă bisericească rostită de Bobotează
chirandă – pirandă (cu schimbarea tipic moldovenească a lui „p” în „chi”), țigancă
chirfoseală – forfot, hărmălaie
chiroti, a –a piroti (cu schimbarea tipic moldovenească a lui „p” în „chi”), a picoti
chișleag – lapte nefiert, care se acrește sub stratul de smântână
chită – mănunchi de fuioare de in sau cânepă
chiuă – piuă (cu pronunția moldovenească a lui „chi” în loc de „p”)
chiurluit – beat
cihăi, a – a bate la cap, a ruga insistent

cimotie – rudă (regionalism ardelenesc)
cioşmoli, a se – a se zvârcoli
ciritei – desiș
cisluit – învinovățit
clacă – muncă neplătită pe care țăranii fără pământ trebuiau să o presteze în folosul stăpânului de moșie (domnitor, boier, mănăstire etc.); a fost desființată în 1864, odată cu împroprietărirea țăranilor sub A.I. Cuza
clin – unealtă de cizmărie (nedefinită)
coardă – grindă sub acoperiș de care se prindeau diferite lucruri
cobăit – bleg, mocăit
coblizan – lungan, vlăjgan
cociorvă – lopățică lungă, folosită pentru a scoate jarul sau cenușa din cuptor
colăci, a – a sfătui de rău
colnic – deal mai mărunt, colină
conăcărie – urări pentru miri
condac, tropar – tipuri de cântări imnice religioase
contăș – haină bărbătească scurtă, îmblănită, purtată de țărani
coropcar – haimana, vagabond
coși în bătaie, a – a bate măr
coși, a – a băși̦ca
crede pe toate lăptoase, după răboj (răbuș), a le – a le crede pe toate adevărate, a lua de bun
cruce-ajută – semnul crucii. Se scria întotdeauna pe prima filă a abecedarului.
ctocit – golit de lichid, stors
cu chiuita – cu grămada, cu nemiluita
cuc-armenesc – pupăză
cucuiat – cocoțat
cucuzel – călugăr bizantin din secolul al XII-lea, vestit cântăreț și compozitor
culeșer – făcăleț
curechi – varză

D

da ca câinii prin băț, a – a fi foarte obraznici
da chiorâș, a – a se repezi
da în vânt, a se – (aici) a se agita, a lucra febril
da paiele, a – a da nas
da palancă la pământ, a da – a doborî, a culca la pământ
dârdâi, a – (aici) a trăncăni, a bârfi
de toată mâna – de toate felurile
de-a mijoarca – de-a ascunsa

deavolna – îndeajuns
dezghioca păpușoi (porumb), a – a desface pănușele sau boabele de pe știulete
dichici – cuțit cu care cizmarul face desene pe încălțăminte
dichiu – administrator de mănăstire, econom; metoc – mănăstire mică, subordonată uneia mai mari
dimerlie – baniță
din proaspăt – de curând
dohot – lichid uleios pentru uns cizme și osii de car
dondăni, a – a mormăi, a bodogăni
doriți – lacomi, avizi
drăm(ăl)ui, a – a cântări precis (eventual cu zgârcenie)
drâmboi, a se – a face mofturi, a se bosumfla
drele – ciuperci comestibile ce cresc pe trunchiul copacilor
droagă – căruță mare și greoaie
drug – cantitate cât pentru un fuior
dugliș – puturos, trândav
dulamă – haină lungă din postav purtată de preoți
durat – construit din zid (nu din lemn)

F

face otrocol, a – a da iama
fără sine – ieșit din minți, dezlănțuit
feleștioc – băț cu un mănunchi de câlți sau de cârpe la capăt, folosit ca pămătuf pentru a unge osia căruței sau încălțările țărănești
ferestrea – cherestea
fi (bun) nici de zeama ouălor, a nu – a nu fi bun de nimic
fi unghie și carne (cu cineva), a – a fi foarte unit (cu cineva)

G

gaie – pasăre răpitoare asemănătoare cu uliul; „Pițigaie, gaie” este un refren (și un joc) de copii provenit probabil dintr-un ritual al înmormântării
găbui, a – a pune mâna pe cineva, a prinde
gălămoz – învălmășeală, debandadă
ghibirdic – om sau copil mic de statură (și strengar)
ghili, a – a înălbi pânza înmuind-o repetat în apă și întinzând-o apoi la soare
ghinț – unealtă cu care cizmarul lărgește încălțămintea
gig (vig, în Transilvania) – val, vălătuc de pânză
glagore – minte, inteligență
gligan – găligan, lungan
gloabă – (aici) amendă

golătate – sărăcie
groscior – smântâna formată deasupra laptelui pus la prins;
gubav – bolnăvicios, debil

H

haidăi – văcari
harabagiu – căruțaș cu harabaua (căruță mare)
harapnic – bici mare cu coada scurtă
harchină – felie groasă
hască – bucată de piele adăugată pentru a lărgi căputa încălțămintei
hățaș – plai unde pasc căprioarele
hârsită – zgârcită, cărpănoasă
helge – nevăstuică, mamifer cu blană roșcată vara și albicioasă iarna;
horhăi, a – a rătăci, a cutreiera
hrentui, a se – a se strica; a se împrăștia
hrincă – bucată mare de mămăligă
hudițe – ulicioare
humuit – dat cu humă, o argilă cu care se spoiau case și cuptoare
husăș – veche monedă ungurească din argint

I

icosar – monedă turcească de argint
incote – chicoteli, râsete
incuri – râsete, haz, poftă de joc
Ispas – Înălțarea Domnului, la patruzeci de zile după Paște
isonari – cântăreți la biserică, cei care țin isonul
ispașă – constatarea stricăciunilor făcute (de vite) în semănăturile altuia; amenda corespunzătoare
iuft – piele groasă de bovine pentru încălțăminte
iznoavă – poznă, năstrușnicie

Î

îmbălora gura, a-și – a face bale vorbind mult și furios
(în)chincit – ghemuit, așezat pe vine
îngruzi, a – a strânge la gură
înnădi, a se – a se năărăvi (la ceva nepermis)
întinsoare – (aici) încordare nervoasă a corpului
întoarce la șurub, a o – a schimba metoda
într-un buc – într-o clipă, iute
întrece cu (de)deochiul, a se – a-și permite prea multe

înțînată – într-un echilibru fragil
înzili, a se – a da zile multe

J

jitar – paznic în lanuri
jnăpăi, a – a bate (cu varga)
jugărit – taxă plătită pentru fiecare car de lemne scoase din pădure (aici, din pădurea mănăstirii)
julfă – mâncare de post din semințe de cânepă fierte și amestecate cu miere; vărzare – plăcintă cu varză, prăjită în ulei

L

la hurtă – la întâmplare, de-a valma
lai – gri-brumăriu (culoarea naturală a unor soiuri de lână) sau negru (amestecat cu alb sau cărunt)
lainic – haimana
lă-mă, mamă – om indolent, nepriceput (de la „a la” – a spăla)
lăicer – covor lung și îngust de pus pe podele sau pereți;
lăieși – țigani nomazi
lăsa mare și devreme, a – a lăsa cu buza umflată
leoarbă – (depreciativ) gură
linchi, a – a sorbi cu limba (precum câinele sau pisica)
lodbă – scândură lată obținută prin despicarea unui trunchi de copac cu toporul
lua la depănat, a – a lua din scurt, a dojeni

M

mânca lefteria, a-și – a-și pierde trecerea, creditul
mânca lupește, a – a mânca lacom
mânea, a – a trăge peste noapte
mărnăi, a – a mormăi
medean – maidan; piață
mehenghi – șiret, hâtru
melian – vlăjgan, om înalt și voinic; haramin – om rău, hain
Mezii-Păresii – mijlocul păresimilor (postului Paștelui)
mierță – măsură de capacitate pentru cereale
mocnit – lânced, inactiv
mocoși, a – a se mocăi
moglan – om necioplit; tolomac
muștea – ciocan cu care cizmarul netezește pielea

N

nandralăi – vlăjgani
naşteri – (aici) înjurături
năcăfale – neajunsuri, necazuri
năsălie – suport în formă de targă pe care se duce cosciugul
nemernic – (aici) sărman, biet
nividi (literar, a năvădi), a – a trece firele urzelii prin războiul de ţesut
noaten – lână neagră tunsă în al doilea an de viaţă al oii
nojiţe – cureluşe cu care se leagă opinca de picior

O

obiele – bucăţi de pânză care se înfăşoară pe picior pe sub opincă
ocniţe – firide; cotruţă – spaţiul dintre sobă şi perete
ofticos – bolnav de oftică (tuberculoză)
olicăi, a se – a se vaita
opsas – călcâiul încălţării
osmoglasnic – octoih, carte de cântări bisericeşti bizantine

P

panaghie – panahidă, slujba mortului la patruzeci de zile, parastas
papistăşie – catolicism
parimei, parimiar – carte bisericească în care sunt cuprinse, de obicei, proverbele lui Solomon şi alte cugetări (paremii) religioase
paşcă – tutun de proastă calitate, mahorcă
paşli, a – a fugi, a o şterge
pălălăi, a – a flutura
pături – straturi
pâclişit – morocănos, nesociabil
pe ceas – foarte repede, într-o clipă
pedepsie – epilepsie
piedică – curea cu care cizmarul ţine fixată pe genunchi încălţămintea la care lucrează
pieptănuşi – unealtă (asemănătoare cu un sistem de piepteni mari) pentru dărăcit fibrele textile (aici, lână)
pitac – pâinişoară
plăieşi – ţărani care locuiesc pe plaiurile munţilor
ploi – ulei
poghibale – derbedei
ponosuri – bârfeli, calomnii

poponeț – (aici, glumeț) popă
poporean – enoriaș
poricale – fructe
porni într-adaos, a – (despre femei) a rămâne însărcinată
postoroncă – nemernic, secătură
potcap – acoperământ de cap cilindric, înalt, purtat de preoții și călugării ortodocși
pravilă – carte cuprinzând legile bisericești
prăjină – veche unitate de măsură a suprafeței, egală cu aproximativ 200 de metri pătrați
prichici – poliță îngustă pe marginea cuptorului sau a vetrei țărănești;
prinde o nevoie, a-și – a face față unei nevoi
prohodi, a – a cânta prohodul, slujba de înmormântare
proslăvi, a se – (aici) a se răsfăța, a se lăfăi
pune de pricină, a se – a se împotrivi
pune soarele drept inimă, a i se – a i se face foame

R

rariță – (una din) cele trei stele așezate în șir din constelația Orion
răbui, a– a unge cu răbuială, o unsoare specială pentru încălțăminte
răbuș (răboj, în forma literară) – (aici) socoteală
răspintene – răspântie
rătăcan – hârtoape
răzlog – scândură despicată dintr-un trunchi
rohatcă – barieră la intrarea în oraș, unde se încasau taxele
rubia – monedă turcească din aur

S

sarică – manta lungă și mițoasă de lână, purtată de oamenii de la munte, mai ales de ciobani
săcela, a – a trage o mamă de bătaie
sărăduit – împodobit cu săraduri (șireturi sau ornamente negre de lână pe sumane)
sărdac – haină țărănească de dimie până la brâu;
scăpa căciula pe baltă, a – a pierde un prilej
sclipui, a – a face rost (cu greu)
scoarță (aici plural scorțuri, la fel ca blană – blănuri) – covor sau cuvertură țărănească
scoate mahmurul din om, a – a exaspera
scroambe – cizme vechi, prost lucrate
sculățele – săltărețe
sorocovăț – veche monedă mică de argint

stanișteː – (aici) loc de popas, de adunare
stative – război de țesut
străgaciu – unealtă cu care cizmarul întinde talpa
stropșit – năbădăios, smintit
stupi sufletul, a-și – a se chinui mult
sucală – aparat cu ajutorul căruia se deapănă pe țevi (mosoare) firul la războiul de țesut
sucăli, a – a cicăli
suman – țesătură (groasă) de lână

Ș

ședea (sta) lipcă, a – a sta multă vreme, nemișcat, incomodând pe alții
ședea (stătea) ca fata vătămanului, a – a sta fără a face nimic
șmotri, a – a mușt rului
șparli, a o – a o șterge pe neobservate
ști moarea, a – a cunoaște obiceiurile, firea (mai ales la supărare)
ști nici cu spatele, a nu – a nu avea habar
știoalnă – loc mai adânc în albia râului
știubei – vas făcut dintr-un trunchi scobit
șugui, a – a glumi
șupuri, a se – a se strecura

T

tamazlâcuri – cirezi
tapangele – lovituri date cu palma
tare de cap – (aici) răbdătoare
tarniță – șa de lemn
tasma – panglică
tâlcuri – (aici) pilde, parabole
târnosire – ritualul de consacrare a unei biserici noi
târsoagă – barbă mare
ticăit – nevrednic, mizerabil
tigoare – om puturos
tihăraie – loc abrupt și cu vegetație multă, hățiș
tij – asemenea
tipări, a – (aici) a îndesa, a bate ușor cu mâna pentru a da o anumită formă
tivă – fugă
tolocăniți – sâcâiți, nu dați pace
tologit – tolănit, întins
tort – fir tors de in, cânepă sau alte materii textile

trage un ibrișin pe la nas, a – a lua în râs
trătaj – cărticică scrisă de mână care se folosea pe post de abecedar
trece de șagă, a se – a nu mai fi de glumă
trepăda, a se – a se duce deseori (de obicei, fără rost)
tufli, a – a îndesa repede, la întâmplare
tureatcă – partea cizmei de la gleznă până la sau sub genunchi

U

ugilit – umilit, tânguitor
urzeală – firele trecute vertical
uşernic – cerşetor (pe la uşi)

V

val de tei – sul făcut din şuviţe lungi de scoarţă de tei, folosite la legat
vanură – fire scurte de lână care rămân în dinţii pieptenelui la dărăcit şi care se folosesc pentru ţesături mai groase
vatală – organ mobil al războiului de ţesut
vădăoi – văduvoi, bărbat rămas văduv
vătăman, mazil – slujbaşi la primărie
vindecat taftă – vindecat complet
vinderei – şoimi mici
vlădică – episcop, arhiereu
volintiri – (aici) voluntari din armata lui Ipsilante, conducătorul zaverei greceşti la 1821

Z

zamparagiu – derbedeu
zaveră – numele dat răscoalei de la 1821 a grecilor împotriva stăpânirii turceşti
zăhăite – rătăcite, împrăştiate
zăpsi, a – a surprinde, a prinde pe neaşteptate
zgărdiţă – colier
zimţi – (aici) bani